

цск

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

9 ліпеня

2004 г.

№ 28/4265

АНОНС!

Адкуль абьякаваець да беларускай кніжкі?

Здаровай чалавечай душы патрэбна тое,
што выклікае ў ёй суперажыванне
ў зносінах з мастацтвам
і ў сваіх адносінах да яго.
Гэта — усмешка і слёзы, радасць і смутак,
карацей — усе пачуцці, дадзеныя нам прыродай.

СТАР.

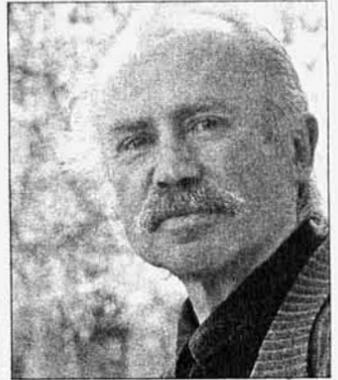
5

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола
Беларусі
кампазітар Уладзімір Буднік
нядаўна адзначыў сваё 55-годдзе.
А з выгляду ён зусім юнак, стройны,
прыгожы,
натхнёны, з дзіцячымі
даверлівымі блакітнымі
вачыма. Ён сябруе
са спортам, часта круціць педалі веласіпеда.
Вялікі велапрабег
прысвяціў Дню Перамогі.
Такі вось ён дзіўны чалавек-
рамантык.

СТАР.

10

У кнізе прыроды — Купалле

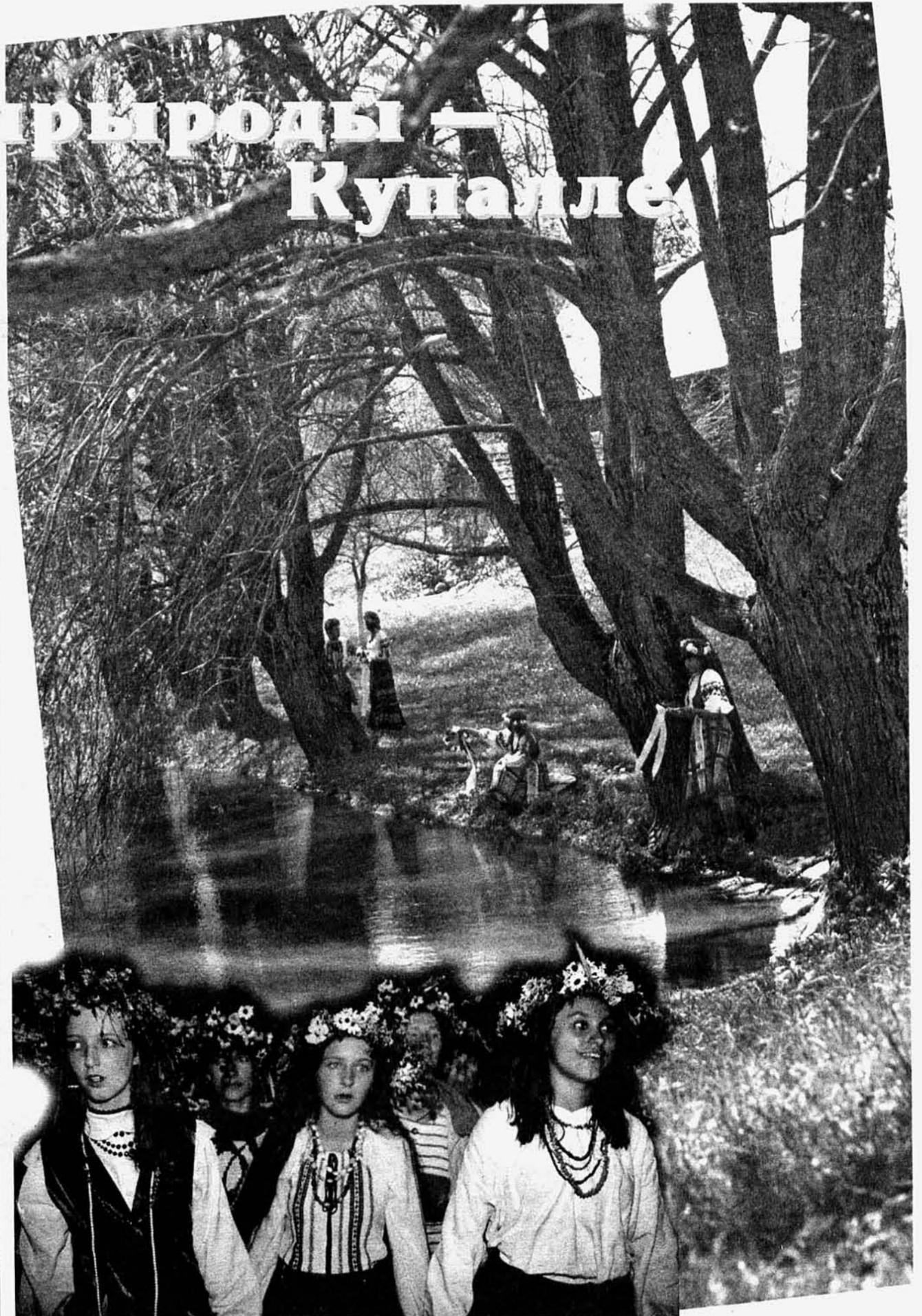
Адна з праяў веры
ў незвычайнасць
купальскай ночы —
перакананне,
што сонца ў канцы яе
ўзыходзіць іграючы:
дзеліцца на кругі,
якія разыходзяцца,
мігцяць і сыходзяцца
зноў. Купалле,
як вынікае з песень,
пазначана было
магутным прыродным
рухам і адначасова
рухам чалавечай
працы.

Купальская традыцыя
вельмі старажытная
і захавалася
аж па сённяшні дзень.
А гэта — сведчанне
яе непаўторнасці
як з'явы нацыянальнай
культуры.

СТАР.

13

Фотакалаж В. Калініна

Прэмія прэзідэнтаў

Аўтарскі калектыў адзела ўзаемасувязей літаратурна-літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі кандыдаты філалагічных навук Валянціна Локун, Уладзімір Мархель, Жанна Шаладонова за распрацоўку супольнага з украінскім даследчыкам чл.-кар. Рыгорам Піўтарак праекта "Культурна-гістарычныя беларуска-ўкраінскія сувязі: літаратурна-моўны аспект" уганараваны прэміяй прэзідэнтаў трох акадэміяў навук (Украіны, Беларусі, Малдовы). Калектыў узнагароджаны гэтай прэміяй за праект, частка якога рэалізавана ў "Нарысах беларуска-ўкраінскіх літаратурных сувязей: Культурна-гістарычны і літаратуразнаўчы аспекты праблемы" (Мінск, 2002) і ў іх перакладзе на ўкраінскую мову (Рыгор Піўтарак, Кіеў, 2003). Яны атрымалі шырокі рэзананс у прэсе і навуковых часопісах.

Гэта прэстыжная прэмія сведчыць пра рост цікавасці беларускай і ўкраінскай філалогіі да праблем духоўна-культурных зносін сваіх народаў паміж сабой на працягу больш чым тысячагадовай гісторыі. Даследаванне дае яскравае ўяўленне пра сучасны стан філалагічнай навукі ва Украіне і Беларусі.

Матэрыялы праекта, у якіх адзначаецца агульнасць і блізкасць шляхоў гісторыка-культурнага развіцця беларусаў і ўкраінцаў, нясуць багатую інфармацыю для аб'ектыўнага разгляду беларуска-ўкраінскіх генетычных, кантактных і гісторыка-тыпалагічных сувязяў.

Т. БАРЫСЮК

Землякі Паўлюка Труса, шматлікія госці сабраліся на яго радзіме ў вядомай уздзенскай вёсцы Нізок, калысцы многіх славуных людзей, каб адзначыць 100-годдзе з дня нараджэння паэта.

Урачыстасці пачаліся з адкрыцця мемарыяльнай дошкі ў гонар П. Труса на будынку мясцовай базавай школы. Выступілі намеснік кіраўніка Адміністрацыі Уздзенскага ра-

Голас Вясны далёкай...

ёна Міхаіл Лапотак і дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь Мікалай Дубовік.

Затым удзельнікі сустрэчы наведлі прысвечаныя знамяці м і т м нізоўцам школьны музей, у якім ёсць куточак і Паўлюка Труса. У якасці гіды выступалі вучні.

Мерапрыемствы працягваліся ў суседнім Прысынкаўскім Доме культуры.

Зала Дома культуры была запоўнена. Зямлячка Паўлюка Труса, пісьменніца і даследчыца Лідзія Арабей, ахарактарызавала кароткі, але яркі творчы шлях паэта, яго багаты ўклад у беларускую паэзію.

Ганна Запартыка, укладальніца выдадзеных у 2000

годзе ў "Беларускім кнігазборы" Выбранных твораў Паўлюка Труса, расказала пра новыя архіўныя знаходкі часоў узлёту паэта.

Мастак Уладзімір Ткачоў ганарыцца сваім зямляцтвам са знакамітым паэтам. Рознабаковы творчы вобраз паэта ён удала ўвасобіў у шэрагу сваіх мастацкіх палотнаў. Адно з іх — прысвечаны творчасці паэта трыпціх — было выстаўлена на сцэне Дома культуры.

Гаварылі аднавяскоўцы, родныя і блізкія паэта... Для ўсіх іх ён не забыты. Паўлюк у гэты дзень зноў вярнуўся на свае родныя гоні, да любых яму людзей...

Афіцыйная частка ўрачыстасцей завяршылася выступленнем таленавітага, цёпла сустрагага вяскоўцамі і гасцямі музычнага гурта Белдзяржуніверсітэта "Тутэйшая шляхта". Яго ўзначальваюць уздзенцы Павел і Анатоль Махначы.

Прыўзнятыя сардэчныя сустрэчы ўсё ж пакінулі лёгкі адбітак смутку, бо "няма таго, што раней было". Хто сёння папоўніць некалі славае, але адыходзячае нізоўскае грона Беларускага Парнаса, каб —

*Беларусь, над табой агнявіста
Новай квадры настаў маладзік?*

Уладзімір КІСЯЛЁУ

У Мінску на доме, дзе пражыў апошнія свае гады Уладзімір Мулявін, з'явілася мемарыяльная дошка з выявай легендарнага песняра, створаная скульптарам Аляксандрам Кастрокувым. У цырымоніі яе адкрыцця ўдзельнічаў міністр культуры РБ Леанід Гуляка, які падкрэсліў значэнне творчасці У.Мулявіна для Беларусі і нагадаў, што сёння працягваецца ажыццяўленне маштабнай праграмы па ўвекавечванні памяці гэтага выдатнага музыканта.

Усцешна, што ў год юбілею вызвалення Беларусі ад гітлераўскага ярма шырока гучаць песні У.Мулявіна з цыкла "Праз усю вайну": беларускія выканаўцы ўключылі іх у свой рэпертуарны актыв.

Я. КАРЛІМА
Фота К. Дробава

У цяжкі час вайны суровай...

У чэрвені ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася літаратурная сустрэча з вайскоўцамі, прысвечаная 60-годдзю вызвалення Беларусі.

Лёс Якуба Коласа ў гады Вялікай Айчыннай вайны быў непарыўна звязаны з лёсам усёй краіны.

24 чэрвеня 1941 года ў газеце "Правда" ў арыгінале быў надрукаваны верш Якуба Коласа "Шалёнага пса — на ланцуг!" У той жа дзень у дом, дзе жыў паэт амаль 14 гадоў, трапіла бомба, усё было знішчана — рэчы, рукапісы, бібліятэка. Разам з сям'ёй паэт выехаў у эвакуацыю ў Ташкент, ва Узбекістан.

Будучы далёка за межамі Бацькаўшчыны, Якуб Колас не

працу ў складаных умовах эвакуацыі; у 1941 годзе разам з Янкам Купалам напісаў "Зварот да беларускага народа" з заклікам на барацьбу супраць ворага.

За выдатныя творы перыяду Вялікай Айчыннай вайны (вершы "У майскія дні", "Дарогай славы", "Салар", "Родны шлях", "Майму друку", "На захад" і "Голас зямлі") у 1946 годзе Якубу Коласу была прысуджана Дзяржаўная прэмія.

Вялікае гора напаткала Якуба Коласа ў гады вайны. У самым яе пачатку сярэдні сын Юрка пайшоў на фронт. Яго воінская часць прымала ўдзел у вядомай гераічнай абароне Смаленска. Юрка праявіў сябе мужным воінам і добрым таварышам. Апошні яго ліст з фронту дату-

ў год становіцца ўсё меней. І кожная сустрэча з імі надае сілы, моцы, гонару за сваю Бацькаўшчыну.

Цікава, усхвалявана расказаў прысутным пра свае баявыя гады старэйшы беларускі пісьменнік Алесь Савіцік.

Са сваімі вершамі, прысвечанымі Вялікай Айчыннай вайне, пазнаёміў прысутных Уладзімір Паўлаў. Вайскоўцаў шчыра вітала і ўнучка Якуба Коласа, старшыня дзіцячага фонду "Сакавік" Марыя Міцкевіч.

Хораша, душэўна выканаў для ўсіх прысутных свае аўтарскія песні бард Валерыя Пазнякевіч.

Усе ўдзельнікі сустрэчы мелі магчымасць наведаць новую выстаўку "У цяжкі час вайны суровай", якая напярэдадні ад-

нась у гады Вялікай Айчыннай вайны. Тут можна пабачыць і славуку "Новую зямлю", якая паспела выйсці з друку ў 1941 годзе толькі ў адзіным экзэмпляры.

Вёў гэтую цікавую сустрэчу супрацоўнік музея Іван Курбека.

Настасся МАКРЫЦКАЯ
Фота П. Сідарава.

30 чэрвеня ў читальнай зале аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі адкрылася выстава "Гэты дзень мы набліжалі як маглі", прысвечаная 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Тут экспануюцца ўнікальныя дакументальныя матэрыялы перыяду Вялікай Айчыннай вайны, якія захоўваюцца ў фондах бібліятэкі. Гэта шматлікія падпольныя і партызанскія выданні ад улётка-плакатаў, улётка-заклікаў да газет, часопісаў, брашур, кніг.

Сярод іх: вельмі папулярныя ў гады вайны газеты "Раздавім фашысцкую гадзіну", "Звезда", "Чырвоны сцяг", "Кліч Радзімы". Моладзевы падпольны прэса прадстаўлена антыфашысцкімі газетамі і камсамольскімі бюлетэнамі «Молодой мститель», «Молодежь в борьбе», «Молодежь Белоруссии в борьбе за Родину». На экспазіцыі можна знаёміцца з партызанскімі выданнямі "Партизанское жыгала", «Красное знамя», «Народный мститель», «Мы отомстим» і інш.

Тут дэманструюцца таксама рэдкія матэрыялы з рукапісных архіваў акадэмікаў НАН Беларусі К.Крапівы, І.Краўчанкі, П.Глебкі, члена-карэспандэнта Акадэміі навук С.Маргуноўскага і іншых.

Н. К.

"Ізноў цяплом павеялі ўспаміны"

У гэтых прыпамінах сяброў і блізкіх паэта было сапраўды шмат цяпла. А згадваў яго Хведара Чэрню, якому ў чэрвені споўнілася 65 гадоў. Рана, на сорак чввёртым годзе, пайшоў з жыцця таленавіты творца. Але спадчыну літаратурную пакінуў пасля сябе немалую. Ён аўтар паэтычных зборнікаў "Добрай раніцы, лодзі", "Дабрэе свет", "Размова з памяццю", "Сады юнацтва", "Настрой", "Ваколіца", кніг для дзяцей "Песня Сабіны", "На сонечнай вуліцы". Юбілейную вечарыну Хведара Чэрні ладзілі яго землякі ў Вішнеўскім сельскім доме культуры Валоўжынскага раёна. Адкрыў яе ўступным словам старшыня Вішнеўскага сельсавета Віктар Аль.

*Будзем жыць. Узыходзіць зара
І гарыць над зямлёй*

непагасна.

Мне ж якраз у дарогу пара.

*Да людзей. Дзень павінен
быць ясным.*

Гэтыя жыццесцвярдзальныя радкі, як і іншыя вершы паэта, гучалі ў выкананні вучняў мясцовай школы. Сваімі ўспамінамі пра Хведара Чэрню падзяліліся госці з Мінска паэты Уладзімір Паўлаў, Казімір Камейша, Мікола Чарняўскі, Віктар Шніп. На вечарыне выступілі таксама дырэктар Валоўжынскага раённага музея Наталля Лоўчая, дырэктар Вішнеўскага СДК Дар'я Сучкевіч, жонка паэта Надзея Анатольеўна і ўнук Антон. Вяла вечарыну кіраўнік народнага літаратурна-мастацкага аб'яднання "Руна" пэатка Валянціна Грўць-Русакевіч.

Кастусь ВІКЕНЦЕЎ

спыняў сваёй літаратурнай дзейнасці, выступаў на радыё, сустракаўся з вайскоўцамі, клапаціўся, каб Беларуская Акадэмія навук працягвала сваю

еца 20 верасня 1941 года. Ён прапаў без вестак у баях пад Вязьмай.

Былых сведкаў, удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, з года

крылася ў музеі. На выстаўцы прадстаўлены ўнікальныя арыгінальныя матэрыялы з фондаў музея, якія расказваюць пра лёс Якуба Коласа, яго дзей-

Чарговая прэм'ера акцёраў "Валянціна"

На сцэне Магілёўскага вучылішча культуры адбыўся прэм'ерны паказ чарговай работы народнага калектыву тэатральнай студыі "Валянцін" гарадскога цэнтра культуры і адпачынку, якую з самага першага дня заснавання і вось ужо больш за дзесяць гадоў ачоляе няўрымслівы рэжысёр Валянцін Ермаловіч. Увазе прыхільнікаў нацыянальнай літаратуры і беларускага тэатральнага мастацтва быў прапанаваны спектакль паводле знакамітай аповесці Васіля Быкава "Альпійская балада" (інсцэніроўка М.Матукоўскага). Дарэчы, Валянцін Ермаловіч да творчасці народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава звяртаецца ў другі раз.

У спектаклі заняты акцёры тэатральнай студыі: Алег Дзячкоў (Іван), Наталля Калеснікова (Джулія), Яраслаў Клімуць (Вар'ят). Для Наталлі Калесніковай гэта роля дэбютная. І рэжысёр, і акцёры свой чарговы спектакль прысвячаюць 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, 80-годдзю з дня нараджэння Васіля Быкава і ўгодкам з дня яго смерці.

Спектакль будзе паказаны таксама і ў шэрагу школ абласнога цэнтра.

Пра Сапегу памятаюць

У Магілёве адбыліся IV сапегавыя чытанні, якія арганізаваны фондам імя Льва Сапегі пры супрацоўніцтве з Польскім інстытутам (Мінск). Вядучым гэтага мерапрыемства з'яўляўся званы беларускі гісторык і пісьменнік Іван Саверчанка. Ён гэтаксама распавёў аб дзяржаўнай дзейнасці Льва Сапегі ў Вялікім княстве Літоўскім.

З дакладам "Палітычныя прыхільнікі канцлера Льва Сапегі" выступіў адзін з аўтарытэтных польскіх знаўцаў гісторыі Рэчы Паспалітай і Вялікага княства Літоўскага, супрацоўнік Інстытута гісторыі Польскай Акадэміі навук прафесар Анджэй Рахуба.

Дзейнасць Льва Сапегі, асаблівасці ягонай эпохі асветлілі ў сваіх дакладах выкладчык Беларускага інстытута правазнаўства Андрэй Завадскі, супрацоўнік Інстытута Цэнтральнай і Усходняй Еўропы доктар Анджэй Гіль, галоўны рэдактар часопіса "Спадчына" мастацтвазнаўца Аляксей Хадыка.

Адным з удзельнікаў чытанняў быў фермер і прадпрыемальнік з Глускага раёна Мікола Сапега. Узрушаны бядотным станам помніка сапегавыя гістарычна-культурнай спадчыны, — замка на беразе Дняпра пад Быхавам — Мікола вырашыў на ўласныя сродкі яго аднавіць.

Таксама Мікола Сапега спадзяецца, што ягоныя намаганні знойдуць падтрымку мясцовых улад. Адноўлены помнік, лічыць ён, можа стаць цудоўным турыстычным месцам і прыцягнуць нямалыя сродкі ў раённы бюджэт.

Я вельмі не хачу, каб гэтая мая размова пра незайздросны стан беларускай мовы і беларусізацыі зноў стала, як і многія падобныя ранейшыя ў друку, нейкім агульным месцам ці звычайным патрыятычна-пафасным пісьмом. Канечне, прасцей за ўсё заявіць, што мова наша — непрэстыжная. Ды і папрацаваць трэба, каб добра навучыцца размаўляць на ёй.

Не радуе мяне наша рускамоўнае і трасянкавае Першае Нацыянальнае тэлебачанне. Я ўжо не кажу пра якасць яго пе-

радач. Якое ж яно Першае Нацыянальнае, калі там роднае слова на задворках? Ці, мо, шановныя вядучыя забылі, што ў нас, акрамя рускай, дзяржаўнай мовай з'яўляецца беларуская? Хто працуе ў нас на тэлебачанні? Нейкія хлопчыкі і дзяўчынкі? А каб мова становілася на тэлебачанні прэстыжнай, яна павінна гучаць з вуснаў настаўніц роднай мовы, пісьменнікаў, артыстаў; з вуснаў разумных, шановных і інтэлігентных людзей грамадства.

Веру, што з цягам часу за словамі беларуса "мой народ", "мая нацыя", "мая дзяржава" паўстане рэальны змест. Я заўсёды вучням нагадваю словы неўміручай паэтэсы Цёткі: "На вас, моладзі, ляжыць вялікая адказнасць: развіваць далей родную мову, узбагачаць свой народ ведамі і культурай". І мы, найперш інтэлігенты, павінны несці ў народ свой найвялікшы скарб — родную мову, фальклор, культуру, духоўнасць.

Вельмі хачу, каб кожны беларус XXI ст. вывучыў на памяць словы спыннага паэта бацькаўшчыны Алеся Гаруна:

*Ты, мой брат, каго зваць
беларусам,
Роднай мовы сваёй
не цурайся;
Як не зрокся
яе пад прымусам,
Так і вольным цяпер
не зракайся...*

**Канстанцін КАРНЯЛЮК,
г. Віцебск**

насю: культурнай і эканамічнай. Адчуўшы Народам з вялікай літары. Я як грамадзянін выразна ўсведамляю, што з мэтай кансалідацыі грамадства і больш эфектыўнага стваральнага выкарыстання магутнай нацыянальнай энергіі менавіта адроджэнне беларускай мовы з'яўляецца адной з першачарговых культурных задач Рэспублікі Беларусь у пачатку XXI ст. Заўважу, што як еднасць, асабліва дзяржаўную, любы народ зберагае сябе толькі тады, калі не губляе сваёй мовы, рэлігійнай веры (а мы і ве-

ўсё ў нас беларуская мова патрэбна толькі пісьменнікам?.. Ідучы такім шляхам, у нас хутка і мастацкая літаратура, створаная імі, пачне выконваць толькі спецыфічную эстэтычную функцыю, айчынныя кніжкі не будуць прыносіць пачуцця асалоды чытачам. Мне як беларусу балюча і горка на сэрцы, што роднае слова ператварылася ў латынь... Гэта пры тым, калі ў бібліятэках безліч розных цікавых беларускіх кніг.

Без матчынага слова народ губляе сваё духоўнае аблічча:

Мы — беларусы ці "квасныя патрыёты"?

НЕАБЫЯКВЫЯ НАТАТКІ

Свае нататкі мне хацелася б пачаць з такой сцэнікі з нашага нацыянальнага жыцця. Маці на гарадской вуліцы пытаецца ў сына:

— Ігар, ты ўсе літары вывучыў?

Хлопчык уздыхаючы:
— Усе літары не вывучыш! З-за мяжы прывозяць у Беларусь усё новае і новае. Паглядзі, мама, колькі незразумелых літар на шыльдах.

...Яшчэ ў даваенныя гады Максім Гарэцкі пісаў пра настаўніка, які ў старой дарэвалюцыйнай школе за кожнае слова, сказанае школьнікам па-беларуску, біў лінейкай. Сёння, у пачатку XXI стагоддзя, вучняў не б'юць, але тыя ўпарта не жадаюць размаўляць на роднай мове. Ды і самі настаўнікі карыстаюцца матчынымі словам хіба што толькі на ўроках. Што ж з намі як з нацыяй адбываецца? Чаму ж мы сталі людзьмі перакаці-поле, нейкімі "кваснымі патрыётамі"?

Адрозніваю, што ва ўсім цывілізаваным свеце сёння мы назіраем цягу да славянскіх моў. Шматлікія замежныя лінгвісты з даўніх часоў цікавіліся беларускай мовай. У краінах СНД ёсць суполкі нашай мовы. А ў нас родная мова ледзьве існуе ў грамадстве; у школах лічыцца другарадным прадметам, нягледзячы на тое, што гэта дзяржаўная мова Рэспублікі Беларусь. Праўда, тэсты можна па выбары здаваць па-беларуску, але ж на вывучэнне беларускай мовы ў 10-11 класах адводзіцца толькі адна гадзіна на тыдзень. Ніхто так ва ўсім цывілізаваным свеце здэкліва і абражліва не ставіцца да роднай мовы!..

Роднае слова амаль поўнасцю выкінута і з сямейнага ўжытку. Назіраю аднойчы сцэнку ў кнігарні. Дачушка просіць маму купіць ёй кніжку. Паўза — і раптам чую:

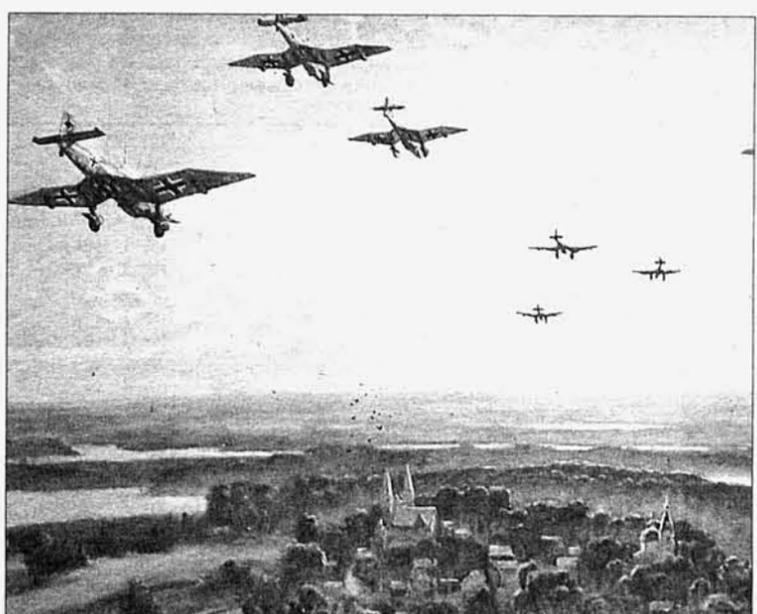
— Гэтыя ж казкі па-беларуску!..

Прагучала з вуснаў маці так, як быццам па-беларуску — гэта па-нялюдску. Чаму часцей за

гінучы гістарычная спадчына, нацыянальная культура, зарастаюць дзірваном вытокі этнагенезу. "Дазвольце падзякаваць вас..." — гэтую фразу можна пачуць доволі часта і па радыё, і па тэлебачанні. Яна, зразумела, рэжа вуха. Атрымліваецца: нават тыя, хто гаворыць у нас па-беларуску, часта думаюць па-руску (правільна: падзякаваць вам!).

... А я ж запомніў на ўсё жыццё смачны пах куцці ў старэнькай бацькоўскай хаце. І ўрачыстыя поклічы бацькі: "Каляда! Каляда! Ідзі да нас куццю есці!" Сказана было на роднай мове, на той самай, якую чуў з самых першых год жыцця на роднай зямлі. А як хораша і непаўторна спявалі маці і бабуля народныя песні, ды і сама іх гаворка была трапна аздоблена шматлікімі беларускімі прыказкамі і прымаўкамі, параўнаннямі і афарыстычнымі злучэннямі слоўцаў роднай гаворкі. Гаварыў бацька па-беларуску — і нейкай боскай, шчодрой становілася мая душа. Хацелася адрозніваць родную прыроду, тых людзей, што акружалі з маленства. Любіць свой род Карнелюкоў, даследаваць яго карані і вытокі, складаць генеалагічнае дрэва.

Сёння мы ўсе разам павінны змагацца за рэальны ўздым аўтарытэту і прэстыжу беларускай мовы, за тое, каб яна паўнапраўна, свабодна і смела гучала на зямлі яе вялікага стваральніка — беларускага народа. За тое, каб усё мы, жыхары Беларусі, усвядомілі: нацыя зможва выжыць, толькі адчуўшы сябе ед-

Да 28 ліпеня працуе ў сталічным Палацы мастацтваў рэспубліканская выстава "Калі музы гавораць...", прысвечаная 60-годдзю вызвалення Беларусі. Прадстаўлена больш як 350 работ: жывапіс, графіка, скульптура, дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва. З іх склаўся дзівосны вобразны партрэт некалькіх пакаленняў беларускіх мастакоў, сярод якіх і ўшанаваны падчас адкрыцця выстаўкі ветэраны Віктар Грамыка, Мікалай Гуцеў, Уладзімір Дзямянцеў, Міхаіл Савіцкі, Леанід Шчамялёў ды іншыя майстры. Больш падрабязна пра гэта — у адным з наступных нашых нумароў.

**С. Б.
Фота В.Патапенкі**

Міхась БОЛІНСКІ

Прарыў ці утопія: генетычна змененыя прадукты перамогуць голод?

Ген скарпіёна ў бульбе адпужвае каларадскага жука!

За апошнія гады тема гэтай ўздымаецца на міжнародных навуковых сімпозіумах, кангрэсах экалагічных арганізацый і асацыяцый спажыўцоў.

Генетычна змененыя арганізмы (ГЗА) атрымліваюцца шляхам перасадкі ў ДНК аднаго арганізма часткі ДНК іншага, часам не роднага. «Новая ўстаўка» адказвае ў арганізме жывёлы ці расліны за вытворчасць толькі аднаго віду бялка, аднак можа ён прыдаць нейковыя, нязвычайныя якасці. Каб было зразумела, прывяду прыклад: калі ДНК бульбы прышчапіць ген скарпіёна, дык ніякі каларадскі жук нашай бульбе не страшны! А вось гены палярнай камбалы зробіць таматы марозаўстойлівымі! Такім чынам, кукуруза ці клубніцы за палярным кругам — не фантазія, а справа найбліжэйшай будучыні. Гэтыя і іншыя эксперыменты даўно і паспяхова праводзяцца навукоўцамі ўсяго свету, так з'яўляюцца новыя гатункі раслін. Адны з іх паспяваюць хутчэй, другія — захоўваюцца, не псуецца па паўгода... Дарэчы, з'яўленне раслін, якія выдзяляюць таксіны, што адпужваюць насякомых, даю магчымасць скараціць выкарыстанне шкодных для здароўя чалавека пестицыдаў. Чаму так плённа працуюць вучоныя над змяненнем раслін і жывёл? Лічыцца, што генетычна змененыя прадукты каштуюць танней, і з іх дапамогай можна будзе, нарэшце, перамагчы голод на планеце. Як падлічылі навукоўцы, штогод хранічна недадаюць 800 мільянаў чалавек!

Да таго ж, дзякуючы генетыкам, прадукты харчавання можна рабіць пад патрэбы той ці іншай краіны, насычаючы іх тымі вітамінамі, якіх не хапае. Да прыкладу, калі жыцарам Беларусі патрэбны ёд ці селен, дык можна вырабіць партыю рысу ці гароху менавіта з падобнымі дабаўкамі... Трэба зазначыць, што генетыкі не толькі прыадчыняюць дзверы ў свет харчовага дастатку. Поле іх дзейнасці даволі шырокае. Да прыкладу, адна з амерыканскіх кампаній у лабараторыі вывелі генетычна зменены тытунь, які не ўтрымлівае нікаціну.

Тыя, у каго алергія на хатніх пухнацікаў — катой і сабак — з цягам часу змогуць завесці жывёл, якія не выклікаюць ніякай алергіі. Гэтага ўжо дамагліся ў Японіі; вядома ж, праз генетычныя маніпуляцыі. Магчыма, вам захочацца займець труса ці хамячка асаблівай афарбоўкі, да прыкладу, яр-

Як вынікае з прэсы, на Беларусі хутка з'явіцца першая лабараторыя, дзе можна будзе правяраць прадукты харчавання на наяўнасць у іх генетычна мадыфікаваных крыніц. Ствараецца яна на базе Рэспубліканскага цэнтра гігіены, эпідэміялогіі і грамадскага здароўя. Аналагічная лабараторыя гэтым летам адкрыецца і ў Расійскай Федэрацыі. Падобныя дзеянні — сведчанне таго, наколькі актуальнай становіцца праблема генетычна мадыфікаваных арганізмаў ці, інакш кажучы, трансгенных прадуктаў харчавання.

Фота Я. Залужнага

ка-блакітнай, ды яшчэ каб свяціўся? Ніякіх праблем! — трэба ўвесці ў ДНК труса ген мядузы, які адказвае за флуарэсцэнцыю.

Фантастыка? Не! Вучоныя лічаць, што з дапамогай ГЗА можна будзе змагацца з такімі страшнымі хваробамі, як рак. Зараз вядуцца распрацоўкі стварэння курыцы, якая б несла яйкі з павышаным утрыманнем пратэіну, здольных знішчаць ракавыя клеткі. Пакуль што атрыманне падобнага пратэіну абыходзіцца вельмі дорага і ў вельмі абмежаваных колькасцях.

Дык шкодныя ці не шкодныя?

Тады як транснацыянальныя кампаніі, занятыя ў сферы біятэхналогіі, выдзяляюць вялізныя сродкі на фінансаванне праектаў і рэкламы бяспекі трансгенных прадуктаў, экалагічныя арганізацыі б'юць трывогу.

«Харчамі Франкенштэйна» называюць «ззялёныя» падобную змененую ежу. Праўда, доказы таго, што чалавечы арганізм церпіць ад ужывання новых прадуктаў, у іх няма. Але і не прыслухоўваюцца да іх апасенняў няможна; новыя прадукты харчавання выкідаюць на прылавак адразу, як толькі яны з'яўляюцца, ніякіх шматгадовых праверак не было праведзена... А спадчынасць не так добра вивучана, як таго хацелася б.

Небяспека і перасцярога тут разумныя: ужо з'явіліся першыя

сігналы, што ў сістэме спадчынасці пчол, якія збіралі мёд на генетычна змененым рапсе, праяўляюцца сякія-такія змены. Што тычыцца чалавека, дык пакуль што размова ідзе аб масавых алергічных захворваннях сярод тых, хто спажывае такія прадукты.

...Гісторыя ГЗА пачалася адначасова з нараджэннем геннай інжынерыі як навукі, калі ў 1972 годзе (праз 10 год пасля адкрыцця двойной спіралі ДНК), удалося здзейсніць замену адных яе элементаў іншымі; так вырошчваюцца расліны і жывёлы з папярэдне зададзенымі якасцямі. Хуткаму развіццю геннай інжынерыі спрыяе... попыт спажыўцоў. Усе мы хочам мець на стале стандартныя прадукты: спелья, без чарвін яблыкі, аднолькавую, без плямінак моркву і да т.п. Аднак жа ў прыродзе не расце стандартная садавіна-гародніна. І толькі новая навука дала нам такую магчымасць, і нават больш: вырошчваюць глады квадратнай формы, зручныя для ўпакоўкі і перавозкі.

Раслінай, якая на сёння зазнала найбольш генетычных змен, з'яўляецца соя. Хай сабе прадукт той не надта характэрны для стала беларуса; радавацца рана: соевыя дадаткі выкарыстоўваюцца пры гатаванні маянэзу, маргарыну, сасісак, каўбасак, шакладу і кандытарскіх вырабаў. Да таго ж соя шырока выкарыстоўваецца для прыгатавання харчавання для немаўлят, якія пакутуюць на алергію на матчынае, ці кароўе малако.

Аднак, вось парадокс: медыкі апошнім часам заўважылі рост алергіі сярод маленькіх дзяцей на прадукты харчавання, у якія ўваходзіць соя.

Зараз выведзены іншыя трансгенныя сельскагаспадарчыя культуры: пшаніца, гарох, сланечнік, гарбузы, папая і інш.

Назва

Ці маюцца на Беларусі палеткі, засяяныя генетычна змененымі раслінамі? Адказаць на гэтае пытанне дакладна няможна, таму што не заўсёды на насенні, якое набываюць гаспадаркі, указваецца, якое яно.

Затое вядома, што больш за 40 працэнтаў сельскагаспадарчых пасеваў у ЗША складаюць генетычна змененыя расліны. І дзве часткі з трох прадуктаў харчавання тут утрымліваюць дабаўкі з гэтых раслін; аднак кампаніі, якія прадаюць прадукты, могуць не папярэджваць пакупніка пра тое. Таму што ў ЗША маркіроўка на ўтрыманне ГЗА неабавязковая; таму што гэта, на думку ўладаў, перашкодзіла б свабоднай канкурэнцыі.

Абараняць правы сваіх вытворцаў амерыканскія карпарацыі хоць і за межамі краіны; нават пагражаюць некаторым краінам, якія забараняюць увозіць на сваю тэрыторыю прадукты на аснове ці з дабаўкамі ГЗА... санкцыямі Сусветнай гандлёвай арганізацыі.

У той жа час у краінах ЕС і Аўстраліі неабходна ўказаць, што прадукцыя ўтрымлівае больш 1 працэнта мадыфікаваных рэчываў, у Японіі — нават калі ўтрымлівае 0,1 працэнта! У Расійскай Федэрацыі абавязкова маркіроўка ўведзена Міністэрствам аховы здароўя з 1 ліпеня 2000 года, аднак да гэтага года не быў створаны якасны механізм кантролю над пастановай.

У нашай краіне з 1 снежня г.г. павінны маркіравацца прадукты з утрыманнем ГЗА больш як 2 працэнта. Аднак пакуль не было лабараторыі, дзе робяцца аналізы, не магла размова ісці і пра маркіроўку. Даводзілася, як кажуць, верыць на слова вытворцаў. І вось зараз мы даведаліся, што падобная лабараторыя ствараецца, а значыць, і нашыя правы, як спажыўцоў, будуць абараняцца на новым, больш якасным узроўні. Да таго ж, мы самі будзем рашаць: спажываць падобны прадукт ці не...

Вольга МЕШЧАРАКОВА

Сад, прысвечаны...

Апошнім часам над сталіцай вісіць смог, так што і дыхаць цяжка. У такія дні хочацца знайсці які чысты востраў, дзе б і сэрцу, і вачам было добра, і паветра каб чысцейшае... І такая прыродная пляцоўка, якую любяць і мінчукі, і госці, ёсць. Гэта Цэнтральны батанічны сад НАН Беларусі, які штогод наведваюць больш за 200 тысяч чалавек.

Тут кожны сезон можна ўгледзець нешта новае. Да прыкладу, сёлета ў садзе адкрылася экспазіцыя «Кветкі свету». Яна з'явілася дзякуючы намаганням членаў Міжнароднага жаночага клуба, куды ўваходзяць жонкі паслоў і дыпламатаў, што працуюць у нашай краіне.

Фантазіі супрацоўнікаў Батанічнага сада хапае ўдыхаць. Планаецца стварэнне яшчэ некалькіх разнастайных садоў. Адзін з іх будзе прысвечаны... творчасці беларускіх пісьменнікаў! Па прычыне знамяціага парку Шэкспіра, — зялёнага астраўка, зробленага ў Бруклінскім садзе.

Для таго, каб падтрымліваць імідж самай буйной культурнай расліннай пляцоўкі, Батанічнаму саду трэба ўвесці час павялічваць колькасць гатункаў. А для гэтага патрэбна добрая, сучасная аранжарэя не менш як на 600 квадратных метраў, дзе былі б прадстаўлены трапічныя і субтрапічныя расліны. І будаўніцтва яе пачалося ўжо. Гэта дапаможа таксама і самому саду займацца селекцыяй і атрымліваць новыя гатункі раслін. Да прыкладу, у апошнія гады супрацоўнікі-навукоўцы вывелі і зарэгістравалі 22 свае гатункі. І гэта вялікае дасягненне. «Мала якія сады маюць такое навуковае забеспячэнне, як наш, — сцвярджае дырэктар Батанічнага сада, акадэмік НАН Беларусі Уладзімір Раўэтнікаў. — Ёсць праекты, якія хацелася б ажыццявіць, аднак сродкаў не хапае.

На думку дырэктара, зараз адной з асноўных задач з'яўляецца ператварэнне сада ў асветніцкі цэнтр экзавівавання дзяцей і падлеткаў, як месца захоўвання біярэзультатаў і, вядома ж, як месца адпачынку.

ВІКА

Фота Я. Залужнага

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Ідзе падпіска на трэці квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы «Літаратура і Мастацтва» можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

Чытайце нашы выданні, супрацоўнічайце з намі, пакажыце нам.
Наша адрас: 220005 Мінск, Захарова, 19 Р/П/У «Літаратура і Мастацтва» (факс: 2847965 тэл. 284-84-61, 284-85-25) (адрас маркетынга 284-66-71)

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12 300 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Маладосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11 700 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 5200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 7200 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Неман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» АБМЕЖАВАЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДАНАННЯў («Польмя», «Маладосць», «Неман», «Всемирная литература», «ЛІМ») У РОЗНІЦУ.
Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦЦА на часопісы і газету.

Адкуль абьякавасць да беларускай кніжкі?

Рэалістычнае мастацтва ўсіх жанраў без выключэння заўсёды было запатрабавана грамадствам, бо яно — люстэрка гэтага грамадства і адрасавана чалавеку думачаму, да таго ж яшчэ і з душой, які, вобразна кажучы, выявае алгебру гармоній і наадварот. Здаровай чалавечай душы патрэбна тое, што выклікае ў ёй суперажыванне ў зносінах з мастацтвам і ў сваіх адносінах да яго. Гэта — усмешка і слёзы, радасць і смутак, карацей — усе пачуцці, дадзеныя нам прыродай. А сама прырода не можа быць абстрактнай: травінка — гэта травінка, лісток — гэта лісток, кветка — гэта кветка. І калі мастак, скажам, малюе замест усяго гэтага кубікі, ромбікі, квадраты, то тут ад мастацтва не застаецца нічога. Іншая справа, што сапраўднае мастацтва знаходзіцца ў апошняй гады ў прынятым стане, бо яно патрабуе здаровай душы, чыстага розуму. Апошняе, на жаль, патрэбна сёння для іншага: людзі заклопаны тым, як ім выжыць. Толькі б на якія жыццёвыя цяжкасці і хто б не ківаў, ніколі не зразумею тых, хто толькі і заклопаны ўвесь час ежай і адзежай і хто за сваё жыццё працягае дзве-тры мастацкія кніжкі, а потым перайшоў на праграму тэлебачання...

Думкі пра вечнае і чалавечнае заўсёды апаноўваюць у хвіліны роздуму над жыццём, прымушаюць зноў і зноў брацца за пяро. Нават тады, калі добра ведаеш, што напісанае табой не знойдзе не толькі падтрымкі, але і сутыкнецца з непаразуменнем, абьякавасцю.

Пра гэта і пойдзе гаворка далей. А калі канкрэтна, то яна пойдзе пра кніжку маіх выбраных вершаў і паэм пад назвай «Не разлюбі...» Зборнік выдадзены сталічным выдавецтвам «Беларускі кнігазбор». І вяду я гэта гаворку не дзеля ўсплаўнення сябе, а для таго, каб паказаць адносіны некаторых да беларускай кніжкі.

Так, кніжка выйшла і завезена на пачатку гэтага года на базу аблкінагандлю. Томікі яе паступілі ўжо ў абласную бібліятэку, бібліятэкі райцэнтраў, дзякуючы клопамат абласнога ўпраўлення культуры. Дарэчы, калі б не яно, то ўсе кніжкі вершаў і прозы землякоў ляжалі б там, дзе аўтары збіралі свае тыражы. Далей яны

б не пайшлі з-за абьякавасці ўсіх тых, хто мае справу з прапагандай і распаўсюджваннем кніжкі і беларускай кніжкі ў прыватнасці.

А зараз — канкрэтныя прыклады такой абьякавасці. Не сумняваюся ў тым, што ўсе тыя, хто выдаваў у апошні час свае вершы ці прозу, падтрымаюць мяне. Пачынаючы ад самага маладога і заканчваючы добравядомымі. Усе яны, за рэдкім выключэннем, а выключэнне складаюць, як гэта ні дзіўна, графаманы і прабіўныя, абурваюцца такімі адносінамі да сябе, сваёй творчасці з боку чыноўнікаў ад кнігі.

Дырэктару прыватнага кааператывуна-гандлёвага прадпрыемства «Віцебскі аблкінакнігагандаль» Альбіне Вішняковай я пазваніў першы раз месяц з тры таму назад і папрасіў, каб набылі экзэмпляраў па пяць майго выбранага для сельскіх кнігарняў вобласці.

— Што вы! Нават класікаў столькі не заказваем, — адказала жанчына, — ну, можа, экзэмпляр-другі толькі...

Няхай сабе і так, думаю — я ж не класік. Хаця з райцэнтраў ужо звоняць знаёмыя сябры з пытаннем, калі можна будзе набыць маю кніжку. Звоняць і дасюль. І дасюль яшчэ Альбіна Пятроўна няўцяма адказвае на маё законнае пытанне наконт паступлення маёй кніжкі ў

сельскія кнігарні: то забыліся, то яшчэ што... А на мой, здаецца ўжо пяты званок, як усё ж справы з маім зборнікам, дырэктар дала сакрамэнтальны адказ:

— А ніякі!

Да месяца нагадаю, што мая творчасць і творчасць некаторых калег з вобласці ўжо вывучаецца ў сярэдніх школах, вучылішчах, тэхнікумах, ВНУ па праграме сучаснай беларускай літаратуры. А каб знаёміцца з творчасцю некага, то трэба мець пад рукой арыгінал. Толькі дзе ўзяць яго, калі і ў гарадскіх бібліятэках, дарослых і дзіцячых, і ў школьных бібліятэках таксама маёй кніжкі і другіх беларускіх кніжак няма, хаця, паўтараю, яны ёсць на базе аблкінагандлю. І калі яны ўжо ёсць, то іх трэба адпраўляць па ўказаным адрасе.

Ды і куды дастаўляць іх, калі ім, занятым, нават у такой кнігарні, як віцебскі «Глобус», адведзены толькі куточак двама-трыма кніжнымі паліцамі, якіх не бачна з-за шыкоўнага выдадзенага «чытва» (не магу знайсці адпаведнае слова рускаму «чтиво»).

Уся беларуская літаратура размешчана ў другой кнігарні нашага горада «Светач» таксама на невялікай паліцы разам з рознымі даведнікамі, слоўнікамі. Затое якое раздолле тут марыніным, кінгам,

данцовым, райсам! І ўжо ніяк не магу зразумець, якія адносіны да прыгожага пісьменства, а тым больш да рускай паззіі, мае Гарык Сукачоў, тоўстая кніжка якога ляжыць побач з пералічаным «чытвом»?

Дык вось, я прывёў прыклад толькі з буйнымі гарадскімі кнігарнямі. А што назіраецца ў сельскіх кнігарнях, калі можна назваць такімі кніжкі закуточкі ў розных райцэнтраўскіх крамах? Пытаюся неяк ва Ушачах, у дырэктара мясцовага ўнівермага Тамары Пранік, калі было апошняе паступленне беларускай літаратуры ў кніжны адзел, і чую:

— Не памятаю ўжо!..

А я гляджу на сіратлівую кніжку даўно памерлага Змітрака Бядулі «Салавей» і думаю: а што, калі б у гэтым універмагу не было раптам каструлі ці вядра? Пакаралі б, як піць даць! І гэта ў родным раёне трох народных — Броўкі, Барадуліна, Быкава, 80-годдзе якога з дня нараджэння святкавалі ў чэрвені, і кніг якіх на паліцах гарадскіх і сельскіх кнігарняў няма.

Апошняя беларуская кніжкай, якая знайшла ў лезненскай кнігарні, былі вершы Дубоўкі. Сёння тут няма ніякіх беларускіх кніжак. І гэта ў родным райцэнтры народнага Лынькова! Дык што ўжо казаць далей!..

Абдумваю, пішу свае нататкі, звано ў гарадское ўпраўленне культуры, абавязак якога набываць беларускую кніжку для гарадскіх бібліятэк, каб набылі і маю. Абьяцую. А вось у абласным упраўленні адукацыі ў асобе Алены Салаўёвай, якая працуе ў школьным адзеле, чую:

— На мастацкую літаратуру з бюджэту нам не адпускаяцца ні капейкі. Толькі на падручнікі, розныя дапаможнікі і метадычны літаратуру.

Значыць, і мая, і кніжкі другіх беларускіх аўтараў у школьных бібліятэкі не дойдуч?

Сумна і крыўдна. І не стамлюся паўтараць, што чужых паэтаў трэба ведаць, сваіх яшчэ і шанаваць, што без добрай беларускай кніжкі, без спаконвечнага матчынага слова ніколі і нікому не пабудавець ніякай дзяржаўнай ідэалогіі, што без усяго гэтага не можа быць ніколі і нідзе ніякай нацыянальнай ідэі.

Алег САЛТУК

А ЯК У СУСЕДЗЯЎ!

“Каштоўнасць” слова

Доўгі час, прынамсі, літаратура лічылася нядрэнным сродкам заробку грошай (за мяжой і па сёння так лічыцца). За некалькі стагоддзяў мала што змянілася ў тэхналогіі літаратурнай працы, калі не браць пад увагу, што на змену гусіным перам прыйшлі спачатку пішучыя машыны, а затым і камп'ютэры.

А так званы літаратурны «неграў» (паводле інтэрнет-версіі «БГ»), як «кідалі», так і «кідаюць». Да іх адносяцца не толькі студэнты, аспіранты, але і супрацоўнікі сродкаў масавай інфармацыі ды літтворцы. Яны перакладаюць, рэдагуюць рукапісы, складаюць слоўнікі, пішуць на заказ розныя дапаможнікі, кнігі і шмат чаго яшчэ, так бы мовіць, на злобу дня і запатрабаванасць чытача. Вось толькі іхнія паслугі аплачваюцца работаўцамі не ў поўнай ступені. Дакладней, па дамоўленасці і аб'юднай згодзе, яны атрымліваюць энную суму за пэўную колькасць знакаў ці старонак. Але ж мала каму вядома, што так званая прапанаваная «максимальная» аплата за аб'ём выкананай работы на самай справе і блізка не дацягвае да сапраўднага кошту зробленага. А розніца ад выплаты кладзецца ў кішэню, вядома ж, не ў вашу.

Жадаючых атрымаць такі падзробак заўжды хапае, бо, па-першае, грошы, у большасці выпадкаў, выплачваюцца адразу, без затрымкі. Па-другое, ніякія падаткі не спаганяюцца і ў будучым нічога з такіх заробкаў не трэба ўносіць у дэкларацыю для падатковай інспекцыі.

Але гэта, у большай ступені, адносіцца да аматараў пісьменніцкай справы. Пісьменнікам-прафесіяналам жа зараз не пазайздросціш. Пры савецкай уладзе былі некаторыя станоўчыя моманты, нахшталь годнай аплаты прафесіяналаў. А вось сёння выдаць сваю кніжку даволі праблематычна.

Усе спадзевы на ганарары, якія выплачвалі за

выдадзеныя кнігі ў тагачасе і на якія можна было, мякка кажучы, бязбедна жыць, у тым часе і засталіся. Цяпер жа ганарары за творы ці артыкулы, што друкуюцца сёння ў некаторых часопісах і газетах, прыходзіцца чакаць па некалькі месяцаў, а то і паўгода. Змяняецца колькасць аўтараў, якія супрацоўнічаюць з перыядычнымі выданнямі. Іх можна зразумець. Мінутлі, відаць, тыя часы, калі ўсё трымалася на «голым» энтузіязме, нахшталь, «нам грошай не трэба, нам працу давай». Зараз не тыя ўмовы стлыю жыцця... За працу, вядома, трэба паліць, і паліць не адчапаю, а належнае, як мае быць.

Нядаўна праводзілася невялікае апытанне сярод літаратараў, чые кнігі разыходзяцца нядрэннымі тыражамі (для беларускамоўнай літаратуры наклад у 1500 асобнікаў — ўжо добра) і лічацца камерцыйна паспяховымі. Дык вось — ці можна зараз прамаж на літаратурны ганарары? Адказ вядома ж прадказальны — не.

На думку Віктара Юрчука, для гэтага трэба вельмі шмат пісаць. Сам ён працуе ў розных жанрах, за дзевяць гадоў выдаў 28 кніг агульным тыражом каля паўмільёна экзэмпляраў. Ганарар у сярэднім складае 500 — 600 долараў. У Маскве за адзін са слоўнікаў атрымаў тысячы долараў.

Марыніна, Данцова ды іншыя сталі папулярнымі аўтарамі выключна дзякуючы рэкламе. Некаторыя лідэры расійскага кніжнага рынку ўкладваюць у раскрутку імянаў вялікія грошы. У Мінску ж ніхто гэтым не займаецца. Адзінае, у чым можна скласці канкурэнцыю Маскве, — навукова-папулярная і вучэбная літаратура.

Самая высокая аплачваемая расійская пісьменніца — Аляксандра Марыніна. Ганарары дэтэктыўшчыкаў крыху панізіліся, але 15 — 20 тыс. долараў за кніжку яна ўсё-такі атрымлівае. Далей ідуць Данцова, Дашкова, Дацэнка, Карэцкі і іншыя — прыкладна па 10 — 15 тыс.

Літаратурнай працай зарабіць на працяжжэ можна, але не кожнаму і не адразу. Напрыклад, напісаць кніжку дзесяць, якія б пайшлі ў продаж вялікімі тыражамі пры добрай «раскрутцы».

Як сведчыць часопіс «Кніжны бізнес», расійскі пісьменнік атрымлівае з кожнага прададзенага экзэмпляра прыкладна \$0,07 (гэта адносіцца і да беларуса, мінус падаткі — 30 працэнтаў). Застаецца толькі, каб экзэмпляраў было пару соцень тысяч. Але, дзе знайсці столькі жадаючых набыць менавіта гэтую кніжку. Пры нашых умовах, без выключнай рэкламнай кампаніі гэта немагчыма.

Другі шлях — выдаць кніжку ў далёкім замежжы. Там аўтар атрымлівае \$0,65 з кожнага прададзенага асобніка. Толькі ж зноў праблема: не жадаюць яны займацца перакладамі нашых літаратараў, пакуль тыя не прададуцца ў Расіі вялікімі тыражамі. Як ні круціся, але трэба спачатку заваёўваць папулярнасць у айчынным чытача. Больш дакладна — у айчынным кнігагандляра і выдаўца. Па заўвагах спецыялістаў, толькі кожная трэцяя кніжка (назва, а не экзэмпляр) мае шанец апынуцца на стэлажах кнігарняў — не хапае плошчы. Адсюль вывад: спачатку трэба спадабацца кнігагандлярам. А потым... яны ўжо прададуць нам з вамі ўсё, што палічаць патрэбным.

Ды і розныя літаратурныя прэміі (каб падвысіць рэйтынг пісьменніка і твора), як сведчыць практыка, прысуджаюцца ў асноўным не за высокую мастацка-эстэтычную дасягненні ў галіне прозы ці паззіі, а па палітычных і іншых меркаваннях.

Пісьменнік, каб стацца камерцыйна запатрабаваным, павінен быць вынаходлівым, здольным на эксперыменты, усебакова эрудзіраваным у гуманітарных дысцыплінах чалавекам. Асабліва ў нас, з улікам таго, што Мінск, у асноўным, раманам не друкуе — толькі класікаў ды і то невялікімі накладамі. А каб працягнуць на літаратурны ганарары, трэба пісаць кніжку дзесяць у год, рэгулярна выдавацца, знайсці спонсараў на рэкламу і... чакаць. А раптам і ты патрапіш у дзесятку.

Віктар КАВАЛЁЎ

РЕДАКЦИОННО-ВЫДАВЕЦКАЯ УСТАНОВА «ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі; выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;

арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў. Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»; e-mail: minsk@litm.by

Адрас у Інтэрнете — www.litm.by

Дакументальна-мастацкая кніга «Наша Перемога» з'яўляецца вынікам усенароднай акцыі, якую праводзіла РВУ «Літаратура і мастацтва» да 60-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

Тут выкарыстаны арыгінальныя матэрыялы — успаміны былых франтавікоў, партызанаў, падпольшчыкаў, тылавікоў, звычайных мірных жыхароў, перажыўшых акупацыю. У стварэнні выдання таксама прынялі ўдзел пісьменнікі, журналісты, гісторыкі, навукоўцы, педагогі, школьнікі.

Вялікую частку кнігі складаюць матэрыялы з перыядычнага друку розных гадоў і фотадакументы з фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотадакументаў.

Чалавеку, хоць крыху знаё маму з роднай літаратурай, імя Нівы Мацяш скажа шмат.

У нас жа, на Палесці, яно вядома, бадай што, кожнаму. Можна, гэта таму, што лёс паэтэсы неадлучны ад роднага краю, родных мясцін: вёскі Нівы, дзе яна нарадзілася і якая стала неўзабаве часткай маладога горада энергетыкаў Белаазёрска, ад Бярозаўшчыны, ад лёсу "палескай той раўніны", што, як піша паэтка, адвеку была пароднена з доляй і нядоляй, што "Белым возерам глядзіць, як вечнасць, і Чорным возерам глядзіць, як памяць".

Паміж доляй і нядоляй, паміж азёрамі Белай і Чорнай вады паралёг і ўласны лёс Нівы Мацяш. Цяжка сказаць, як складалася б яе біяграфія, калі б не з'яднала, не злучыла маўклівыя берагі гэтых азёраў шматколерная вясёлка жыцця, шчырае сяброўства, падтрымка родных і блізкіх па духу людзей, нарэшце, "спеўная вада" паэзіі, якую папраўдзе можна назваць і жывой і гаючай.

Куды ні траплю —

скрозь магу разлічваць

Калі не на свяцільнік —

на лучынку,

Як не на белы хлеб —

хоць на скарынку,

Як не на малако —

хоць на ваду:

Людскога клопату хаця б

расінку

Паўсюль знайду.

І не падлічваюць

пры гэтым людзі,

А што за ласку гэту ім прыбудзе.

Я ж не ару, не сею і не жну я,

І не праду, не тку і не будую —

Выводжу толькі думкі на папас.

Над словам праўды

зболенай шчырую.

Ці дарасту, ахвярнікі, да вас?

Яе жыццё ў літаратуры можна без перабольшвання назваць падвіжніцкім. Асуджаная цяжкай хваробай на бесперапыннае знішчэнняе змаганне з нерухомасцю, асноўным полем сваёй барацьбы яна абрала Дух, мастацкае слова, здолеўшы ўзняцца над абставінамі і лёсам, зрабіць сваё жыццё паўнакроўным і напоўненым, патрэбным людзям.

Безумоўна, тая сфера чалавечага быцця і духу, якую даследуе ў сваёй паэзіі Н. Мацяш, далёкая ад ідыліі, няпростая, а часта трагічна-распачная, як дарога над безданню, дзе крок управаўлева можа быць непапраўным. Аднак шлях гэты ніяк не назавеш ні песімістычным, ні безнадзейным, а пранізлівай, вясчунскай глыбіння здарыць ёю ісцін, што адкрывае паэтэсу на трагічным зломе жыцця, яе жыццёлюбнасць, высокая духоўнасць і воля да жыцця і мастацкай творчасці, бесперапыннае творчае гарэне здольна ўздымаць з каленяў слабых і знявераных, дадаваць аптымізму не толькі сабе, але і іншым.

Пакуль на белы свет глядзіш

вачыма,

Павер сабе: усё адалець магчыма.

Але, як вока, беражы святло.

У паэтычных зборніках "Шчаслівай долю назаві...", "Паміж усмешкай і слязоў" яе паэзія ўзбагаецца паглыбленым філасофскім стаўленнем да жыцця, гранічнай лаканічнасцю і мастацкай насычанасцю паэтычнага слова. Пры гэтым на першы план тут выступае асоба самой лірычнай гераіні, высокі і чысты свет яе інтымных перажыванняў, што, аднак, не перашкаджае ёй, як і раней, працягваць свой грамадзянскі тэмперамент, займаць акрэсленую і мужнюю патрыятычную пазіцыю.

Не дзіўна, што ў наш час тальнай дэвальвацыі мастацкага слова, Н. Мацяш не згубіла свайго чыстача. Яе непаўторны шчыры голас нясе цяпло сардэчнасці, дружалюбнасці, навуку самаахвярнай любові да радзімы і людзей — і знаходзіць сяброўскі водгук і ўзаемнасць.

Сваім "словам праўды зболенай" Н. Мацяш дарастае сёння да

самых высокіх і ахвярных іменаў у нашай літаратуры — Цёткі, М. Багдановіча, Л. Геніюш, а, можа, найперш да самай высокай і ахвярнай постаці, што пачынае гэты наш духоўны радавод — да святой Еўфрасіні Полацкай. І гэта не проста метафара: адчуванне місійнасці свайго лёсу ў літаратуры і духоўным жыцці народа, місіі міратворчай, заступніцкай, вясчунскай, усё выразней і рэльефней акрэсліваецца з выхадам кожнага

містычнага ўтраплення, дзе каханым ўжо не проста "саколік... жаданым, дарагі", але і вышэйшым Жрэц, Меся, увасоблены ў надрэальным Ты:

Я акіяны тугі правеславала,

Я тысячу пустынь перабрыла

І тысячу надзей там пахавала.

І вось знайшла... Я ўсё ж Цябе

знайшла?!

О, толькі не пакінь, не адступіся!

Пазнай мяне, прызнай, не абміні!

Душы свячэнне...

новага зборніка паэтэсы, высвечваючы іх аўтарку як постаць агульнанацыянальнага значэння — у арэале алякункі і патронкі роднага краю і ўсёй Беларусі. Нездарма шмат які творы Н. Мацяш апошняга часу ўспрымаюцца паводле свайго жанравага азначэння як своеасаблівыя малітвы за свой народ і айчыну, напрыклад, як гэты фрагмент з верша "Візітоўка":

Гляджу на жытнія разлогі

кута роднага

І думаю:

Хай ясніцца Твой дзень,

Хай непаруціна мірным

будзе неба

Над шчырай працай

і над адпачынкам

Дзяцей Тваіх неваваітых,

працавітых,

Хай зоркамі дастатку й

хараства

Дамы іх свецяцца,

Як свецяцца іх душы!

Глыбокі духоўны характар творчасці Н. Мацяш, яе загалубленасць у ідэальны свет чалавечых адносін і пацуюць, які яна робіць меркаю рэальнага жыцця, выдаюць у ёй паэтку рамантычных схільнасцяў. Невыпадкова катэгорыя чалавечага духу і духоўнай роднасці, у якіх яна зусім слушна бачыць адзін з магутнейшых інструментаў паяднання людзей, з'яўляецца адпраўным, фундаментальным прынцыпам яе светапогляду і мастацкай эстэтыкі, якому яна аддае перавагу перад традыцыйнымі вартасцямі круэнасці і сваяцтва па крыві. Пра што, прынамсі, сведчыць і адзін з праграмных вершаў "Сябрыне":

Не знадзейвайся. Перажыві.

Хоць якая, ды ёсць патоля:

Намарозіць радня па крыві —

Адагрэ радня па долі.

Скруха зашмаргай... Перарві.

Ёсць лагода на боль, на скруху:

Адрачэцца радня па крыві —

Паратуе радня па духу.

Ці ж не гэтая ідэя асвятляла і вяла некалі па цяжкіх сцежках жыцця болей чым восем стагоддзям назад юную Прудславу, будучую асветніцу зямлі Полацкай Еўфрасінію, якая, выбіраючы жыццёвую сцежку нявесты Хрыстовай і духоўнага служэння сваёй айчыне, разважала сама сабе ў думках: "Што ж учынілі нашыя роды, якія былі да нас? Жаніліся і выходзілі замуж і княжылі, але не вечна жылі; жыццё іх праплыло, і загінула іхняя слава, быццам прах, горай за павуцінне". З той, канечне ж, істотнай розніцай, што не выбіраў сабе будучая паэтка такую долю: яна прыйшла сама — як наканаванне, як лёс — трагічны, цяжкі, трудны, але і высокі, азораны ахвярнай ідэяй служавання свайму народу цераз СЛОВА.

"Калі б не бяда, — разважае Н. Мацяш у дасланай аўтару аўтабіяграфіі, — я, магчыма, і не стала б літаратарам. Жыла б сабе звычайным жыццём жанчыны з яе звычайным наканаваннем, дый годзе. Але цяжкая хвароба на самым парозе юнацтва забрала ў мяне права на гэтае элементарна жаданае сціплае шчасце".

Можна, таму несканчоны дыялог з каханым часам набывае ў паэтэсы форму як бы рэлігійна-

Цяпер Ты ўсё мне: і мой дол, і высі, — Вясёлку свету

блага вярні!

Вершы, прысвечаныя каханню, — асабліва старонка ў паэзіі Н. Мацяш. Іх настроі, адценні і нюансы, на дзіва, багатыя і разнастайныя: ад высокай акрыленасці шчасце да светлай журбы і трагічнага адчаю ці мудрай прасветленасці. Змена і перапад настрояў, багацце і разнастайнасць эмацыянальнага спектра настолькі заўважныя, што часам здаецца, што вершы гэтыя напісаны як бы ў розных вымярэннях, ці нават рознымі аўтарамі. У такіх выпадках асабліва заўважныя пераходы ад філасофскі адцягненага аналітызму, як, скажам, у вершы "Два адказы", дзе паэтэса высвятляе формулу жыцця і смерці кахання, да нейкай незвычайнай унутранай разнаволенасці і прасветленасці пацуюцца, параўнальнага з станам папёту: Заходзіш. Гамоніш.

Прыгортваецца

Усхвалявана.

Даньтваецца, ці жаданы —

Такі нечаканы?

А вочы іскрацца.

А вусны смяюцца. А словы

Абвейваюць сэрца бялосенькім

цветам вішнёвым.

Мы ёсць — і няма нас,

нібы два палётачкі тонем

У галавакружжы расчыненых

сонечных тонах.

І п'ём не нап'ёмся з той плыні

крышталёвай,

і гэтая смага —

адзінае, што найрэальна...

Тэма кахання ў Н. Мацяш, аднак, менш за ўсё камерная: гэта, хутчэй, узятая праз павелічальнае шкло усё тая ж стрывіжыная для яе творчасці тэма жыцця і лёсу. Невыпадкова, што ў вершах «Мой муж, мой вечны падарожнік», «Адказы» дыялог з каханым натуральна і арганічна перарастае ў дыялог паэты з светам, лёсам, гісторыяй, які ўбірае ў сябе найскладанейшыя экзістэнцыяльныя праблемы і праявы чалавечага быцця: шчасця і пакуты, часовага і вечнага, матэрыі і духу, творчага ўзлёту і шэрых будняў, сэнсу існавання...

Увогуле самаахвярнасць — адзін з важнейшых маральных і этычных імператываў паводзін і мыслення яе лірычнай гераіні. Праўда, гэткай высокай мерай патрабавальнасці вымярае яна толькі сваё ўласнае жыццё, свой уласны шлях: у адносінах да іншых крытэрыі ацэнкі і патрабавальнасці выбіраецца іншы — зноў жа пахрысціянску больш літасцівы і даравальны. Таму не дзіўна, што і эмацыянальная рэакцыя лірычнай гераіні ў дачыненні да каханага, у нечым не дабраўшага яе «росту», не гнеў ці нянавісць, вельмі часта замешаныя ў рэальным жыцці на фанатызме ўласнай праўды, але, хутчэй, літасць, шкадаванне, сляза светлай журбы і даравання жыццю і лёсу:

Агледжваемся — і як на далоні:

Далосся ўсё, што дацца нам маг-

ла

У найжаданым любасці палоне.

Нянавісці ніколі не было.

Не будзем закрываць вочы і на

іншае: кранальны душэўны альтруізм гераіні, што жывіцца з крыніц ахвярнасці, вымагае ад яе непамёрнай траты душэўных сіл «за сябе і другога», раз-пораз ставячы яе на грань душэўнага надлому, нявіннай пакуты за неўладкаваны і недасканалы свет, дзе «сэрцы такія малыя, нібыта зусім іх няма». Не дзіўна, што і ў яе мелодыю любові і змагання час ад часу прабіваюцца шчымымі-элегічнымі настраі смутку, адзіноты і нават фатальна-

га развітання з жыццём — асабліва тады, калі гераіня празмерна пільна ўзраецца ў не вельмі радасныя абставіны ўласнага жыцця. Але яны драбнеюць, мізарнеюць, калі свой уласны лёс паэтка прасявае праз мільёны чалавечых лёсаў, калі бялітасна пытаецца ў самой сябе:

..... няўжо

Дарожкі ўсіх-усіх іх праляглі

Праз кушчы райскія, —

Адно т а б е

Даводзіцца брысці ледавікамі

гора?..

Усведамленне, што «над кожнай душой свой воран кружыць», не проста выбаўляе гераіню ад комплексу інакшасці, прыглушае боль, але вяртае яе да той зыходнай высновы, што «любоў наша, еднасць людская» і ёсць той самы «шлях да ратавання», што іншага шляху няма.

Лішне будзе казаць, што ў гэтай людской сябрыне сваю найблізкую радню па духу Н. Мацяш знаходзіць у кагорце людзей мужных, самаадданных, здольных ісці да канца — на плаху, на касцёр, высылку — за сваю ідэю, ісціну, народ. Як не дзіўна і тое, што ідэал падвіжніцкага ахвярнага духу, да якога яна прымерваецца, як бы ярэз навырост, вымяраецца для яе найперш постацямі К. Каліноўскага, К. Лышчынскага, А. Філіповіча, К. Марцінкевіч, імяны якіх вогненнымі літарамі запісаны на скрыжках нацыянальнай гісторыі.

У гэтым сэнсе верш Н. Мацяш "Маналог каханай Кастуся Каліноўскага" фактычна не заключае ў сабе ніякага любоўна-эратычнага плана, а ўсхваляваны маналог Марысі ўспрымаецца, хутчэй, як размова праз вякі блізкіх па духу людзей, яе духоўнае паяднанне нашай сучаснасці з героём-паўстанцам і барацьбітом за народную волю.

О божухна неміласэрны!..

Костусь!..

Не па свайму мяне абраў

ты росту.

Не па свайму. Ты дужы. Я слабая.

Ты смерць прыняў за ўсё.

А я адно табой была жывая.

А мне адзіна ты быў

сонцам тут.

Абіраючы для сябе тыпова рамантычны шлях духоўнага падвіжніцтва і ахвярнага змагання за свой народ і радзіму, ідэалы свабоды і незалежнасці, Н. Мацяш, аднак, менш за ўсё схільная ў сваёй паэзіі да рамантычных крайнасцяў, адцягненна-зашыфраванай сімволікі, расплывіста-акварэльных форм і ліній і інш. Пры павышанай эмацыянальнай і экспрэсіўнай рэакцыі на з'явы жыцця, маральным максімалізмам для Н. Мацяш у той жа час характэрны дакладнасць і акрэсленасць мастацкага вобраза, а яснасць і ўважанасць мыслення, самакантроль, пругкасць, зладжанасць і згарманізаванасць радка выдаюць у ёй найперш паэтку інтэлектуальнага плана, сур'ёзнай, строгай і ўзвышанай думкі.

Інтэлектуальная эмоцыя, што вынікае з заглыблення ў драматычны падзеі мінулага і сённяшняга, пранікнёнае асэнсаванне найбольш значных постацяў нацыянальнай гісторыі, — адзін з найбольш

дзеяльных спосабаў спасціжэння Н. Мацяш сённяшняга свету і людзей, фармавання змястоўнага адрэджанскага ідэала, да якога павінна падцягвацца, "дарастаць" нацыя.

Прынамсі, такі вывад можна зрабіць на падставе верша "Маналог Казіміра Лышчынскага", змест якога большай часткай раскрываецца праз унутраны маналог гераіня, адрасаваны другому выдатнаму дзеячу беларускай культуры XVII стагоддзя Сімяону Полацкаму, які выбраў для сябе зусім адрозны жыццёвы і творчы лёс.

Што, Сімяоне з Полацка,

ты скажаш,

Як дападзе і да царавых палат

І ад майго кастра

нясцерпны чад?

Паўторыш зноў, што ганьба,

"егда можем,

Але не хоцем знати"?

Сцвердзіш зноў

Навуку — як аснову ўсіх асноў?..

Барацьбітны, змагарны ідэал жыцця і паводзін вялікіх папярэднікаў паэтка сцвярджае як ідэал сучасны, надзённы, асобныя ж гістарычныя дэталі, акалічэнні ўвогуле ўспрымаюцца як выразныя разгорнутыя рэмінісцэнцыі і алузіі да праблем сучаснага грамадска-палітычнага жыцця Беларусі, як гэта мы назіраем у вершы "Малітва Апанаса Філіповіча", дзе жанр малітвы спалучаецца з палкімі малемічнымі пратэстацыямі гераіня.

Нарастаннем палемізму, публіцыстычнай завостранасцю і тэндэнцыяй змыкання рэальнай гістарычнага мінулага і сённяшняга ў адзіны панцуг гістарычнага лёсу пазначаны і вершы "Лаўцам чорнага ката ў чорным пакоі", у якім Н. Мацяш уздымае праблему адчуждзенасці сучасных чыноўных вярхоў ад нацыянальнай культуры, мовы, выразна выяўляючы пры гэтым сваю грамадзянскую патрыятычную пазіцыю, сваю мару аб адраджанай, шчаслівай радзіме.

Як тут не сказаць пра тое, як многа і шчыра робіць сама Н. Мацяш у галіне развіцця і папулярызацыі нацыянальнай мовы, выяўляючы глыбінныя пласты беларускага слова і пашыраючы яго духоўныя гарызонты праз мастацкі пераклад лепшых твораў замежных аўтараў. Гэта праз яе духоўнае пасрэдніцтва і высокае перакладчыцкае майстэрства сталі здабыткам беларускага чытача паэзія ўкраінкі Лыны Кастанкі, палячкі Веславы Шымборскай, выдатная лірыка "вялікіх" і "малых" паэтаў французскай Пляяды — П'ера дэ Рансара, Жашэна дэу Бэле, Жана Антуана дэ Баіфа, Жака Грэвена...

Некалі ў эпоху Рэнэсансу знакаміты творчыя асобы, наследуючы прыкладу сярэднявечнага рыцарства, абіралі сабе жыццёвы дэвіз, вернасць якому імкнуліся пранесці праз усё жыццё. Ёсць такі рыцарскі дэвіз і ў выдатнай беларускай паэтыцы Н. Мацяш. "VITA BREVIS. PATRIA ETERNIS" — такім крылатым лацінскім выразам назвала яна заключны верш адной з найлепшых сваіх паэтычных кніг „Шчаслівай долю назаві...". У гэтай глыбокай афарыстычнай думцы, як у фокусе, сканцэнтравана тое асноўнае, вызначальнае, што складае ідэю і сэнс яе грамадскага быцця і духоўнага існавання ў прасторы нацыянальнай і сусветнай паэзіі. Найперш гэты завет любові да радзімы хацела б перадаць яна нашчадкам:

Як не выйдзі больш на васільковы

Я парог —

Пагукай бязмежа гэтых слоў

ваў

Чатырох...

Яна выйдзе!.. Па пакручтых страмах жыцця, над бяздонным уласнага сэрца мужна і да канца пройдзе яна свой непаўторны шлях на зямлі, каб вечна жыла і прадаўжалася Радзіма!..

Паводле меркавання Анатоля Франса, "Стварыць свет лягчэй, чым зразумець яго". Не ведаю, ці падзяляюць гэту думку вядомае пісьменніка нашы творцы, але зазірнуць у іх мастацкі свет заўжды цікава...

У "Польмія" (№6) адным з лепшых прыкладаў стварэння і, як падаецца, выдатнага разумення свету з'яўляюцца дакументальна-мастацкія нататкі Казіміра КАМЕЙШЫ пад арыгінальнай і нават інтрыгуючай назвай "Паміж кубкам і вуснамі". Тонкая назірлівасць, удумлівасць і атымлістычна-іранічнае стаўленне да жыцця дазволілі пісьменніку кароткімі і яркімі мазкамі намалюваць карціну сучаснага літаратурнага і грамадскага асяроддзя, перадаць сваім стан душы, выказаць філасофскія думкі. Многія выказванні Казіміра КАМЕЙШЫ запамінальныя сваёй трагічнасцю і афарыстычнасцю, як, напрыклад, наступнае:

"Пазту заўсёды прагнецца вядомасці Бога, а часцей за ўсё яго ведаюць толькі ў сваім прыходзе, ды і то адзінікі."
Своеасаблівымі лірычнымі мініяцюрамі можна назваць выказванні кітагалу: "Пра-таліны — гэта вяснушкі зямлі. Незразумелая яна, маркотная і трывожная, нават загадкава перад сваім першым абуджэннем, як і непрыкаяная, дзікавата душа, што некалі ўсё ж адкрые свае стoenныя звабы."
Словы Оскара Уайльда пра тое, што "Жанчыны ўяўляюць сабой трыумф матэры над духам, а мужчыны — трыумф духу над мараллю" маглі б стаць эпіграфам да рамана Анатоля КАЗЛОВА "Юргон", змешчанага ў тым жа чэрвеньскім нумары "Польмія". Герой твора — лавелас Юргон, які ідзе да разумення сябе праз спасціжэнне многіх жанчын, на ўласным вопыце даведваецца, наколькі часам

цяжкімі могуць быць лёгка сувязі. Прыцягвае ўвагу міфалагічны пласт рамана: народжаная фантазія пісьменніка, каларытныя вобразы ведзьмака Чорнага Гардзея і духа бяссілля Вісуна падкупаюць натуральнасцю і шчырай непасрэднасцю характараў, што стварае іх ўяўную рэальнасць і надае асаблівы шарм твору.
Вынікам уласнай фантазіі і "ўражлівай экзальтацыі" назваў сваё міфалагічнае апавяданне "Цераз ваду" Янка СІПАКОЎ. Ён прызнаецца:
"Той хлапчук, той Гром, які раскладваў вогнішча ў дождж, пераплываў цераз ваду,

"З вясною ў адным вагоне" пад назвай "Уздуць каласы хараста".
У "Маладосці" (№6) агульны тон задаюць лірычныя творы і ў паэзіі, і ў прозе. Цыкл кароткіх апавяданняў Паўла ГАСПАДЫНЧА "Імпрэсія душы адной" не аднародныя з мастацкага боку. Некаторым творам уласціва яркая вобразнасць, якой характарызуецца, да прыкладу, імпрэсія "Рыжы сон":
"Рыжае сонца...
Рыжае паветра...
Наваколле поўніцца рыжым шчасцем. З кожнага куточка, з кожнай шчыліны насуст-

Затое ў верхах Аксаны КАМІНСКАЙ адчувальная ўважлівая праца над словам разам з імкненнем да вобразнай пластычнасці:
Праз павалоку мар на свет гляджу і бачу (ці гэта падалося мне) — на шкле ізноў аўтографы дажджу, на тратуарах — візітоўкі восені.
Побач з паэзіяй маладых, як прынята ў "Маладосці", вершы прафесійных паэтаў. У апошнім нумары тут творы Васіля ЗУЕНКА і Уладзіміра СІУЧЫКАВА.
Уладзімір СІУЧЫКАЎ, вядома, эксперыментуе ў жанры хоку і танка. Павінна сказаць, што для гэтых экзатычных японскіх вершаваных форм паэт не заўсёды ўдала знаходзіць беларускія вобразы:
Сёння болей на гадзіну спацьмем — пераход на зімні час!
Традыцыйна надзвычайная сцісласць хоку патрабуе змястоўнасці, вобразнай лаканічнасці і дакладнасці паэтычнага выказвання. У прыведзеным вышэй творы змястоўнасць падмяняецца інфармацыйнасцю, а таксама назіраецца лаканічнасць без вобразнасці. Іншымі словамі, не ўсё тое хоку, што напісана ў тры радкі, у першым і трэцім з якіх пяць складоў, а ў другім сем...

Стварэнне свету

паляваў адзін на зубра, нягледзячы на такую далечыню у часе, быў мне вельмі і вельмі блізкаю раднёю і, канечне ж, жыў там, дзе сёння стаіць мая родная вёска Зубрэвічы".
Безумоўна, на аснове набыватага жыццёвага вопыту і светаразумення напісана і другое апавяданне Янкі СІПАКОВА "Пасля вайны", дзе расказваецца пра трагічныя лёсы скапечаных вайной дзяцей.
Віктар ДАЙЛДА, які змяшчае ў "Польмія" шэраг кароткіх апавяданняў, таксама не адыходзіць ад жыццёвай канкрэтыкі і дакладнасці фактаў уласнай біяграфіі, што ў некаторай ступені "засямяляе" творы.
Паэты таксама ствараюць свой адметны і загадкавы свет. Неяк раней я адзначала ў творчасці Валерыі КУСТАВАЙ спалучэнне дзіцячай шчырасці і непасрэднасці з дарослым поглядам на рэчаіснасць. Названыя рысы з'яўляюцца вызначальнымі і для новай лірычнай падборкі Валерыі "Крозаваму князю К." (у гэтым плане і назва гаворыць сама за сябе). Паэтка эмацыянальна дзеліцца сваімі пачуццямі:

Я цешуся, шчаслівая, як сон!
Не верыцца і верыцца, што праўда, — што могуць сэрцы біцца ва ўнісон, што я магу цябе ад Бога прагнуць...

Кантраст стварае грамадзянская пірыка Міколы МАЛЯЖКІ — нізка вершаў "Беражыце родны свет, нашчадкі..." і пранікнёная паэзія Алеся ПІСЬМЯНЧОВА — "астатняе жывое дыханне Паэта. Гэта яго лебядзіная песня".
У крытыцы і літаратуразнаўстве апошняга нумара "Польмія" на гэты раз: артыкулы Дзмітрыя БУГАЁВА "Байцоўская паэзія і душэўная далікатнасць (Праўдзівыя сяброўскія згадкі пра Васіля Быкава)", Анжэлы МЕЛЬНІКАВАЙ "Пра зямлю і чалавека на зямлі (Нацыянальнае ў творчасці Кнута Гамсуна і Кузьмы Чорнага)"; артыкул Уладзіміра СОДАЛЯ "Весткі з Кушыянаў"; рэцэнзія Алеся КАРЛЮКЕВІЧА на зборнік Віктара Карамазова

рач нястрымнай рыжай асалодзе выпайваюць-выпыхваюць усе істоты, усе жывое, усе, што дыхае..."
Аднак часцей адчуваецца, як аўтар змушае сябе мысліць арыгінальна і асацыятыўна, гвалтуночы ўласную і чытацкую псіхіку:
"Маё святло... Выдуманнае. Натхнёнае. Жырафападобнае высокім складам выразнасці. Арлінасмелая колерам. Акулагарэзіўнае сваёй любоўю... Божухна... Дык няма ж любові... Калі на тое, самае вялікае — толькі папера для аднаго, для другога — палатно, іншаму цэгла... Любові, слухайце, няма! Няма! Уцеха — гэта вынік! Секс — любоў навыварат! Сам сябе кахаеш — з ног да галавы! Аднаполае каханне — нянавісць да супрацьлеглага полу. Каханне яе і яго — прывіднасць..." ("Не быць сабой").
На маю думку, гэта сведчыць пра тое, што багацце і разнастайнасць асацыяцый далёка не заўсёды гавораць пра багацце ўяўлення і наяўнасць мастацкага густу.
Апавяданне Віталія ЕУМЯНКОВА "Ягоны грэх" — псіхалагічны твор, у аснове якога ляжыць філасофская думка пра сэнс жыцця:
"Лёс перастаўляе чалавечыя фігуры, быццам на шахматнай дошцы. (...) І самае горшае — даведацца пра ўласную ролю ў бягучай гульні лёсу мажліва толькі, калі чыясьці дзіда нанізае тваё сэрца і ты паглядзіш на яго колер..."
Прыпавесць Міхася КАРПЕЧАНКІ "Перуюны Дуб з Крывяліцкага бору" мае нацыянальна-патрыятычнае гучанне і ўздымае пытанні "існасці нашага прыгожага Краю".
Паэтычны свет Таццяны БАРЫСЮК, як і раней, поўніцца эмоцыямі і любоўнымі перажываннямі. Відавочна, гэтыя сардэчныя пакуты не даюць магчымасці Таццяне ўгледзецца ва ўласныя вобразы і як след над ім прапрацаваць:
Дзе той, хто зараз будзе мілы?
З кім спаць у шлюбнае магіле?
Страляюць кажановы крылы...

марам і надзеям, якія суправаджаюць юначыя гады. Гэта своеасаблівы гімн жанчыне, здольнай на авярну дзеля кахання. У ідэале. Жыццё і твор паказалі іншае. Зразумела, што любоўная гісторыя з донжуанскага мінулага яе "Дон Кіхота" не спадабалася Каці: а як жа — адкрыта заяўляць жанчыне, шчыць чалавека немагчыма, нават калі абставіны спрыяюць падзенню. Пра гэта — "Ніл Гілевіч — самы народны паэт".
Паказальным з'яўляецца і апошні — адзінаццаты — ліст, у якім прыведзена парадаксальная сітуацыя. Муж-манкурт (па сумяшчальніцтве настаўнік роднай мовы і веці верабейку, а ён дзесьці ўгары над табой чырыкаў; як нізка ты нахілілася над ужо аддвілай грэчкай, як мы ўзышлі на млын, як прысела ты на маю калодку, паклала рукі на "стол", як мы падышлі да вакна і глядзелі ў поле, як прыйшлі на бераг рэчкі і жабкі з вады віталі цябе інтэлігентнымі лупатымі вачамі

НАДРУКАВАНА ў "МАЛАДОСЦІ"

Паэт Мікола Купрэў апошнім часам піша прозу. У жанравым вызначэнні — апавесці: "Талеская элегія" (1998), "Рэчка пльыве, пльыве..." (1999), "Пастух у Кос-

значныя ў сэнсавым плане часткі ў адное цэлае. Тым не менш такая «хаатычнасць» у пабудове сюжэта не перашкаджае разуменню твора, а наадварот прыўносіць пэўную

маме" (2002). Некаторыя сцвярджаюць, быццам лепшых празаікаў, чым прафесійных паэты, няма і быць не можа. І прыводзяць у якасці прыкладу І. Буніна, Б. Пастэрнака, Б. Акуджаву і іншых «сімбіёзных» пісьменнікаў. Дарэчы, як паглядзець: скажам, Р. Баравікова — цудоўны паэт і не менш цікавы празаік, Л. Рублеўская — гэтаксама, а вось тыя ж А. Каско, А. Бадак, У. Някляеў хоць і адметныя паэты, але яўна не з празічным ухілам. І нічога не паробіш. Каму дадзена, а каму і не.
Мікола Купрэў — найперш паэт. І ў прозе — непапраўны лірык. Такім чынам, чарговая апавесць паэта М. Купрэва "Лісты з млына", часопіс "Маладосць", № 4, 2004 год.
Што адрознівае кідаецца ў вочы, дык гэта бессістэмная кампазіцыя твора, які па структуры распадаецца на пралог, эпілог, пяць самастойных апаведаў-карацелек і адзінаццаць лістоў-прызнанняў да Яе; менавіта яны, паводле аўтарскай задумкі, і звязваюць нераўна-

арыгінальнасць і стылістычную адметнасць. Апавесць напісана лёгка і нязмушана.
Ужо ў прадмове М. Купрэў раскрывае свае «карты», праводзячы аналогію з французскім паэтам Альфонсам Дадэ і яго «Лістам з млына». Гэтак жа, як і ён, беларускі паэт паехаў на млын у нейкую глуш і шле адтуль лісты сваёй каханай, у нашым варыянце — "шаноўнай Кацярыне Пятроўне, мілай Каці". Вядома, што М. Купрэў ніякі не А. Дадэ і не хавае таго. Падобная паралель — толькі нагода, каб паразважаць над уласна дарогам і блізім.
Лісты чаргуюцца з аўтарскімі тэкстамі-навепамамі, у іх пісьменнік дзеліцца перажытым, прычым падзеі дзён мінулых падае выпукла, ярка і запамінальна.
Першы апавед "Сталін у Оршы па дарозе ў Патсдам" уяўляе фантазію на тэму праезду савецкім кіраўніком праз Беларусь у маі 1945 года. Пісьменнік упэўнены: наша дзяржава мае поўнае гістарычнае права на існаванне.
Другая гісторыя "Беларуска-польскае пытанне" прысвечана пранесенаму з маладосці каханню да полькі Сабіны, тым няспраўджаным

што, апрача яе, былі калісьці і другія амурныя захапленні. У шчырым наіве М. Купрэву не адмовіш.
Навела "Як студэнт Алег быў «стукачом»" ужо больш прыземленая і расказвае пра вярбоўку арганізацыі КДБ у верасні 1956 года студэнта-філфакаўца для супрацоўніцтва, "здачы" сяброў і выкладчыкаў педінстытута. І тут аўтар расставіла маральныя акцэнтны, зыходзячы з агульначалавечы прыняццяў: нельга здрадзіць уласнаму сумленню. З гэтым давядзецца жыць.
Прыкладна пра тое ж драматычная навела "Хроніка студзеня", дзе падзеі далёкай вайны адгукваюцца рэчам у сённяшнім — немінучай расплатай за здзейсненае дзеля выратавання сябе. Гады ідуць — і цяжар грахоў усё большае, становіцца нясцерагна-невывелчанай душэўнай пакутай.
Апошняя карацелька з прыцэлам у сучаснасць, яе сацыяльна-эканамічную неўладкаванасць. На лаўцы Маларыцкага вакзала паэт сустраўся з бамжом, які пасля шчодрата пачастунку зацягнуў "А я лягу-прылягу...". Канчаткова зні-

літаратуры) прыняцця цураецца ўсяго беларускага, а яго жонка (родам з Разані), выкладчыца рускай філалогіі, павяжае тутэйшы народ і размаўляе на яго мове. Вось такія мы самаеды талерантныя...
Жыць вечно на млыне памяці нельга. Паэт К. вяртаецца ў горад, на прывакзальную плошчу адбываецца сустрэча Яго і Яе, самотнае вясенскае развітанне, з познімі кветкамі і несцыханым жалем аб страчаным назаўжды... Адна ўцеха — у горкім самапазнанні: "... як добра галаве і сэрцу, калі на гэтай зямлі нас сустракаюць і праводзяць жанчыны, хай сабе іншы раз і здаля..."
Лірычна-шчылівая плынь апавесці не пакідае раўнадушным. Перад табою чалавек наросхрыст, з усім багажом няспраўджаных інтымных адчуванняў, жыццёвай мудрасцю, якая палёгі не прыносіць. Вось як псіхалагічна тонка напісаў паэт свой восьмы ліст: "Мілая Каця! Усё сваё астатняе жыццё буду памятаць твой прыезд да мяне, буду памятаць, як ішлі мы з хутара на млын, як ты спынілася ля куста каліны і задуменна ўзяла ў далонь яе ружовую гронку, як стала пад бярозай і вачамі шукала ў

ўрачыста скакалі з вады на шырокае лісце гарлачыкаў, як пасля мы ўрэшце пераплылі рэчку... У Пушчы я называў цябе любімай, каханай. Ты маўчала, я цапаваў твае слёзы. Ты маўчала...
Пушча была нашай. Дзякуй табе, любая жанчына, за маё наймавернае вялікае, на ўсё астатняе жыццё шчасце.
Я толькі прасіў цябе быць са мной на "ты". Згадзілася. А калі мы вярнуліся на свой бераг, ты зноў чамусьці стала са мной на "вы". Навошта, Каця?..
У беларускай прозе апошніх гадоў рэдка калі сустранеш падобную шчырасць, без штучнага схематызму ў дыялогу, ненатуральнага паводзін, серыяльнай тэатральнасці, навамодных сексуальных выкрутасаў... Аказваецца, пра каханне можна пісаць так, каб быць сучасным ва ўсе часы. Каб табе верылі, як уласнаперажытаму. Хоць і непрапушчанаму цераз млын запознена спасцігнутай ісціны, ужо непазрэзнай у іх сталеці гадоў. Няхай і не будучы расчаравана-няшчасным паэтам.

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

Змірок МАРОЗАЎ

І бусел над сяслом кружляў
Самотным крыжам.
То быў людзям папрок
за грэх,
За ліпу, што гняздо люляла...
Лягаў амаль да мая снег, —
Прырода птаху спачувала.

Праз мёртвы асфальт
на святанні
Прабіўся праменьчык травы...
Вучуся ў прыроды
трыванню,

Цярпенню...
Таму і жывы!

Амаль да мая снег лягаў,
Вятрыска ў полі
слаўся віжам,

Я даўно не дарыў
табе кветак,

Аб каханні радкоў не чытай.
Не крыўдуй на мяне
ты за гэта,
Я ж кахаю цябе, як кахаў.

Не шкадую, што троп
да цябе я
Не знайшоў...
А другія знайшлі...
Проста ў сэрцы спявалі завеі
І зімовыя кветкі цвілі.

"Я дома, а ты ў гасцях"
надпіс на магільнай пліце.

Прысутніцаць, каб жыць,
Няхай сабе ў гасцях...
Век долі не здабыць
На прадзедаў касцях.

Спяшаюся рабіць
Дабро для ўсіх людзей,

Каб дома не тужыць,
Калі прыйду з гасцей.

Няма нам спакою адвеку.
І з кожным імгненнем цяжэй
Убачыць у твар чалавека
У тлумных натоўпах
людзей.

Як хочацца ў жыта
мне ўпасці,
Паслухаць пагудку чмяля...
Так мала нам трэба
для шчасця,
Якога не будзе пасля.

Жыццё і смерць зайсёды
поруч,

Як дзве сястрыцы-спарышы,
У іх — пакут і стратаў
горы,

І спаталенне
для душы.

Дзіцяці радуецца сонцу,
"Бывайце.." — выдыхнуў
стары...
Век не парваць ланцуг
бясконцы

Жыцця і смерці...
Дык дары ж

Жывым цяпло сваё —
да донца,
Перш чым забыцца
вечным сном,

Каб заручыць
на волі Творцы
Свой першы дзень
з апошнім днём.

Яўген ЗУБОВІЧ

"Нарадзіўся ў 1984 годзе ў горадзе Чавусы. Вучыўся ў мясцовай школе, а потым у магілёўскім ліцэі нумар 3. Зараз навучаюся ў Беларускай дзяржаўнай эканамічнай універсітэце. Пісаць вершы пачаў не так даўно, але публікацый пакуль што ў мяне не шмат. З дзяцінства захапляюся паэзіяй, а таксама гісторыяй Беларусі..."

не стагнаць,
Не паддавацца шчасці
будзённай.
Гібеючы над працаю
надзённай,
Ня трэба і пра гонар
забываць!

Не асуджайце старасць,
пане.
А не малая колькасць год,
Хай не трымае вас у змане,
Яе убачце адварот.

Не асуджайце ані словам,
І справай не абразыце тых,
Хто ў імгненні кожным

Гібеючы над працаю
надзённай,
Ня трэба і пра гонар
забываць.
І дух свабоды трэба
абуджаць,
Гібеючы над працаю
надзённай.
Не енчыць і дарэмна

новым
Апошні дажывае міг.

Хай не трымае ўжо іх цела,
Але душа спявае ў ім.
Яно ж пакуль не аслабела,
Было таксама маладым.

І помніце, што прыйдзе час,
Які вось так зірне й на вас.

Багдановічу

Ці помніш ты імя паэта,
Ці помніш роспач яго слоў,
Што ў сціпрых літарак
санета
Сваю душу адкрыць гатоў?

Наўрад ці хто ўспомніць
Ганну —
Час змыў імя яе... А ты
застаўся зоркаю таланнай —
Агменю сімвал малады!

І калі ноч на небасхіле
Абудзіць ззяння пераліў —
Мне дух зыходзіць твой,
Максіме,
Што думку верш перарабіў...

Зорка

У небе ўсім на зайздрасць
зорам
Адна сабою чаравала
І прыгажосці не хавала
А ярка ззяла над прасторам.

І кожны раз суладнасць
бляску
Зямлі ў нябёсах разглядалі,
Як прыгажэйшую іх частку
Яе анёлам называлі.

Казалі: нездарма прыйшла
Выбранніцаю каралева,

А весткай Божага напэву
Яна на шчасце ўзышла,

Каб радаваць людскія вочы,
Бо ззяла зорка ўдзень
і ўночы.

Алег ЛОЙКА

Парыж, Парыж...

Неападлым лісткам трымчу:
Хлешча дождж, вецер снежны
перыць...
Больш Марата — не хачу,
Не хачу Рабесп'ера!..

Гільятыны тапчу каланчу,
Акіяны слёз каля трунаў...
Больш Дантона — не хачу,
А тым больш ніякіх камунаў!..

На Парыж Прадкалядны крычу,
На чырвоныя ўсе губерні:
Рэвалюцый больш — не хачу!
Ні вялікіх, ні з макава зерне!..

Вуліца Лёрыстон

І яшчэ адна вуліца —
Ціхі лірычны тон. —
Шчыра да сэрца туліцца
Вуліца Лёрыстон.

Гэтае — не забываецца,
Не забудзем таго:
Вуліца ўліваецца
Ў плошчу Віктора Гюго;

Уваходзіць містэрыяй —
Тысячмі Эсмеральд, —
Уласным вачам не веру я,
Батлейка тут ці асфальт?..

Купала здалёку мружыцца,
І я ад імя яго,
Руку Лёрыстон-вуліцы
Працягваю плошчы Гюго.

Слёзы Адамавы

Парыж. Снежань. Ноч, бы вясенняя,
Сцярушвае снег у смугу...
Прысніць мне б цябе над Сенаю,
Дзе я заснуць не магу!..

Прысніць над далёкай Свіцязю
Пад пошум хваль шаласны...
Дзіўдзіцца, сны ўсе, дзіўдзіцца,
Якімі быць могуць сны!..

Які ж, аднак, ён акрылены!..
Якая святая ціш!..
Вачмі абдымае Марыю ён...
Так сніць можа толькі Парыж!..

Літва — здароўе, што страчана;
Міндоўг на ўласнай гары;
Аблокі плывуць раскудлачана...
Так бачыць мог толькі Парыж!

Пакутуе Густаў, —
ці выстаць?..
Кандрадзе, ці ўстаіш?..
І слёзы ліюцца краплістыя...
Так плакаць мог толькі Парыж.

І плакаў да ранку да самага,
Падобней пры горле ляжу...
У верш гэты слёзы Адамавы
Плылі праз маю слязу.

Калі ласка

Скрозь карагодзіць "сільвупле";
Ў цяпле дыханьняў, губ цяпле,
Рэкламнай залеве неона,
Звянчанай Эйфеля каронай.

Не быў прадед мой тут, але
Няйнакш цябе ён, "сільвупле",
Як бард, перакладаў па-наску
Дакладна, любя: "Калі ласка".
Віно і закусь на стале
І "калі ласка" — "сільвупле"
Вітаюць Шлях Новапарнаскі
Да ўсеабдымнай Калі Ласкі.

Парыж. Тыдзень да Ражаства

Народзіны ці ўваскрасенне?..
Вясёлка!.. Вясёлка — дугой:
Ножкай адной — у Сене,
Ля Эйфеля — другой,

А я, як Нёман засцюжаны,
Як шчырына рукаво...
Прыпадымала французжанка
Шматколернае брыво...

Гайярд

Былі тут свае гумны
Сярод палёў і палян,

*Сільвупле — (франц.) калі ласка.

Трыстан быў зайсёды сумны,
Вясёлы быў д'Артаньян.

Ды я ад усіх быў вясельшы —
Сам досціп, сам азарт:
Як дровы, складваў вершы,
Бадзяжны студэнт-гайярд.

Няхай квітнеюць сталіцы,
Гумно ўсіх свяцей сталіц, —
Ад дзейчынак —
не адбіцца,
Тым болей — ад маладзіц.

Найвясельшыя рытмы
Толькі ў маіх канцон, —
Ніколі не ля карыт мы,
Хоць часам без калісон.

Ды ты не сумуй, Сарбона,
Прафесарскі точачы гарт, —
Вышэй не знайсці амбона
Таго, які мае гайярд.

Людовікі — не ўказ мне,
Ні кардынал Рышэлье, —
Той песні спявае прыўкрасна,
Хто іх, нібы слёзы, лье.

Ліўні няхай цурбоняць,
Літасці ў іх — не прасі, —
Прыходзь у гуменца, Сарбона,
Лаціну напэўна здасі.

Глядзі, як высах, бы мошчы,
І слёзы ў Секвану лье,
Не здаўшы залік па любошчах,
Кардынал Рышэлье.

Спяваць нам дзень-ноч да стомы
І слёзы льючы, любіць, —
Была б сухая салома,
А даху можа і не быць...

Папялішча кахання

Колы цягніка нясуцца па рэйках, быццам шалёныя. Адліваюць-адбіваюць хвіліны падобна гадзінніку. Надзейка ляжыць на верхняй папцы і слухае іх грукат. Ёй здаецца, што дарога, па якой яна едзе, — стальныя бліскучыя стужкі, што ператвараюцца ў ніткі. А яны скручваюцца ў клубок. І коціцца той клубок услед цягніка, бяжыць за Надзейкай — такі светлы, як думкі яе і жаданні. А яны ў жанчыны шчырыя і адначасова трывожна-трапяткія: хутэй даехаць да горада, у якім прайшло юнацтва, сустрэць Міхаса, зірнуць у вочы і адчуць, што яна, Надзейка, яму патрэбна, і больш нічога.

А як жа ён? Ці атрымаў развод, як абяцаў год таму? Ці зноў жаль перапынці Міхасэвы жаданні... Толькі б зліць свае і яе пачуцці ў адзіны кубак кахання і адліваць той нектар малюсенькімі глыткамі па чарзе, не разбазарваючы яго, а смакуючы кожную кропельку.

А ці будзе так, яна зараз не ведае. Месяцы два таму была ўпэўнена. Але ж чаму не патэлефанавала, не спытала? Паўна ж баялася! А потым гэта замежная камандзіроўка — не было часу на сантыменты...

— Грамадзянчка, уставайце. Хутка ваш прыпынак, — раптоўна ўблыглася ў карункі Надзейкіных думак правадніца...

...Маленькі вакзальчык вітаў сваю зямлячку стрымана. На дварэ стаяла дзівосная ноч. А над горадам вісела, быццам толькі што сатканая, чорна-сіняя рызаўка-посцілка, праз дзіркі якой выглядалі жоўтыя кружочкі-зорчкі, сярод якіх Надзейка знайшла сваю — Венеру — нягасны і вечны падарунак Міхаса.

"А колькі год прайшло, як ён мне яе падарыў?" — падумала. І ўспаміны пабеглі адны за аднымі, што марскія хвалі.

"...Табе холадна? Прыхініся да мяне. Бачыш самую яркую зорчак? Гэта Венера. Яна ўжо твая. Назаўсёды!"

Як даўно гэта было. Улетку. На турыстычным злёце. Іх спартыўная каманда вырашыла ноч правесці на двары, а не пакутаваць у душным школьным інтэрнаце. Ляглі спаць на сене, дзе кожная травінка, хоць і сухая, усё яшчэ выпраменьвала водар, які расцілаўся лёгкім туманком, нябачным, але адчувальна-п'янім, ад якога ані гарачэла кроў.

Яны ляжалі побач — Міхас і Надзейка. Як яна баялася яго дотыку, яго частага ўзбуджанага дыхання; баялася і тады, калі ўздыхі былі прыглушаныя, і тады, калі ў Міхаса ліхаманкава калацілася сэрца...

Пасля паездкі яны сустрэліся часта. Іх цягнула адно да аднаго. А васьмь ажаніла Міхаса на сабе Надзейчына сяброўка, ды так лоўка, хутка, відаць, і сам хлопец не апамятаўся, як гэта здарылася.

Засумавала Надзейка. І неўзабаве з'ехала ў Іркуцк, каб не бачыць ні Міхаса, ні ягонай жонкі. А сустрэла люблага праз дваццаць гадоў выпадкова, калі прыязджала да родных на адпачынак.

У той вечар яны хадзілі-блукалі па горадзе дацямна. Міхась расказаў пра сваё доўгае жыццё з жанчынай, якая па пашпарце значылася жонкай, а ў сэрцы сядзела вострым кавалкам лёду. Надзейка таксама доўга гаварыла пра сваё жыццё, пра адзіноту, якая жыла з ёй у кватэры. І раптам Міхась схваціў Надзейку за руку і гучна ні то выкрыкнуў, ні то спытаў:

Наста ЛАЗЕБНАЯ

— Хочаш, я ўсё кіну і паеду з табой?! Хочаш?! Мы пачнём новае жыццё. Ты мяне прабачыш? Я аформлю развод. Праз год мы сустрэнемся, каб больш ніколі не губляць адно аднаго.

Надзейка слухала і не слухала. Верыла і не верыла. Нават не ведала, што рабіць. Дакляраваць? Згадзіцца цяпер ці аднесціся да прапановы як да жарту? Так нічога не адказаўшы ні ў той вечар, ні ў наступныя дні, яна і развіталася. І толькі дома падумала, — а чаму б не згадзіцца. І згадзілася. А Міхасю ні слова. Сама прарошчала зярнятка надзеі змяніць далейшае жыццё, укінуць ім да таго часу, пакуль не паспее і не трэсне лусачка-абадочак яго, каб у адно імгненне стаць маленькім дрэўцам шчасця, пры ўмове — толькі б быў Міхас побач. Так і жыла год. Так і чакала адпачынку.

Надзейка ішла па горадзе. Спяшалася да тэлефона-аўтамата.

Дзень-дзень. Перазвонвае ў трубку.

— Любы, падыдзі. Я тут. Я побач. Я згодна злучыць нашы лёсы.

У трубку шчоўкае.

— Але, слухаю.

— Прывітанне, як справы, любы? Ты спіш?

— Ужо не. А хто гэта? — данеслася.

Паўза. І пытанне, што ўдар па галаве. — Ты?

У кароткім слове Надзейка адчула холад, насцярожанасць. Аж закалола ў кончыках пальцаў, быццам дакранулася да мёрзлага жалеза. Сабралася з думкамі і папрасіла:

— Міхас, прыедзь у парк. Заўтра. На наша месца, у наш час. — І павесіла трубку.

...Парк сустрэў Надзейку залатым дажджом. Лістота з дрэў падала пад ногі.

Усціла зямлю, асфальт жоўта-чырвоным дываном. Кляновыя лісты круціліся паволі і траплялі прама Надзейцы ў рукі. Як яны былі падобныя на яе далоні: з такімі ж лініямі лёсу.

Жанчына села на лаўку і пачала чакаць Міхаса. Невядома адкуль наляцеў вечер — злы, з

доўгім вяртлявым хвостом, якім чапляўся за дрэвы, трос бязлігасна і балюча. Дабіраўся да Надзейкі, да яе доўгіх, як дарога, валасоў, бльгаў іх, касмачыў. Яна ўжо здавалася і на вецер, і на час, які цягнуўся марудна і нудна, але больш на Міхаса. З чарговым парывам ветру Надзейка паднялася і пакрочыла да толькі што заўважанага кастра, у якім гарэла восень. Спынілася. Доўга глядзела на кучарава-закручаныя пасмы дыму, на ледзь прыкметны агеньчык, які быццам дражніўся ды перабягаў з аднаго боку кастра на другі, трапятая, лізаў да чырвані ўсё, што траплялася на яго шляху. Здаецца, дабіраўся да Надзейчынага сэрца і пёк яго, і смаліў.

— Не прыйшоў, а я... — выціснула словы жанчына і заціхла. Кінула погляд, што камень, у касцёр. І ўзарваўся агонь, і падняўся высокая, і ахапіла палымя Надзейку, спаліла яе мору і жаданне да нічэмнага попелу...

... Згас агонь. Густы змрок напоўз чорнай хмарай на парк. Міхась стаяў ля вогнішча і ледзь прыкметна пакручваю заручальны прысцянак, які месяц назад надзела жонка ў час вянчання. У дзень срэбнага вяселля.

Ён глядзеў у глыбіню парка. Ці то шукаў Надзейку, якая гадзіну таму пакінула іх месца, ці то разблытываў павуцінне, якое сам наснаваў, і быццам тое насякомае, трапіў у яго. А мабыць, хацеў пабачыць каханне, якое расставарылася ў небыцці і злілося з цемрай вошняй ночы.

Сцешына малітва

Сцеша асцярожна адчыніла дзверы і прайшла ў пакойчык, які служыў спальняй. Адбіты грувацкімі дошкамі ад вялікай хаты. Там, пад акном, якое засланяла ад сонечных промяняў яблынька, ляжыць матуля. Складзеныя на грудзях рукі застылі ў мёртвай цішыні, шчокі праваліліся ў глыбіню твару, вусны быдта выгараўшыя ніткі, схваліліся ў бяззубым роце. Глянула Сцеша на маці і нема крыкнула:

— Мамачка, ма-ма-а-а! А як жа я. На каго ты мяне пакінула? — і, тупа глядзячы на матулю, апусцілася на калені...

— Дзіцятка, не плач, — ледзь адкрываючы рот, з цяжкасцю выгаварыла старая. — Не трэба, родная, не трэба. Мая ступіца маленькая. Жывая я яшчэ, жывая... Але, ведаеш, гадзіны мае ўжо падлічаны. Я гэта адчувала даўно, а сёння... Толькі не палохайся. Да мяне прыходзіла Смерць. Не думай, мне не трызнілася. Яна стаяла васьмь на гэтым месцы, дзе стаіш ты. Прыгожая. У белай сукенцы. А ў косы ўплечены чырвоныя стужкі. Стаіць, усміхаецца. А я пытаюся: — Ты Смерць мая? Не пазірай, не смейся, а хутэй забяры да сябе. Мне так усё баліць. Не мучай. Злітуйся. Пашкадуў.

Я гавару, гавару, а яна ні слова, ні паўслова... Толькі замест адказу зарагатала звонка-звонка і знікла. — Маці сцішылася.

— Мамачка, ма-ма-а-а! А як жа я. На каго ты мяне пакінула? — і, тупа глядзячы на матулю, апусцілася на калені...

— Дзіцятка, не плач, — ледзь адкрываючы рот, з цяжкасцю выгаварыла старая. — Не трэба, родная, не трэба. Мая ступіца маленькая. Жывая я яшчэ, жывая... Але, ведаеш, гадзіны мае ўжо падлічаны. Я гэта адчувала даўно, а сёння... Толькі не палохайся. Да мяне прыходзіла Смерць. Не думай, мне не трызнілася. Яна стаяла васьмь на гэтым месцы, дзе стаіш ты. Прыгожая. У белай сукенцы. А ў косы ўплечены чырвоныя стужкі. Стаіць, усміхаецца. А я пытаюся: — Ты Смерць мая? Не пазірай, не смейся, а хутэй забяры да сябе. Мне так усё баліць. Не мучай. Злітуйся. Пашкадуў.

Я гавару, гавару, а яна ні слова, ні паўслова... Толькі замест адказу зарагатала звонка-звонка і знікла. — Маці сцішылася.

ТВОРЫ ЛІТКВАРТАЛАЎЦАЎ

1 Пераход

Марка Пятровіч ўжо нішто не магло здзівіць. Пажыў ён нямаля, пабачыў жыццё і добрае, і не надта. Але гэтая дзяўчына зусім не ўкладвалася ні ў якое звычайнае вытлумачэнне.

Марк Пятровіч ніяк не мог выкінуць яе з галавы. Яна з хлопцам спявала ў пераходзе. Мабыць, нічога такога ў гэтым і не было, хто ведае, якое ў іх жыццё. Але Марк Пятровіч заўважыў гадзіннік на руцэ ў дзяўчыны: вытанчаны швейцарскі, прыгожа аздоблены чорным скураным бразалетам. "Долараў трыста, не менш", — падумаў Марк Пятровіч. Ён якраз згубіў свой і вельмі шкадаваў, што ў Мінску такога яму не знайсці.

Марк Пятровіч зрабіў некалькі крокаў і спыніўся. Хлопец прыгожым нізкім голасам спяваў песню маладосці Марка Пятровіча. "Там, где клен шумит над речной волной..." Ён ужо колькі часу не чуў тую песню, якую калісьці сам васьмь так пад гітару спяваў сваёй жанчыне. Мужчына слухаў, а перад вачыма праносілася малюнак з таго, здавалася, зусім не яго ўжо жыцця, дзе быў ён зусім не Маркам Пятровічам, а маладым хлопцам. Вось ён толькі вярнуўся з арміі, паступіў у РП, закахаўся. І здавалася, што ўсё будзе добра і прыгожа: светлае жыццё, чыстае каханне, вернае сяброўства, моцная краіна. Адбылося ж зусім панішчаму.

Не, Марк Пятровіч задаволены жыццём: свая фірма, кватэра амаль у цэнтры горада, новы "спраен". Тады ў тая, ужо такая далёкая гадзі, ён

толькі марыў пра гэта, а яшчэ пра сапраўдны швейцарскі гадзіннік. Зараз мары здзейсніліся, усё было як след... Але... кахалі яго толькі за грошы, а шчырыя сябры: хто здрадзіў, хто спыўся...

Прыгожая мелодыя пльыла па пераходзе, над галавамі стомленых людзей, над згубленымі жыццямі выплох, над сухенькімі бабулькамі з семкамі. Сей-той, як і Марк Пятровіч, спыняліся і слухалі, думалі пра сваё, і ў вачах некаторых пабліскавалі слёзы.

Песня скончылася. Марк Пятровіч паглядзеў на дзяўчыну і тут жа адвёў позірк. На яго ўталопілася смельня, шчаслівыя вочы, поўныя яскравага свету.

— Ну, як вам песня? — спытала дзяўчына. — Спадабалася?

Марк Пятровіч кінуў.

— Вось што я казала, гэта лепшая песня, — узрадавана прамовіла дзяўчына.

— Канечне, ты проста супер, — згадзіўся

ся. Рукамі правяла па коўдры і зноў пачала гаварыць.

— Не жылец я ўжо. Хутэй бы памерці. Пазбавіць і сябе ад пакут і цябе. Колькі часу не паднімаюся. Сцеша, ты чуеш, што я кажу.

— Чую, — адазвалася дачка, згортваючы са шчок вадзяныя салёныя пацеркі. Прыўзняла галаву, паклала яе на матуліну руку і папрасіла:

— Мамачка, не памірай. Ты ж мяне не навучыла жыць. Як жа я без тваіх парад, заўваг, падказак, — і зайшлася плачам.

— Ну вось, зноў макрату разводзіш. Не смей. Я наплакалася за жыццё, нагавалася. За цябе таксама. У мяне зараз сэрца разарвецца. Лепш схадзі ў садок, яблычка прынісі. Спелая, жоўтае.

Сцеша паднялася з падлогі і, выціраючы вочы, выйшла з хаты. Падыхла да старой, патрэсканай, яблыні, падняла галаву. Вялікі жоўты наліў, у якім свяціліся зярняткі, вісеў на верхняй галінах. "Чым цябе спароць? — падумала. — Хіба..."

І спрытнае дзяўчо, што тая вавёрка, ускочыла на дрэва. Нахіліла сук — яблык апынуўся ў яе.

Сарвала другі, укусіла... і скрывілася. З выгляду спелы плод аказаўся гнілым і паточаным чарвяком.

— Вось так і з людзьмі, — прамовіла дзяўчына. — Хвароба, той чарвяк, з'ядае іх. З'еў гэты рак-чарвяк і маю матулю. Высмаліў да чарнаты ўсё нутро. Божачка, не дай ёй памерці, — з надзеяй прасіла Сцеша. — Я ведаю, я жыццё, што фінішная праяма ў спартсмена — кароткая. Ты, Усявышні, зрабі так, каб яна не здолела яе хутка прайсці, а рабіла ў год адзін крок і не змагла сустрэцца з той, якая сёння была гасцяй. Без маці я загіну. Захлынуўся ў жыццёвым брудзе, правалюся ў вір праблем...

"Што?! Не зможаш жыць? — раптоўна чорным груганом уварваўся ў Сцешыну малітву другі, унутраны голас. — Насмяшыла. Чаму ты пра сябе думаеш, чаму? Няўжо не бачыш матуліны вусны. Скусаныя да крыві. Ад болю. А плач твой. Ты ім, быдта ніякімі, трымаеш яе на гэтым свеце. Змірыся. Адпусці, як бы балюча ні было. Смерць яе — яе збаўленне ад пакут. Злазь з яблыні. Пабудзь ля маці. Прыхініся да яе. Раскажы што-небудзь... Абнадзей. Хаця..." Сядзіць Сцеша на дрэве, слухае голас, а прырэчыць не можа — сіп няма падняцца. Нарэшце падхопліваецца, стралой бяжыць у хату...

Ляжыць матуля, моўчкі ляжыць. Падыхла Сцеша бліжэй. Трымае яблык адна рука, а другая дакранаецца да кастлявай, высахшай рукі матулі. Ледзяны смяротны холад коле Сцешу, нібы тысячы іголак.

"Не паспела, — шэпча дзяўчына, — не паспела..."

Слёзы-бабіны сцякаюць па шчоках, падаюць на закрытыя вочы маці, разбіваюцца на маленькія кропелькі, асядаюць паміж вейкамі, блішчаць.

І здаецца, што не адна Сцеша плача, але і матуля, развітаюцца, каб толькі ў снах сустракацца адна з адной.

Галіна ЗАБАЎСКАЯ

Дзяўчына вельмі зацікавіла мужчыну. Даволі цяжка ўявіць сабе чалавека са швейцарскім гадзіннікам, якому няма чаго есці, і які вымушаны спяваць у пераходзе, каб зарабіць на жыццё. Марк Пятровіч затрымаўся, прыпыніўся каля кіёска, зрабіў выгляд, што нешта разглядае.

Ён пільна, бакавым зрокам, акінуў дзяўчыну. "Гадоў дваццаць, не болей. Прыгажуня не назавеш, але нешта ёсць... навошта ёй вось гэта трэба?" — разважыў мужчына. За сваімі думкамі і не заўважыў, як прастаяў ужо хвілін дзесць і з разгублена-абьякавым выглядом пазіраў на вітрыну кіёска.

Між гэтым пара заўважыла яго. Марк Пятровіч збянтэжыўся і збраўся ўжо сысці, але вырашыў у апошні раз зірнуць на дзяўчыну і ўбачыў, як яна сціпілася да галавы хлопца і нешта зашпатапа.

стаміўся так, быццам працаваў гадзін дзесць без перапынку. Усю ноч мужчыну сніўся пераход, гітара, вочы дзяўчыны.

Ён быў такі ж шчаслівы і раніцай. Работа ўжо не здавалася нуднай і дарэмнай, людзі аднастайнымі і нецкавымі, а будучыня шэрай і прадказальнай. У гэты дзень Марку Пятровічу трэба было ехаць у адну вельмі сапраўдную фірму, каб заключыць важнае пагадненне. Ён зайшоў у прыёмную, як заўсёды ні на каго не глядзячы, ветліва павітаўся.

— Добры дзень, пачакайце крышку, — адказала сакратар.

Марку Пятровічу голас чамусьці падаўся знаёмым. Ён падняў вочы, а на яго здзіўлена пазірала дзяўчына з пераходу: чысценякая і агуртаненькая, з прыноскай і манжорам. Толькі вочы, тая

хлопец і прытуліў яе да сябе.

— Прабачце, а якая вы яшчэ песні ведаеце... тых часоў? — звярнуўся Марк Пятровіч да хлопца.

— А вы самі не граеце? — хлопец працягнуў Марку Пятровічу гітару. — Мо паспрабуеце?

Марк Пятровіч разгубіўся, азірнуўся па баках, каб не было нікога са знаёмых. Шчыра кажучы, ён ніколі не заахочваў гэтага.

— Калі ласка, не саромцеся, — дзівічына ўсміхнулася. — Мне здаецца, вы добра спяваеце.

— Дзякуй, — адказаў Марк Пятровіч і ўзяў гітару, — як кажучы, не судзіце занадта строга.

Яму чамусьці стала вельмі лёгка з імі. Можна, упершыню з часоў маладосці мужчыну было так добра. Да іх падыходзілі людзі, слухалі, шчыра ўсміхаліся, прасілі нешта праспяваць.

Калі Марк Пятровіч прыйшоў дамоў, было ўжо амаль каля дванаццатай гадзіны. На пальцах адчувалася мазалі ад струн, балела горла, ён

смельня вочы з яскравым палымем, зараз былі цьмянымі і абьякавымі. На хвілінку ў іх бліснуў радасны агеньчык, але дзяўчына хутка авалодала сабой. І Марк Пятровіч зразумеў, што прымусіла яе пайсці ў пераход. Не грошы, а чалавечая шчырасць, пяшчота былі ёй так неабходныя. Гэты абьякавы свет, дзе ўсе заняты сабой і нічога не бачаць навокал, чужы для яе, ніколі яна не будзе тут шчаслівай. Няхай разбагацее, зробіць кар'еру, стане апантанай з сапраўднай дзелавой хваткай, такой, як у яго, але шчаслівай ёй не быць ніколі.

І Марку Пятровічу шчыліва захацелася моцна ўзяць дзяўчыну за руку і адвесці туды, дзе яе вочы пануць свяціцца сапраўдным шчасцем, туды, дзе яна свая — у той самы сталічны пераход.

Жанчына-дырыжор: рэальнасць і цуд

Часта даводзіцца чуць, што наша родная зямля багатая на таленты. Відаць, з-за празмернага — дарэчы і недарэчы — ужывання, звыкласці гэтага выразу ён зрабіўся нейкім "агульным месцам", страціў пачатковы сэнс. Але ж глыбінны змест слоў вяртаецца, як толькі жыццё сутыкае нас з насамрэч яркім творчым дарам.

Гэтай вясной у Маладзечне адбыўся канцэрт лаўрэата рэспубліканскіх конкурсаў, уладальніка Гран-пры аркестра рускіх народных інструментаў Маладзечанскага музычнага вучылішча імя Міхала Клеафаса Агінскага пад кіраўніцтвам Тамары Бяльковай. Сярод публікі прысутнічалі і маламаны-прафесіяналы, у тым ліку і тыя, што спецыяльна

кіраўніцтвам М.Казінца; ужо ў той час вядомага маэстра.

Як выдатніца вучобы Тамара атрымлівала спецыяльную стыпендыю імя М.Рымскага-Корсакава і як сацыяльна актыўны чалавек была адным з самых маладых дэпутатаў рэённага савета. З канцэртнай брыгады ёй давялося пабыць на БАМЕ. Але нават там з ёю была аркестравая партытура — Чацвёртая сімфонія П.Чайкоўскага! Тамара дырыжыравала ўяўным аркестрам, ліпына ўглядаючыся ў нотны радкі, унутраным слыхам адчуваючы дзівосны свет гукаў... лежачы на верхняй лаўцы вагона: цяпкі імчаў на ўсесаюзную будоўлю.

Яна жыла ў музыцы і музыкаю ўжо тады, уцякаючы ў мастацтва ад цяжкасцей лёсу, а іх было нямала. Нягоды ўдавалася перажыць, безумоўна, дзякуючы пэўным акалічнасцям. Па-першае, побач была цудоўная маці — добры памяркоўны чалавек, настаўніца сельскай школы. Па-другое, талент, якім выпуча-

воблака натхнення распаўсюджвалася агульным подыхам сцэны і залы, што бывае не часта. Аналагічны супольны настрой суправаджаў і гучанне "Фантазіі на тэму рускай народнай песні "Вячэрні зван" А.Масалова. Самая тонкая гукавая палітра, якая сімвалізуе чарадзейны захад сонца, на фоне сумных званавых перагудаў, паступова ўзмацненне інтанацыі, падтрыманае арганічным, без магчымага эпатажу, спевам аркестрантаў... Ізноў з'яўлялася думка пра таямнічасць таго, што адбывалася на сцэне.

Эфектная апрацоўка яўрэйскай народнай песні "Хава нагіла", эмацыянальна адкрытай, "заваднай", прадэманстравала іншую грань тэмпераменту музыкаў. Аркестр зарэкамэндаваў сябе і чутым акампаніятарам падчас выступлення выдатных маладых салістаў: спявачкі Лідзіі Кузьміцкай, Дзмітрыя Стрыжы (балалайка), Рамана Цябута (кітафон) ды іншых. Усе ўдзельнікі канцэрта — і салісты, і аркестранты — з такой любоўю, адданасцю пагрузіліся ў створанне імі ж свята музыкі, што з лёгкасцю зараджалі моцнай энергетыкай і слухачоў. Сэрцам канцэрта, вядома ж, была Тамара Бялькова. У яе эстэтычна вытанчанай выканальніцкай манеры адсутнічае знарочыстая кідкасць, пластыка рук свабодная і арганічная. Усе падпарадкавана пачуццю меры і густу. Гэта той выпадак, калі гавораць, што музыкант нарадзіўся дырыжорам.

Тамара Бялькова і яе калектыў не засталіся незаўважанымі на дзяржаўным узроўні. Яна стала лаўрэатам прэміі Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Беларусі ў галіне культуры і мастацтва за 2003 год. У віншаваннях з 25-годдзем яе дзейнасці, якія прагучалі са сцэны пасля канцэрта, такія знакімітыя гледачы, як народныя артысты, прафесары М. Казінец і М. Дрынеўскі, падкрэслілі унікальнасць творчасці дырыжора, вялізны талент і прафесіяналізм Тамары Бяльковай, якая спалучае ўменне ўслухоўвацца ў патаемныя глыбіні музыкі і здольнасць выказаць

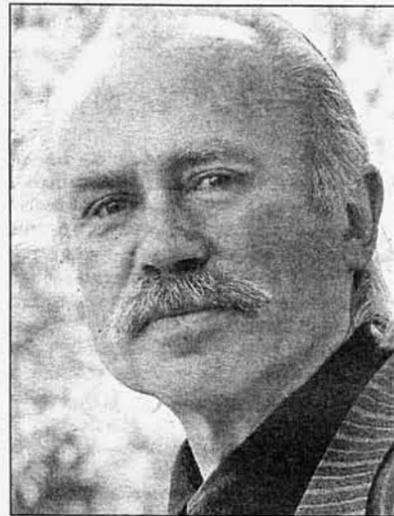
ляся зусім юнае дзяўчо з глыбіні, заўважылі ў Мінску, у спецыяльнай школе пры кансерваторыі. Галоўнае ж, Тамара распарадзілася яркімі прыроднымі музычнымі дадзенымі так, што яе творчасць цалкам аддадзена людзям.

У вясновым канцэрце, які мяне гэтак уразіў, была градастаўлена музыка самых розных жанраў — ад апрацовак народных песень да шэдэўраў беларускай, рускай, італьянскай класічнай і эстраднай творчасці. Выканальніцкая манера аркестра выпучалася найперш багаццем, размаітасцю каларыстыкі дыстылістычнай высакароднасцю. Класнасць аркестра звычайна характарызуецца не столькі свабодай віртуознасці (яна ў дадзеным выпадку відэавочная — як зыходны момант прафесіяналізму), колькі вытанчанасцю неансіроўкі, дасягненнем таго ціхага гучання, што пазначаецца італьянскім тэрмінам "піанісіма". Маладзечанскаму аркестру падуладная такая градацыя цішыні, гукавога міражу і мігцення, калі міхвалі задумаешся: як магчыма сродкамі ансамбля многіх музыкантаў дасягнуць ілюзіі "голосу" аднаго незвычайнага інструмента? Здаецца, у нас нават масцітыя прафесійныя калектывы не валодаюць такімі выканальніцкімі рэсурсамі!

Назаву некалькі нумароў канцэрта, падчас выканання якіх "розумам разумелася": такое ў аркестравым гучанні немагчыма, ды рэальнасць незвычайна гукаўтварэння пераконвала: магчыма. Напрыклад, перакладзены для аркестра "Вакаліз" С. Рахманіна стаў сапраўдным адкрыццём канцэрта, трапяткім імгненнем, калі ў слухачоў перасмыкнула дыханне. Дзівосная журбота музыкі перадавалася ў залу хваляй пшчотнага смутку. Праз майстэрства аркестра і дырыжора лёгкае

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі кампазітар Уладзімір Буднік нядаўна адзначыў сваё 55-годдзе.

А з выгляду ён зусім юнак, стройны, прыгожы, натхнёны, з дзіцячымі доверлівымі блакітнымі вачыма. Ён сябрава са спортам, часта круціць педалі веласіпеда. Вялікі велапрабег прысвяціў Дню Перамогі. Такі востры дзіўны чалавек-рамантык.

Мне здаецца, Уладзімір Буднік стаў цяпер вельмі падобны да слаўтага свайго цэзкі — незабыўнага Маэстра Мулявіна, які быццам перадаў, як эстафету, многае свайму малодшаму сябру. Часта Уладзімір Буднік бываў на сваёй радзіме, старажытнай Тураўшчыне, у Жыткавічах разам з Уладзімірам Мулявіным ды Ігарам Лучанком. Запісалі народныя песні, якія выкарыстоўвалі ў сваёй творчасці. І кож-

ла пшчотная песня на словы У. Скарыніна "Цымбалістка" ў выкананні Валерыя Скаражонка. (Дарэчы, "Песняры" ўключылі яе ў свой рэпертуар). Творы У. Будніка спяваў Белсама Уладзімір Колін, саліст Белканцэрта.

Будзьма з песнямі Будніка!

ная іх песня становілася падзеяй. Быў незабыўны шчаслівы час, калі пшчотныя, меладычныя песні спыннага нашага юбіляра гучалі штодзёна на радыё (тады яшчэ не было сучасных "праектаў", "фарматаў").

Прымружу вочы — і гучыць увушшу: "Каця, Каця, Кацярына", "Папараць-кветка", "Пах чабаровы", "Белая лілея" і г. д. Дарэчы, "Белую лілею" ўключыў у свой рэпертуар маладзўскі спявак з амаль элэгантанскай знешнасцю і голасам Іон Суручану.

На жаль, "няма таго, што раньш было..." А па сапраўдных песнях сумуем...

Таму з вялікай радасцю я бегла ўгрунь у Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы на сустрэчу з цікавым нешараговым чалавекам, цудоўным, паэтычным, узнёслым і рамантычным кампазітарам, нашым слаўным Уладзімірам Буднікам. Бегла, каб наталіцца яго чысцюткай, светлай, высокай музыкай.

У гасцінай зале — цудоўная выстаўка, прысвечаная юбіляру. Музейчы ўклалі душу, рытуочы экспанаты — афішы, аўтографы, фотаздымкі...

Дырэктар музея Сяргей Вечар і вядучая — загадчыца навукова-асветніцкага аддзела Людміла Давыдоўская сказалі цёплыя і шчырыя словы, намалюваўшы творчы партрэт юбіляра. Урачыста прагучаў запіс яго песні "Янка Купала" на словы У. Някляева ў выкананні Уладзіміра Кудрына. Песня гэтая, адзначаная на фестывалі ў Маладзечне, стала гімнам, візітоўкай музея.

Сяргей Вечар адзначыў, што беларуская нацыянальная культура жывілася і жывіцца самабытнымі талентамі. Да яе зала-то фонду адносіцца і творчасць У. Будніка. Павіншаваць Уладзіміра Іванавіча прыйшлі і яго сябры — паэты, журналісты, і вучні з 23-й гімназіі з настаўнікамі, адна з якіх — выкладчыца беларускай мовы і літаратуры Святлана Буднік — жонка кампазітара, яго сябар і муза.

Уладзіміру Будніку, аднаму з удзячных вучняў слаўтага Анатоля Багатырова, падуладныя розныя музычныя жанры. Зараз ён працуе над сімфаняэтай для Прэзідэнцкага аркестра. А гасцям вечарыны прапанаваў папурны са сваіх песень на словы А. Грачанікава, І. Скурко, У. Скарыніна, К. Кірзенкі, В. Жуковіча, У. Мазго, Алеся Письмянкова... А яшчэ прагуча-

Натхнёна выступалі паэты. Верш "Мілавіды" прысвяціў юбіляру Уладзімір Скарынін, адзначыўшы, што таленавітыя людзі, як У. Буднік, звычайна сціплыя і патрабавальныя, нават прадурэтыя да сябе, не ўмеюць прабівацца. Мелася на ўвазе тое, што, на жаль, творчасць гэтага кампазітара не ацэнена належным чынам уладамі. А гэта горка, балюча і несправядліва, бо выдатны музыкант даўно заслужыў і ганаровае званне, і іншыя афіцыйныя адзнакі за сваю плённую творчасць. Нездарма ягоны дэвіз: "Песня — мой лёс, мае жыццё".

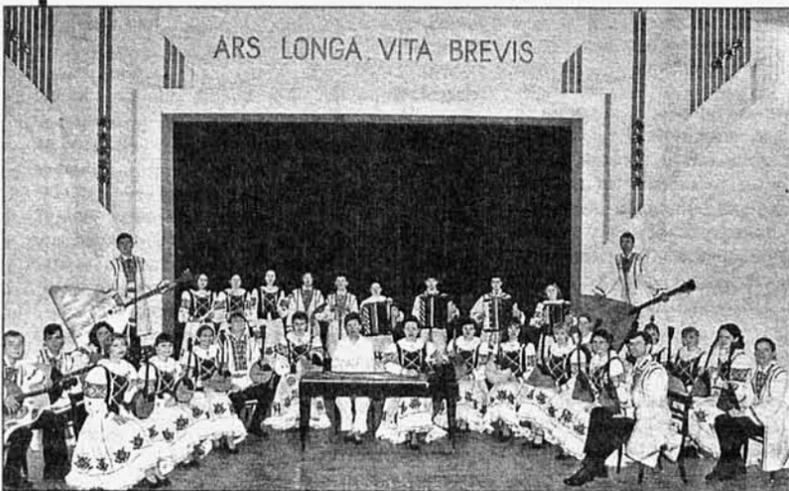
Васіль Жуковіч назваў юбіляра чарадзем музыкай, сапраўдным беларускім кампазітарам, які нараджае песні глыбока нацыянальныя. І з горыччу пашкадаваў, што не праводзяцца вялікія творчыя вечары (на стадыёнах, у палацах) такога адметнага музыканта, а добрая песня знікае з эфіру, робіцца малавядомай, а таму і незапатрабаванай.

Уладзімір Мазго назваў У. Будніка паэтам у музыцы, пераўзыхіленым меладыстам (і падараваў кнігу пра У. Мулявіна, якая толькі-толькі пачыла свет). Як вядома, мелодыя — душа песні. Песні гэтага кампазітара зачароўваюць, іх хочацца спяваць, значыць, яны леглі на душу.

Галоўны рэдактар часопіса "Роднае слова" Міхась Шавыркін заўсёды адзначае ў сваім выданні важныя падзеі і адметныя даты. Ён падарыў кампазітару чацвёрты нумар часопіса з віншаваннем, выстаўіўшы ў адзін шэраг словы: буду, будзьма, Буднік, будзеце...

Слушаю заўважыў рэжысёр Мікола Макароў: "Каб ведаць творцу лепш, пабывайце на яго радзіме". Радзіма У. Будніка — Жыткавічы, старажытная Тураўшчына. Тут, дарэчы, пройдзе сёлета свята беларускага пісьменства. А гораду Тураву кампазітар ужо даўно прысвяціў урачыстую песню, якую напісаў на вершы свайго земляка Паўла Шрубца. Думаю, што яна стане гімнам Тураву, песняй года, а шануюны кампазітар — героем свята як шчыры, удзячны, пшчотны сын сваёй малой радзімы і вялікай Бацькаўшчыны, патрыёт, грамадзянін, творца, Маэстра.

Валяціна
ЛУЦЭВІЧ-СКАРЫНІНА

прыехалі на канцэрт з розных гарадоў, і звычайна мясцовыя слухачы, якія мо не так тонка разбіраюцца ў мастацтве, але аб'яднаныя любоўю да музыкі — не да рок-і поп-, а да той, сапраўднай, здатнай крануць і нават узрушыць.

Сей-той з чытачоў перасмыкнулі глыбіні: "Авохлі мне! Самадзейны вучылішчны калектыў... У кожным абласным (і не толькі) горадзе знойдзеш падобны... Знайшлі чым здзівіць..." Але ўразіцца ёсць чым. Гэта ж не проста аркестр, складзены з добра навучаных і дастаткова прафесійна падрыхтаваных маладзёнаў. Думка, якая высноўвалася з неспраднага захвалення канцэрта: "Няўжо такі высокі выканальніцкі ўзровень магчымы ў зусім яшчэ юных людзей ды ў правільным вучылішчы?" Разрэзнаю круцілася другая думка: "Якім чынам крохкая жанчына-дырыжор дасягае такога фантастычнага эфекту?"

Уражаны ад канцэрта яднаў настрой захвалення і... разгубленасці — ад немажлівасці зразумець таямніцу магчнага ўздзеяння аркестра і дырыжора як нейкага музычнага і містычнага цэлага, таямніцу таго імгнення, калі нараджаецца выканальніцкі шэдэўр.

Тамара Бялькова ўзначальвае аркестр — калектыў вучэбны, рухомы паводле яго складу — з 1979 года: ужо чвэрць веку. У Маладзечне яна прыехала па размеркаванні, скончыўшы Беларускае дзяржаўнае кансервата Дырыжорская дзейнасць зрабілася не проста галоўнай — усёпаглынальнай справай яе жыцця. Колішнія сакурнікі заўважалі ў Тамары дзівосны сплаў сціпласці дзяўчыні з мястэчка Крупкі, прастасці ў штодзённых зносінах і засяроджанай мэтанакіраванасці валявых памкненняў. Яна бліскуча вучылася на факультэце народных інструментаў у класе педагога Р.Назаранкі; а сваё дырыжорскае майстэрства шліфавала пад

у гукавых вобразах яркія выбухі эмоцый.

Шкада, што мастацтва такога дырыжора і аркестра больш вядомае за мяжой (Германія, Францыя), чым у нашай краіне. Але ж для папулярнасці творчасці адметных маладзечанскіх музыкантаў у розных абласцях Беларусі, у яе правільных кутках, дзе звычайныя людзі жывуць у чаканні, калі ж да іх павернуцца агні рампы, — трэба не так і многа, напрыклад, з боку Міністэрства культуры РБ. Не так і многа — нават у наш нялёгка час: аўтобус і наладжаны побыт непрацяглых гастроляў. А наша цудоўная мудрая глыбінка зразумее, што, акрамя тэлевізійнай і дыскацэнай "папсы" ёсць іншае музычнае мастацтва, здатнае кранаць да слёз.

Ія ДЗЕРГАЧОВА

ВІНШУЕМ!

3 нямногіх — адна

Творчасць, вучні, і зноў — творчасць... Ды яшчэ — уражанні: побытавыя, літаратурныя, мастацкія. І жыццёвыя назіранні. Штодзённы роздум. Філасофія будняў. Яшчэ — загадкава-незямное "нешта". Бадай, усё гэта разам жывіць прафесію кампазітара, прафесію, у якой знайшла сябе і яскрава рэалізуе трапятка артыстычная натура Галіны Гарэлавай.

Пра яе талент; пра феноменальны звяз каставай абранасці ды агульнаўспрымальнай, даступнай эстэтычнасці — яе музыку, адметную тонкім густам і адмысловым пачуццём, распядаць можна доўга і захоплена, што, дарэчы, ведаючы і прыхільнікі-слухачы, і нашы чытачы. Ведаюць, прынамсі, дзякуючы водгукам у "ЛіМе" на новыя творы Г. Гарэлавай ды інтэрв'ю —

як адной з вядучых (а такіх увогуле няма) беларускіх кампазітараў і педагогаў.

Падчас нядаўняга Беларускага фестывалю камернай музыкі "Мсціслаў-2004" была годна прадстаўлена спадчына класікаў беларускай музыкі XX стагоддзя — Мікалая Чуркіна ды Анатоля Багатырова. Як вядома, традыцыйнай айчынай кампазітарскай школы, закладзенай шануючымі яе заснавальнікамі, працягваюцца на сучасным узроўні, развіваюцца, перасэнсуюцца, убагаचाюцца, дасягаюць сусветных стандартаў і ў мастацтве, і ў педагогічнай працы новых пакаленняў. І ўсцешна, калі поспехі нашых кампазітараў не абмянае афіцыйнае прызнанне. Вось і нядаўна Указам Прэзідэнта краіны

ганаровае званне "Заслужаны дзеяч культуры Беларусі" нададзена лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Галіне Гарэлавай — Асобе ў творчасці, Музыканту, На-стаўніку.

С.Б. Фота В.Стралкоўскага

Зноўку ў Полацку

Творчы тандэм жывапісца Аляксея Марачкіна і скульптара Алеся Шатэрніка існуе з 1987 года, калі ў Полацкай мастацкай галерэі, якая ў той час месцілася ў Богаўленскай царкве, яны наладзілі экспазіцыю сваіх твораў. Вобразы айчынных дзеячаў гісторыі і культуры ў жывапісе і скульптуры, сярод якіх — выбітныя

дачоў уласнымі вершамі.

Першую выстаўку палачане памятаюць і сёння. Пра яе незвычайны поспех гаварылася падчас адкрыцця трэцяй сумеснай экспазіцыі, разгорнутай ў мастацкай галерэі Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка. У адкрыцці бралі ўдзел яго дырэктар Мікола Ільніцкі,

"Танцуючыя зэдлікі" (прысвячэнне Эдзі Рознеру), "Вільгінія"...

Хочацца спадзявацца, што кіраўнікі горада і галерэі зацікавацца эскізам коннай скульптуры князя полацкага Усяслава Чарадзея, пачынальніка беларускай дзяржаўнасці, гэтаксама і жывапісным палатном "Язэп Драздовіч", на якім — узнёслы і рамантычны, летуценны вобраз выдатнага беларускага мастака. Дарэчы, у пастаяннай экспазіцыі галерэі знаходзяцца два творы самога дзядзькі Язэпа: "Мужык з панам цягаецца" і "Краявід з цягніком", якія фактычна былі выратаваны і вернутыя гледачу Аляксеем Марачкіным.

Можна сказаць, што Шатэрнік і Марачкін стала "прапісаныя" ў Полацку. Той, хто наведвае тамтэйшую мастацкую галерэю, ужо пры самым уваходзе пабачыць выдатную скульптурную кампазіцыю "Крывічы". У пастаяннай экспазіцыі ёсць таксама іншыя творы знакавага скульптара: "Дрыгавічы" і "Адвечнае". А з жывапісных карцін Аляксея Марачкіна — "Дарога ў школу", "Журавіны", "Зімка". Ды і сумесная іх выстава ў старажытным, аваяным легендарнай славай горадзе, думаецца, не апошняя.

постачі палачан: Усяслаў Чарадзея, Сімяон Полацкі, Францішак Скарына, Рагнеда, Еўфрасіння Полацкая, — запалі ў сэрцы гледачоў. Як хораша глядзеліся партрэты пад скляпеннямі храма, нібыта створаныя для яго спецыяльна!

У 1998 годзе мастакі прывезлі ў Полацк другую выстаўку, якую арганізавалі ў мастацкім салоне спадарыні Мярцалавай, што пры Музеі беларускага кнігадрукавання. Тым разам прыхільнікі іх талентаў адкрылі для сябе новага Марачкіна, які ўпершыню паказаў свае акварэлі, і новага Шатэрніка, які, акрамя скульптуры малой формы, уразіў гле-

мастацтвазнаўца галерэі Ларыса Міхнёвіч, паэты Лера Сом, Алесь Аркуш, а таксама госці з Мінска: намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Аляксандр Фінскі, рэжысёр Уладзімір Арлоў, фотамастак Георгій Ліхтаровіч, сталічныя журналісты.

Гэтым разам мастакі прывезлі працы, створаныя за апошнія гады. Тут і карціны Алеся Мары (псеўданім майстра) "Мая Атлантыда", "Ева", "Размова аб вечным", "Музыка", "Купальскія мроі" ды інш.; скульптурныя творы Алеся Шатэрніка "Адлюстраванне", "Еўфрасіння Полацкая", "Тадэвуш Касцюшка", "Яўген Кулік",

Ірма

На здымку (справа налева): Алесь ШАТЭРНІК, Аляксей МАРАЧКІН, Ларыса МІХНЭВІЧ, Мікола ІЛЬНІЦКІ, Аляксандр ФІНСКІ.
Фота Марыны БАЦЮКОВАЙ

АНОНС

Ціль вяртаецца

Сёння, 9 ліпеня, у Нацыянальным акадэмічным тэатры балета Беларусі — прэм'ера! Адноўлены адзін з лепшых спектакляў яго мастацкага кіраўніка Валанціна Епізар'ева "Ціль Уленшпігеля". Твор гэты можна ўжо назваць класікай XX стагоддзя хаця б таму, што музыка балета напісана пад уражаннем ад хрэстаматыянага твора Шарля дэ Кастэра "Легенда пра Уленшпігеля" выдатным беларускім кампазітарам Яўгенам Глебавым. (Дарэчы, сёлета з дня яго нара-

джэння — 75 гадоў: юбілей будзе адзначацца 10 верасня.)

Музычны кіраўнік і дырыжор прэм'еры Вячаслаў Чарнуха; у галоўных партыях заняты Руслан Мінін, Антон Краўчанка, Дзяніс Клімук, Людміла Кудраўцава, Кацярына Борчанка, Вольга Гайко, Ігар Артамонаў ды іншыя салісты тэатра. Для іх пашыты новыя сцэнічныя касцюмы. А вольнае канцэптуальнае афармленне сцэны засталося ранейшае — тое, што пры канцы 70-х стварыў Яўген Лыськ, выдатны украінскі мастак, які да апошніх дзён свайго жыцця п'яна супрацоўнічаў з Дзяржаўным акадэмічным Вялікім тэатрам Беларусі.

Пад заслону...

15 ліпеня Беларускі дзяржаўны музычны тэатр завяршае свой сёлетні сезон. У гэты вечар ён пацешыць публіку яскравым шоу "Галактыка каханьня", якое заўсёды стварае і на сцэне, і ў зале святочную атмасферу. Нібы на прэм'еры. Дарэчы, сезон радаваў і прэм'ерамі: "Вальпургіева ноч" у звязку з адноўленымі "Шапэніянай", "Іспанскім дывертысмантам" ды "In pivo veritas" у балетнай трупе; класічная апэрта "Каралева чардаша", мюзікл для дзяцей і дарослых "Бураціна. ВУ". Тым часам рыхтуецца прэм'ера рок-оперы "Арфей і Эўрыдыка". Яе паказам тэатр плануе адкрыць чарговы сезон: будзе гэта ў верасні.

С. Б. С. ВЕТКА

МАРЬЯ ПАЎЛІКОЎСКАЯ-ЯСНАЖЭЎСКАЯ

3 кнігі "Пацалункі". 1926г.

ПАРТРЭТ

Твае вусны акіянам сталі.
Позірк — як узбуджаная хваля,
Твае рукі,
што мяне ўтрымалі —
Пас ратавальны.

ЛІСТ,
ЯКІ СПАЗНІЎСЯ

Раптам, праз гады...
Аднойчы... Можам...
Прыйдзе ліст той,
але не ўстрывожыць.
Толькі, зазірнуўшы
Богу ў вочы,
Вымаўлю: «Запозна,
мой прыгожы...»

ЗДЫМАК

Калісь мела шчасце,
якога не сніла:
Мы разам ўвесь свет абдымалі...
Застаўся толькі адзіны
здымак,
Гэта занадта мала...

ПЛЯЖ УНАЧЫ

Змоўкла ўсё цалкам ад зор да
пальм, ад пальм да ценю.
Дзе свет знікае, — над морам
— іншы ўначы зелянее.
І толькі часам дрэўца міртовае
ў сне вецер кране далонню
Ды варухнецца Венера сонная ў
пене марскога ўлоння...

КАСТРЫЧНІК

Бязрозы — быццам залатыя
пырскі.
Так холадна. Няма,
нібыта, выйсця...
А сонца — быццам
хтосьці вельмі блізкі,
Хто ззябнуў і пайшоў.
Злятае лісце.

ЮБІЛЕЙ

“У сэрцы маючы любоў...”

А дметны быў перададзены на Беларусь, метрыкі Марыі не было. Дзіўна, што Адам Багдановіч не называе дзень нараджэння сваёй любай жонкі, але пры гэтым ён памятае многа іншых дат, напрыклад, дзень шлюбу сваіх бацькоў, іншыя даты. Даруем яму гэта.

Тым больш, што вядучаму навуковаму супрацоўніку Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі Зміцеру Яцкевічу пашчасціла адшукаць у архіве Мінскай казёнай палаты дакумент, у якім пералічваюцца дзеці Мякотаў (дзівочае прозвішча маці паэта) і даты нараджэння (або хрышчэння). Насупраць Марыі стаяць дата — 22 лютага 1869 г. Год супадае з названым А. Багдановічам, можна лічыць, што і дата дакладная. Як пацвярджае гэтаму і наступны факт. У вышэй названым дакуменце пазначана дата нараджэння (ці хрышчэння) Аляксандры Мякоты, малодшай сястры, — 6 лістапада 1874 г. Выпіска з метрычнай кнігі (фотакопія выпіскі захоўваецца ў Літаратурным музеі М.Багдановіча) дае дату нараджэння Аляксандры Багдановіч — 6 лістапада 1874 г., дату хрышчэння — 24 лістапада. Таму з вялікай доляй упэўненасці можна сцвярджаць, што Марыя Апанасюна нарадзілася 22 лютага 1869 г. Але пошукі метрычных дакументаў трэба працягваць.

Завеса таямніцы прыўзнямаецца, але загадка пакуль што застаецца не раскрытай. Пакуль што... Бо таемнае і загадкавае рана ці позна становіцца яўным.

Цудоўна тое, што з кожным годам становіцца менш белых плям у нашай гісторыі, літаратуры. І да шэрагу знамянальных падзей і знакавых дат далучаюцца новыя.

А з фотаздымка паглядзе на нас сапраўдная Жанчына, у сэрцы якой жыве любоў...

РУЖА

У парку заціхлым, спусцелым на госці,
Ля ружы цудоўнай стаю.
Ўзаемна знаходзім душу прыгажосці —
Я — ружы, а ружа — маю.

САД

Вясна як прыходзіць —
Святлее сад, чарнеюць алеі,
Усё ажывае ў прыродзе:
Сэрца квітнела, сёння —
язмін бялее.

НАЧНЫ МАТЫЛЁК

Фатэль і кнігі, і свечка
з ценем,
Чую зняцку енк,
поўны скарг:
То начны матылёк палымнее
Быццам сама Жанна д'Арк...

СЛЁЗЫ

Плашч падай —
вецер дождж прынёс,
Мая ціхамірнасць, дзе ты?
Ці то дождж?.. Не...
То кроплі слёз
З адной далёкай планеты.

ЛЕБЕДЗЬ

Бачыш, лебедзь —
знак запытання
Ставам выплыв, павольна
збочыў...
Свет чакае, глядзіць нам
у вочы, А там — ваганне...

КАБЕТА, ЯКАЯ ЧАКАЕ

Усё глядзіць на гадзіннік гадоў,
Ротам — хусткі
цярэбіць хвосцік.
Свет за вокнамі
зблякнуў, змоўк...
Можна, позна чакаць на госці?

Пераклад з польскай мовы Ланы Успенскай

Ірына МЫШКАВЕЦ, вучоны сакратар Літаратурнага музея М. Багдановіча

Надаўна адбыўся 30-гадовы юбілей з дня заснавання грамадскай арганізацыі Беларускага Рэспубліканскага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі. Васіль Вільтоўскі з'яўляецца адным са старэйшых яго членаў (у 1974 — 1981 г. займаў пасаду намесніка старшыні праўлення рэспубліканскага Таварыства аматараў кнігі). З гэтай нагоды

тавалася лепшая частка грамадства. БССР у гэтым выпадку не была выключэннем. Устаноўчы з'езд па стварэнні Беларускага аддзялення Усесаюзнага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі адбыўся 14 чэрвеня 1974 года. На ім прысутнічала 178 дэлегатаў. На з'ездзе былі ўтвораны кіруючыя органы дзейнасці таварыства, выбраны

кіёскаў, у школах — каля 1500 школьных кааператываў "Сябры кнігі" і да т.п.

У Мінску, абласцях і раёнах рэспублікі створана больш за 1500 пярвічных арганізацый кнігалюбаў. У члены таварыства ўступілі каля 2-х млн. грамадзян рэспублікі розных катэгорый: ад школьніка да акадэміка. Належная ўвага надавалася прапагандзе кнігі, дзейнасці арганізацый і актывістаў таварыства з боку сродкаў масавай інфармацыі — тэлебачання, радыё, рэспубліканскіх, абласных і раённых газет. Кожны тыдзень з экрану тэлевізара ішлі цікавыя, змястоўныя перадачы пра кнігу, пра дзейнасць арганізацый таварыства, пра людзей, якія пішуць і ствараюць кнігу. Па ініцыятыве рэспубліканскага праўлення ў дзяржаўных выдавецтвах напрыканцы 70-х — пачатку 80-х гадоў мінулага стагоддзя выйшлі 4 выданні, прысвечаныя кнізе. Гэта: "Песнь о книге" (анталогія) пад рэдакцыяй народнага паэта Беларусі Пётруся Броўкі (укладальнік вядомы на Беларусі бібліяфіл, дацэнт БДУ Анатоль Самускевіч.); "Тимн кніге"

пра асноўныя прычыны важна сказаць. Па-першае — гэта фінансавая становішча нашых грамадзян. Няма ім за што набываць кнігі. Па-другое, рэзка змяніўся і сам попыт на кнігі. Па-трэцяе, сёння кніга перастала быць дэфіцытам.

У 1993 годзе мы выдалі сваю першую кнігу на беларускай мове: малафарматную, невялікім тыражом — "Выбранае" М.Багдановіча. Цудоўнае выданне хутка разышлося. Амаль праз сем гадоў у выдавецтве было вырашана працягнуць выданне такіх кніжак ужо ў серыі "Скарбы беларускай літаратуры і фальклору".

Удала знайшлі сваю нішу ў кнігавыданні і з серыі "Народная бібліятэка". Галоўны фактар поспеху — нізкі цэнавы дыяпазон кніжак гэтай серыі забяспечвае даступнасць тэкстаў папулярных аўтараў для малазабяспечаных аматараў кнігі — вучняў, студэнтаў, выкладчыкаў і інш.

Сабекошт гэтых выданняў невялікі, таму што папера адмыслова выкарыстоўваецца танная, вокладка кніг мяккая і аўтары не атрымваюць ганарары. А ўсё гэта выдаткі не-

вецтвах, не даходзіць да сваёй мэтай аўдыторыі, да канкрэтнага чытача. Тысячы грамадзян Беларусі, часткаю ў сілу прафесійнай неабходнасці, хацелі б мець тое ці іншае выданне на роднай мове, але не могуць знайсці яго па прычыне адсутнасці даступнай інфармацыйнай базы пра выдадзеныя за апошні час беларускія кнігі. Дзесяткі сельскіх і раённых школ неаднойчы звярталіся ў таварыства з просьбай прадаставіць інфармацыю пра апошнія кніжныя навінкі для папаўнення сваіх бібліятэчных фондаў.

Менавіта таму, маючы клопат пра беларускую кнігу, наша арганізацыя прыйшла да ідэі стварэння на грамадскіх пачатках Інфармацыйнага цэнтра беларускай кнігі. Яго галоўная задача — упарадкаванне інфармацыйнай базы дадзеных пра беларускія выданні, з мэтай шырокага прадастаўлення гэтай інфармацыі для азнаямлення шырокай грамадскасці, і папулярызацыі дзейнасці беларускіх выдавецтваў. У рамках цэнтра будзе дзейнічаць сталая выстава-продаж кніг на беларускай мове, неза-

Спрадвечная крыніца

(30 год на службе яе вялікасці Кнізе)

Васіль Антонавіч пажадаў расказаць пра гісторыю стварэння таварыства і яго напрамкі дзейнасці.

Агульнавядома, што кніга займае асобае месца ў грамадстве, у жыцці кожнага чалавека. Аб гэтым сведчыць вялікае мноства мудрых слоў вялікіх людзей. Дастаткова нагадаць толькі адно выказванне пра кнігу французскага філосафа К.Гельвеція: "Бяз кніг мы засталіся б дзікарамі". Бясспрэчна — гэта добра ведалі і разумелі кіраўнікі дзяржавы — СССР, якая па колькасці выдаваемых кніг займала ў той час першае месца ў свеце і лічылася самай чытаючай краінай свету.

У 1973 годзе на Беларусі дзейнічала 11 выдавецтваў, якімі было выпушчана 2600 назваў кніг агульным тыражом звыш 30-ці млн. экзэмпляраў! На той час было больш як 20 тысяч бібліятэк з кніжнымі фондамі ў 125 млн. экзэмпляраў. Распаўсюджваннем літаратуры займаліся больш як 500 кніжных магазінаў і 1200 кіёскаў.

Кніга, колькі б яе ні выдавалі, не можа выканаць сваю глабальную задачу, сваё прызначэнне, калі яна не трапіць у рукі свайму чытачу. Менавіта таму ўрадам СССР у 1973 годзе была прынята пастанова аб стварэнні грамадскай арганізацыі Усесаюзнага добраахвотнага таварыства аматараў кнігі, паставіўшы ёй галоўную задачу — забяспечыць максімальнае выкарыстанне кнігі ва ўсіх сферах грамадскага жыцця краіны. У адпаведнасці з гэтай пастановай ствараліся аддзяленні таварыства і ва ўсіх саюзных рэспубліках.

Грамадскасць і ўлада надавалі вялікую ўвагу кнізе. Невыпадкава кнігі савецкіх выдавецтваў па паліграфічнай якасці і мастацкім выкананні на роўных канкурывалі з кнігамі лепшых замежных выдавецтваў на сусветных кніжных кірмашах.

На кнігу працавала ўся савецкая сістэма: яна была змястоўнай часткай прапаганды і агітацыі. Вакол кнігі гур-

дэлегаты на Усесаюзны з'езд (20 чалавек).

Старшынёй Рэспубліканскага праўлення абралі вядомага і аўтарытэтнага кнігазнаўца Рыгора Канавалава, які на той час працаваў старшынёй Дзяржаўнага камітэта БССР па друку. Варта адзначыць, што работа з кнігай і раней была змястоўнай часткай сістэмы ідэалагічнай работы па выхаванні ўсебакова развітай асобы і пашырэнні ведаў. Таму вакол яе гуртавалася лепшая частка грамадства. Невыпадкава сярод дэлегатаў з'езда былі паважаныя людзі рэспублікі — пісьменнікі і паэты, вучоныя, дзеячы мастацтваў і культуры, рабочыя і прадстаўнікі інтэлігенцыі, партыйныя і дзяржаўныя дзеячы. У іх ліку першымі ў гэтым асяродку рэспубліканскага кіраўніцтва і абласцей рэспублікі, мясцовых партыйных, дзяржаўных, камсамольскіх органаў, прафсаюзаў, кнігавыдаўцаў і іншых.

Сёння трэба выказаць вялікую павагу і падзяку Аляксандру Кузьміну, Рыгору Канавалаву, Міхалу Дзяльцу, Пётруся Броўку, Барысу Сачанку, Івану Чыгрынаву, Васілю Быкаву і многім іншым, дзякуючы каму Таварыства аматараў кнігі ў адносна кароткі тэрмін паспяхова заняло сваё дастойнае месца ў грамадскім жыцці рэспублікі. Асноўным асяродкам дзейнасці таварыства сталі бібліятэкі, сярэднія і вышэйшыя навучальныя ўстановы, прадпрыемствы, а галоўнымі памагатымі ў рабоце таварыства — работнікі бібліятэк, настаўнікі, выкладчыкі, навукоўцы, студэнты, рабочыя прадпрыемстваў, служачыя ўстановаў і інш. Пры іх дапамозе былі створаны многія аматарскія аб'яднанні таварыства: клубы кнігалюбаў, народныя кніжныя магазіны і кіёскі на прадпрыемствах і ва ўстановах, школьных кааператывы і клубы юных кнігалюбаў у школах, стварылася шматлікая армія грамадскіх прапагандыстаў і распаўсюджвальнікаў кнігі, якая налічвала больш як 20 000 чалавек. На прадпрыемствах дзейнічала больш за 540 народных кніжных магазінаў і 1200

— малафарматнае сувенірнае выданне (укладанне таксама Анатоля Самускевіча); "Вечны роднік" — афарызмы пра кнігу, малафарматнае сувенірнае выданне, укладальнік Васіль Вільтоўскі (у той час працаваў намеснікам старшыні праўлення рэспубліканскага Таварыства аматараў кнігі). І апошняе — "Песня пра зубра" Міколы Гусоўскага — малафарматнае сувенірнае выданне, выдадзена па ініцыятыве Беларускага таварыства аматараў кнігі да 500-годдзя з дня нараджэння паэта.

Шмат іншых добрых спраў здзейсніла Таварыства аматараў кнігі на карысць кнізе, а гэта значыць і на карысць грамадству.

На жаль, у гады так званай перабудовы, рыначная эйфарыя адмоўна паўплывала на лёс кнігі, асабліва беларускай, зменшылася колькасць дзяржаўных кнігарань у гарадах і раёнах рэспублікі, народных кніжных магазінаў і кіёскаў на прадпрыемствах, школьных кааператываў. Практычна перасталі дзейнічаць многія гарадскія і раённыя арганізацыі Таварыства аматараў кнігі, пярвічныя суполкі і іншыя самадзейныя аб'яднанні кнігалюбаў. У надзвычай цяжкіх умовах прыйшлося працаваць усім арганізацыям таварыства. Асабліва адмоўна паўплываў "рынак" на выпуск беларускай літаратуры, зменшыўся попыт на беларускамоўныя выданні з боку бібліятэк (не хапае сродкаў). Перастала існаваць мэтанакіраваная прапаганда кнігі праз сродкі масавай інфармацыі, асабліва праз тэлебачанне і радыё.

Кажуць — гісторыя паўтараецца. Будзем спадзявацца, што да нас вернецца тое ранейшае стаўленне да кнігі.

Але арганізацыя не знікла, як гэта было ўзгадана ў адной з тэлеперадач на нашым тэлебачанні, яна проста змяніла назву. Зараз гэта грамадскае аб'яднанне "Беларускае таварыства "Кніга". І самае галоўнае — праца па папулярызацыі беларускай кнігі, дзякуючы намаганням таварыства, не толькі адродзілася на агульнарэспубліканскім узроўні, але з кожным днём набывае больш дасканалыя формы і метады. Яго старшынёй з'яўляецца Уладзімір Лапцёнак. Увесь калектыў і Васіль Антонавіч асабіста выказваюць вялікую падзяку Уладзіміру Ільчу, які робіць усё магчымае, каб беларуская кніга не знікла з паліцы нашых кнігарань. Я хацеў бы закончыць гэты артыкул урыўкам з яго справядлівага даклада:

"...Беларускае таварыства "Кніга" аб'ядноўвае восем абласных і раённых арганізацый. Усяго членаў налічваецца каля 2000 чалавек. На мінулым з'ездзе гэта лічба была значна большай. Чаму так зменшылася колькасць нашых сяброў, тлумачыць падрабязна не трэба, але

малява. Таму мы змаглі выпусціць кнігі "Народнай бібліятэкі" накладам 4 — 5 тысяч. Для беларускамоўных выданняў — тыраж прыстойны. Гэтая серыя таксама добра разышлася. Цалкам прададзеныя кнігі Глевіча, Купалы, Коласа, Быкава. Ужо ў бліжэйшы час серыя будзе працягнута кнігай А.Вярцінскага, якая ўжо знаходзіцца ў вытворчасці, а таксама кнігамі С.Законнікава, А.Кудраўца, М.Стральцова і інш.

Вялікую ўвагу таварыства надае прапагандзе беларускай літаратуры сярод чытацкай колаў у цесных сувязях са школамі, з вышэйшымі навучальнымі ўстановамі, прадпрыемствамі. Разам з аўтарамі кніг, пісьменнікамі і паэтамі, п а в а ж а н а я Людміла Несцяровіч, загадчык аддзела па сувязях з бібліятэкамі, наведала многія мясціны нашай краіны, дзе выступалі перад поўнымі заламі чытачоў.

Беларускае таварыства "Кніга" актыўна супрацоўнічае з грамадскімі арганізацыямі і ўстановамі, якія зацікаўлены ў папулярызацыі айчынай літаратуры.

Традыцыйна таварыства "Кніга" бярэ ўдзел у агульнарэспубліканскіх святах беларускага пісьменства і друку: Міры і Полацку, у Купалаўскіх святах у Вязынцы, у Маладзечанскім свяце беларускай песні і паэзіі.

Мы разумеем, што прыбыткаў ад продажу твораў беларускай літаратуры не будзе, але спадзяёмся, што тое, што мы робім, карысная не столькі ў плане матэрыяльным, колькі працуе на ідэю, захоўваючы нацыянальныя інтарэсы.

Нашы супрацоўнікі прапагандуюць беларускую кнігу па ўсёй краіне. Разам з аўтарамі кніг яны наведваюць мястэчкі і малыя гарады, невялікія вячэчкі і вёскі, праводзяць сустрэчы з рабочымі калектывамі, супрацоўнікамі ўстановаў народнай асветы, студэнтамі, вучнямі школ. Толькі за мінулы год былі праведзены 54 сустрэчы са студэнтамі, каля 12 сустрэч з калектывамі прадпрыемстваў, больш як 100 — у школах.

Сітуацыя з беларускай кнігай і сапраўды няпростая. Дзяржаўныя кнігарні без ахвоты бяруцца распаўсюджваць кнігі на беларускай мове, аргументуючы адмову нізкай рэнтабельнасцю і малым попытам такой літаратуры ў насельніцтва. Велізарная колькасць кніг, выдадзеных у розны час на беларускай мове ў дзяржаўных і прыватных выда-

лежна ад іх тэматыкі, спецыфікі, прадастаўленых дзяржаўнымі і недзяржаўнымі выдавецтвамі, якія працуюць у Рэспубліцы Беларусь.

Надалей мы мусім больш надаваць увагу супрацоўніцтву з тымі дзяржаўнымі ўстановамі, ад якіх непасрэдна залежыць дзяржаўная выдавецкая палітыка і фарміраванне выдавецкага плана.

Наша партнёрства з рэспубліканскімі кнігарнямі заўжды было плённым, і на яго, безумоўна, трэба разлічваць, але паралельна мусім думаць і пра альтэрнатыўныя крыніцы распаўсюджвання беларускай кнігі. А пры ўдалым вопыце будзем адкрыта, шчыра і як мага аператыўна

дзяліцца з калегамі новымі ідэямі і працаваць з беларускай кнігай.

У хуткай перспектыве таварыства менавіта з мэтай аператыўнай сувязі і абмена думкамі створыць свой карпаратыўны сайт у Інтэрнеце. Тым больш, што аб гэтым нас прасілі і нашы сталыя пакупнікі. Тады з'явіцца магчымасць праводзіць інтэрнет-форумы і канферэнцыі па надзённых пытаннях на адлегласці, знаходзячыся ў розных гарадах.

Увогуле, планаў шмат. Думаем, што пры прагматычнай палітыцы мы паступова будзем іх рэалізоўваць.

За апошні год нам даводзілася сустракацца не толькі з нашымі калегамі, выдаўцамі, кнігарапаўсюджвальнікамі, звычайнымі аматарамі кнігі, але і з прадстаўнікамі дзяржаўных структур. Ацэнка адна: "Вы робіце вялікую справу, і ў сённяшніх умовах гэта выдае на подзвіг".

Праўда, часам мы яшчэ можам пачуць абвінавачванні ў запішым альтруізме, нараканні на бесперспектыўнасць выдання кніг на беларускай мове. Але ведаючы вялікую задачу, ускладзеную на кнігу, хочацца сказаць банальнае: "Хто, калі не мы!"

Віктар КАВАЛЁЎ

Не здымак: Пасяджэнне клуба аматараў кнігі "Слава" пры Мінскім акруговым Доме афіцэраў. 1978 г.

Народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін сярод аматараў кнігі (Маладзечна, 1979 г.)

Экспедыцыя ў свет прыгажосці

Ад прадзедаў спакоен вякоў
Мне засталася спадчына...

Я. Купале

Што такое прыгажосць мастацтва і як яна ўздзейнічае на чалавека, вам абавязкова адкажуць, адкажуць па-свойму ў навучальным корпусе па Магілёўскай шашы ў Мінску. Адносіцца ён да Беларускага педагогічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка. Тут два факультэты, але нас зацікавіў адзін — факультэт народнай культуры, і нават не ўвесь факультэт, а яго кафедра мастацкай і педагогічнай адукацыі, якой загадвае вельмі сімпатычны чалавек, педагог і мастак, кандыдат філалагічных навук, дацэнт Яўген Кузьміч Адамовіч, няўрымслівы ў сваіх ідэях і пошуках. Але спачатку дадзім слова дэкану факультэта народнай культуры Міхайлу Міхайлавічу КРУТАЛЕВІЧУ.

— Нашаму факультэту сёлета спаўняецца 10 гадоў. Як бачыце, яшчэ зусім малады. Створаны ён быў для таго, каб кампенсавалі той прабел, які назіраўся ў падрыхтоўцы студэнтаў, будучых педагогаў, выкладчыкаў школ. Раней бытаваў выраз: "Пайсці ў народ". А што значыць "пайсці ў народ"? Гэта перш за ўсё ведаць яго традыцыі, звычкі, культуру, мастацтва. Выкладчыку школы, можа, як нікому, іх неабходна ведаць. Бо ён сапраўды, "ідзе ў народ", адукоўвае яго дзяцей, даваць веды, навучае ўсяму прыгожаму. А гэтак прыгожае якая і ствараў сам народ. Адсюль і факультэт народнай культуры. Ён мае наступныя кафедры: мастацкай і педагогічнай адукацыі; тэорыі, метады фізічнай культуры і аздараўленча-прафілактычнай работы; этналогі і фолькларыстыкі.

Мы сядзім у кабінце Яўгена Кузьміча Адамовіча. Тут розныя карціны, разьба па дрэве, саломаліценне, ўсё тое, што створана студэнтамі. Насупраць праз прыёмную — вучэбная майстэрня, нібы лакой-музей, у якім сабраны арыгінальныя рэчы, вырабленыя з саломкі: дзіватлушкі, жывёлы, чалавечкі, куферкі, абярэгі-павукі... Акінуты вокам, зачараваны, у душы прамаўляеш: "Сапраўднае саламянае царства..." А гаспадарнічае ў ім выкладчык В. Аскірка.

Яўген Кузьміч АДАМОВІЧ расказвае: — Кафедра мастацкай і педагогічнай адукацыі вядзе свой адлік з верасня 1996 года. Рыхтуе будучыя педагогаў па спецыяльнасці: "Выяўленчае мастацтва і чарчэнне" з дадатковай спецыялізацыяй: "Народны мастацкія рамёствы". У апошняй можна выбраць і больш вузкую спецыялізацыю: саломаліценне, роспіс па дрэве (шкле), кераміку, ручное ўзорнае ткацтва, вышыўку, вязанне, мастацкую апрацоўку скуры — віды дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. А глядзіце, якія дысцыпліны ў нас: тэорыя вучэбнага малюнка, жывапісу, асновы пластычнай анатоміі, колеразнаўства, кампазіцыя, гісторыя народных мастацкіх рамёстаў і промыслаў, асновы дызайну, тэхналогія матэрыялаў... Адным словам, амаль як у Акадэміі мастацтваў. Але задача ў нас іншая: падрыхтаваць будучыя выкладчыкаў у школы па гэтых відах мастацтва. Таму вялікая ўвага надаецца навучэнню метадыкі выкладання гэтых дысцыплін. На кафедры працуюць 24 педагогі, 14 з іх — члены розных творчых саюзаў. Назву некаторых: дацэнт Г. Лойка, старшыя выкладчыкі М. Андруковіч, Н. Аверчанка, Л. Вішнеўская, Н. Грыцка, В. Дамасевіч, У. Даўшэвіч,

М. Барбарчык, А. Казакова, Н. Канановіч, Н. Пачынава, выкладчыкі: М. Прыймава, С. Зяцківа, В. Парфяновіч, А. Шкаруба.

Асабіста я ўжо другі раз працую ва ўніверсітэце. Скончыў тут філфак, працаваў і мастаком, і выкладчыкам. Пасля Тэатральна-мастацкага інстытута і ўніверсітэта культуры вярнуўся, як кажучы, дамоў, на гэтую кафедру, кафедру незвычайную.

Мы з Яўгенам Кузьмічом, ён у мяне за гэта, ідзем у майстэрню, у гэты сапраўдны дзівачы, тайнікі творчасці.

Таня Васільчанка, студэнтка — родам з Грэска Слупскага раёна: — Мне падабаецца маляваць. З самага дзяцінства, са школы ў мяне гэтае захапленне. А тут, на кафедры, ёсць усё, каб удасканальваць майстэрства. Калі закончы інстытут, паеду ў школу выкладаць выяўленчае мастацтва. Гэта мае прызначэнне.

Пабыць у майстэрні роспісу па дрэве (шкле) — тое самае, што трапіць на шыю ў выставу. Якіх толькі тут малюнкаў няма — ад кветкавых выяў да складаных структурных кампазіцый. Глядзіш — разбягаюцца вочы ад стракатай гамы колераў. Роспіс — гэта своеасаблівы від мастацтва, пра што і гаворыць вядучы спецыяліст Н. ПАЧЫНАВА.

— Мы зямлі нашых студэнтаў з рамёствамі многіх краін. А вывучаем толькі беларускія рамёствы, і ў прыватнасці, роспіс па дрэве (шкле), тканінах. Нашы студэнты працуюць у музеях, звычайна першыя-другі курсы. Вывучаюць вобразную стылістыку, а затым робяць свае варыянты.

Вельмі своеасаблівыя Огаўскі

роспіс, роспіс маляваных дываноў, Давыд-Гарадоцкі роспіс. Усе яны рэгіянальна-адметныя.

Ёсць у нас і дэкаратыўныя пано, выкананыя на біблейскія тэмы. Але гэта не іконы.

Акрамя роспісу па дрэве, у нас практыкуюцца і роспіс па шкле. Лепшыя работы мы пакідаем на кафедры як узор. Астатнія застаюцца ў студэнтаў, як іхні метадычны фонд. Нашы студэнты ўдзельнічаюць у розных міжнародных мерапрыемствах. Сёлета з'явіўся чалавек, а гэта выпускнік, паехаў у Францыю. Там яны жывуць у сем'ях майстроў, абменьваюцца вопытам.

Майстэрня керамікі, апрацоўкі скуры і дрэваапрацоўчая сустрэлі нас, у адрозненне ад папярэдняй, шумам, рухам. Тут табе і станкі, і загатоўкі і гатовыя рэчы.

Гаворыць майстар разьбы па дрэве Мікалай БАРБАРЧЫК:

— Разьба па дрэве ці не адно са старэйшых рамёстваў Беларусі. У нас на кафедры займае пачэснае месца. Вучоба ідзе, як і ў іншых майстэрнях, паступова. Пачынаецца з азоў, як трымаць правільна інструмент, рэзаць ім, да канкрэтных мас-

тацкіх работ. Многія нашы выпускнікі працуюць не толькі ў школах. Яны запатрабаваны і ў аддзелах культуры, іншых месцах.

Крыху прайсці — і месца працы керамістаў. Багнямі гэтага рамёства з'яўляюцца выкладчык М. Прыймава і вучэбны майстар Н. Цярэшка. Над керамічным вырабам схвіўся русавалосы хлопец, як аказалася, пяцікурснік. Працуе над дыпломнай работай. Завуць яго Аляксандр Дзенісевіч.

— У мяне складаная кампазіцыя: паказаць у гліне календарныя народныя святы — Каляды, Вялікдзень... Тых жа калядоўшчыкаў, валачобнікаў... Таму даводзіцца шмат працаваць...

Майстэрні ручнога ўзорнага ткацтва і мастацкай вышыўкі — эпагей усёй нашай экспедыцыі. Тут чарадзеяць старшыя выкладчыкі В. Дамасевіч, выкладчыкі С. Зяцківа, В. Парфяновіч, майстар А. Паляшчук. Уявіце на хвіліну: вы трапляеце з сённяшняга дня ў дзень далёкай мінуўшчыны. Кросны, калаўроты, сукала, прасніцы, верацёны, цэўкі... Але, як ні дзіўна, сядзяць за імі маладыя дзяўчаты-студэнткі. А крыху ўбакі — яшчэ цікавей: выкладчыкі і студэнты шыюць самыя сапраўдныя сармацкія касцюмы, вопраткі. Ну тыя, што насілі магнаты, напрыклад, князі Радзівілы. Вось чуд, дык чуд! Апраўнае, і тут жа можаш стаць вяльможай.

Старшы выкладчык В. ДАМАСЕВІЧ расказвае: — Наша праца — незвычайная. Усе гэтыя работы, якія бачыце, маюць навуковую накіраванасць, згодна з планами кафедры. Зараз тут працуюць дыпломнікі. Над сармацкім мужчынскім касцюмам працуе Марына ТКАЧУК. Ёю апрацавана шмат літаратуры па гэтай тэме.

ТКАЧУК: — Я не толькі вивучала літаратуру пра той час, але, як бачыце (паказвае), і партрэты магнатаў адшукала. Вось ён, Януш Радзівіл... На ім касцюм амаль такі ж, які шыю я... Дзе мы выкарыстоўваем усё гэтыя касцюмы? У нас на факультэце праходзяць розныя цікавыя мерапрыемствы: пасвячэнні ў студэнты, студэнцкія харугвы, свята "Бага". Тыя студэнты, якія ва ўсім прымаюць удзел, апраўнаюць нашы касцюмы.

Дамасевіч: — А яшчэ мы вы-

стаўляем нашы вырабы. Выстаў у нас шмат. Сёлета ездзілі ў Польшчу разам з ансамблем "Рэй". Былі ў Кракаўскім ваяводства, у горадзе Кенты. Палякаў мы здзівілі сваімі касцюмамі. Абслугоўваем вяселлі. Хутка будзем у Быхаве. Там аформім музыккаў і дружак. Студэнты самі выбіраюць, што ім бліжэй да душы. Вельмі цікава ў нас абарона дыпломных. Цэлы тыдзень у нашай бібліятэцы праходзіць выстава праектаў, якія абараняюць дыпломнікі. Тут жа выносіцца і ацэнка іх працы.

Мы з Яўгенам Кузьмічом Адамовічам зноў у ягоным кабінце. Напрыканцы ён гаворыць:

— Наша кафедра, як вы ўбачылі, своеасаблівая. Нас многія ведаюць па выставах, у якіх мы ўдзельнічаем. Яны розныя: гарадскія, рэспубліканскія, міжнародныя. У 2003 годзе іх было 63: выстаўлена каля 250 твораў. Студэнты-практыканты арганізавалі 12 выставак вучнёў. Гэта каля 1700 экспанатаў.

Яўген ХВАЛІЎ

На здымках: дэманстрацыя адзеньня прац выпускнікоў-дыпломнікаў; у майстэрні мастацкай апрацоўкі матэрыялаў.

СВЯТА

Калі кульмінацыяй зімовых падзей у народным жыцці былі Каляды, то адпаведным па значнасці святам улетку з'яўляецца Купалле (царкоўнае свята Раства Іаана Хрысціцеля), якія адзначаюцца дзень у дзень праз паўгода. Яшчэ ў старажытнасці Купалле было прымеркавана да летняга сонцастаяння, святкавалася ў гонар сонца, якое ў гэты час да-

(ачышчальная магія), варажылі на вянках, якія пускалі на рачную плынь, загадваючы на будучага мужа ці жонку. На нач пад падушку клалі трыпутнік, сарваны на дарозе, у надзеі прысніць суджанага. Дарэчы, пры агні спальваўся пучок ільну са словамі-заклінаннем: "Зарадзі, лён!".

З Купаллем звязана і адна з самых романтичных легенд беларускага народа пра папараць-

У кнізе прыроды — Купалле

сягала свайго апагею. Адзначалася ж як свята найвышэйшага росквіту жыватворчых сіл зямлі, у першую чаргу расліннасці, збажыны. Яму ўласцівы цэлы комплекс абрадаў, павер'яў, любоўнай і аграрнай варажбы.

А святкуюцца Купалле ў ноч з 6-га на 7-е ліпеня.

Яшчэ днём дзяўчаты ішлі на луг ці ў поле збіраць купальскія зёлкі: багаткі, руту, браткі, папараць, валашкі. Лічылася, што зёлкі, сабраныя на Купалле, маюць асаблівую лекавую моц. Таму частку іх пакідалі ў хаце на лекі, на ўжытак, некаторыя расліны, якім надавалася ахоўнае значэнне, утыркалі ў сцены

кветку. Верылі, што ў купальскую ноч на папараць сыходзіць агонь Перуна і яна ўспыхвае яркім колерам, цвіце апоўначы некалькі імгненняў і трэба паспеець ухапіць яе. "Хто гэту кветку здабудзе, будзець мець усё, чаго толькі яго душа пажадае"; "...можна тады ведаць усё, што на свеце робіцца".

Сведчаннем веры ў чудадзейную, ачышчальную моц купальскага агню было прасушэнне на ім сарочак хворага, паднашэнне да вогнішча малых дзяцей.

Вельмі пашыраным на купальскім свяце была варажба. Дзяўчаты і хлопцы загадвалі, што чакае іх у будучыні. Па кінутых на

будынка, а частку выкарыстоўвалі на вянку для купальскай варажбы.

Асаблівую ўрачыстасць святу надавала купальскае вогнішча. Мяркуюцца, што купальскія агні ўвасабляюць сонца, таму маюць сілу даваць ураджай і праганяць смерць. Хлопцы загадзя рыхтаваліся раскладваць купальскі агонь. Для гэтага па ўсёй вёсцы ці мястэчку збіралі старыя рэчы (паношаную вопратку, атопкі, палазы, якія ад'ездзілі свой век, летаўную кудзель і да т.п.), а таксама траецкі ссохлы "май" і вывозілі на абранае для ўрачыстасці месца: узлесак, паляну, высокі рачны бераг, выган, узмежак пры жыцце. Туды ж увечары накіроўваліся вясцоўцы з купальскімі песнямі і заклікалі ісці на гуляне. Пры агні гатавалі абрадавую вячэру: яечню, верашчаку, варэнікі. У старажытнасці купальскі агонь раскладвалі, трчы кавалкі дрэва адзін аб адзін.

Адначасова ўздзімалі на высокім шасце прамасленае запаленае кола, што сімвалізавала сонца. Вакол купальскага агню хлопцы і дзяўчаты вадзілі карагоды, пераскоквалі праз агонь, купаліся ў рэчцы, качаліся па расе

ваду папарна вянках сачылі, сьдуцца яны ці, наадварот, разьдуцца. Пад раніцу моладзь купалася ў рацэ (праўда, на Смаргоншчыне забаранялася купацца на Купалле, каб не замуціць ваду ў дзень нараджэння Іаана Хрысціцеля), качалася па расе, сустракала ўсход сонца, у гонар якога некалі і святкавалася Купалле.

Адна з праяў веры ў незвычайнасць купальскай ночы — перакананне, што сонца ў канцы яе ўзыходзіць іграючы: дзеліцца на кругі, якія разыходзяцца, мігцяць і сыходзяцца зноў. Купалле, як вынікае з песень, пазначана было магутным прыродным рухам і адначасова рухам чалавечай працы: "Святы Іаан колас наліваець... пчолы садзіць, коску правіць — лугі пратаць, у сцірты кідаць"; "Святы Ян папар арэць, барануець... гнаець возіць"; "Святы Ян — божа каваль: косы круціць, сярпы зубіць". Лічылася, напрыклад, добрым знакам на Купалле пачаць касьбу, прайсці хоць першы пракос.

Купальская традыцыя вельмі старажытная і захавалася аж па сённяшні дзень, асабліва на Падзвінні. А гэта — сведчанне яе непаўторнасці як з'явы нацыянальнай культуры.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Паездка на вёску будзе прэстыжнай, чым на Канары?

Апошнім часам усё часцей гучыць думка зрабіць нашу краіну турыстычнай, каб прыязджалі сюды людзі, цікавіліся аб'ектамі культуры, архітэктуры ды грошы пакідалі, якія пойдучы на пад'ём айчынай эканомікі. Ідэя, зразумела, выдатная. Аднак, колькі б ні гаварылі, а турыстычных фірм, якія б развівалі турызм у межах краіны, практычна няма: нявыгадна...

Паглядзець на краіну знутры

Тым не менш ужо з'явіліся спецыялы, куды стала едуць, іх называюць на слыху: Мір, Нясвіж, Гародня, Наваградск. А калі інфраструктуры тут прывядуць у належны стан, то і турыстаў — айчынных і замежных — пабольшае.

Як мяркуюць спецыялісты многіх краін, будучае — за аграрызмам. Гэта ідэя паспяхова развіваецца на Украіне, асабліва ў Крыме, дзе вам прапануюць вандроўкі і кватэры (хаты) на любы густ. Усё часцей аматарамі такога адпачынку становяцца моладзь і сямейныя пары. Да таго ж лічыцца, што гэты від турызму — вельмі перспектыўны і для Беларусі.

Што такое аграрызм? Гэта калі вам прапануюць паглядзець на краіну як бы знутры; наведаць вёскі і паселішчы, пабываць у простых хатах, не бу-

тафорскіх, а з самымі сапраўднымі гаспадарамі, для якіх вы проста часовыя, але жаданыя госці, дзеля якіх яны ўсё-ткі не будуць адрывацца ад звыклых спраў. Што ж чакае турыстаў і чым адрозніваецца падобная паездка ад той жа паездкі ў вёску да бабулі? Ды амаль нічым, акрамя таго, што вы плаціце свае грошы і атрымліваеце дадаткова ад "бабулі" і "хаткі" сырадой, лазню, рыбалку, запланаваны збор грыбоў і паляванне (па жаданні).

Падобную экзотыку вельмі ўпадабалі замежныя турысты, бо іхнія вёскі, хоць і чыстэйшыя за нашы, аднак пазбаўлены нейкай "першароднасці", таму замежнікі з задавальненнем вучацца даіць карову, касіць сена, рабіць з гліны жбанкі, — чаго пазбягаюць турысты айчыныя. Аднак, думаецца, пройдзе зусім мала часу і нашы гараджане будуць успрымаць падобную магчымасць больш прэстыжнай, чым... паездку на Канары. Думаецца, не? Аднак, пагадзіцеся, што рафінаванасць і выхалашчаная штучнасць калі-небудзь надакучае... Да таго ж аграрызм эканоміць грошы, што немалаважна.

Удзельнікамі турпраекта могуць стаць не ўсе жадаючыя жыхары беларускіх вёсак, бо гаспадарка і хата павінны адпавядаць спецыяльным нормам, набліжаным да еўрапейскіх. Тут улічваюцца і наяўнасць прыбіральні ў хаце, і гарачая вада, і душ... Аднак, тых, хто мог бы прыняць у сябе турыстаў, значна больш, чым прапануюць

(разам са звыклым, г. зн. замежнымі вандроўкамі).

Адметных мясцін — больш за 2,5 тысячы!

Акрамя агра-, існуе яшчэ і экатурызм; які ўладамі Беларусі ўспрымаецца як найбольш перспектыўны на дадзены час.

І калі так, дык што ж робіцца ў нашай краіне для яго працвітання? Па-першае, распрацавана канцэпцыя, згодна якой айчыныя экатурызм падзелены на два накірункі: 1) наведванне нацыянальных паркаў і 2) вандроўкі (на аўтобусах ці пешшу) з азнаямленнем з помнікамі даўніны ці тым, што ад іх застаўся. Першы накірунак — гэта тое, чым займаюцца турфірмы,

Мір, Нясвіж і г.д. Па другім накірунку часцей за ўсё выбіраюцца энтузіясты, клубавыя рознага кшталту (да прыкладу, рыцарскія, гістарычныя, экалагічныя, а яшчэ — школьнікі).

Тады як з першым накірункам усё складаецца больш-менш прыстойна, амаль беспраблемна, з другім — і праблема, і незразумела як. Справа ў тым, што нягледзячы на прывабнасць ідэі распрацоўкі новых маршрутаў — а толькі архітэктурных і гістарычных мясцін, якія варта пабачыць на свае вочы на Беларусі, больш за дзве тысячы! — яны яшчэ, так бы мовіць, мала вывучаны. Вось і турызм, які мог бы стаць арганізаваным, становіцца бескантрольным. Дарэчы, у апошнія гады сярод падлеткаў і маладзёнаў з'явілася мода разыгрываць цэлыя спектаклі на фоне гістарычных аб'ектаў. Гэта могуць быць рыцарскія турніры (больш-менш

чарадзеямі і іншымі казачнымі персанажамі.

Цікава, што падобныя мерапрыемствы — на любы густ — узяты на камерцыйную аснову ў суседніх краінах: Расіі, Літве, Польшчы. Турыстам там прапануюць нават магчымасць самавыжывання ў глухих мясцінах, праводзяць для гэтага псіхалагічныя заняткі, трэнінгі. А пасля — ганіце адрэналін па венах, адчуіце сябе як героі!

Падобны вопыт мог бы лёгка прыжыцца і ў нашай краіне, дзе хапае глухих мясцін, дзе дзікія куточки прыроды быццам бы створаны для таго, каб праводзіць падобныя ролевыя гульні; нездарма любімай кніжкай многіх беларусаў з дзяцінства застаецца "Палескія Рабінзоны" айчыннага аўтара Янкі Маўра.

Вольга МЕШЧАРАКОВА

ГАСЦЁЎНЯ

Тацияна Старчанка:

«Творчыя людзі не ведаюць адзін аднога, адсюль і наша правінцыйнасць...»

жывуць дзве дзяўчынкі-сяброўкі. І раптам у адной з іх з'яўляецца казачная і дарагая рэч — піяніна... Я дагэтуль памятаю пах дрэва і лаку; у тую ж хвіліну я зразумела, што гэта — пах маёй адзінай мары, самай жаданай, самай таямнічай... Маці выйшла насустрач і я са слязамі кінулася да яе: «Мамачка, купі мне, калі ласка, піяніна, я на ім так добра буду іграць...»

— **Вашы словы былі пачутыя!**

— Усё супала... Мая мама нарадзілася ў ваенным Сталінградзе, яе бацька загінуў на вайне. Сям'я жыла вельмі цяжка, але ўжо тады ў мамы было неверагоднае жаданне музыцыраваць. Яе мара звязць жыццём з музыкай была практычна нерэальнай, і тым больш уразіла просьба яе маленькай дачкі, мая просьба... Усё гэта краўнальна... Мама, не параіўшыся ні з кім, аформіла крэдыт і ў той жа вечар гэты чароўны таямнічы інструмент стаў у нашым пакоі.

— **І ў вас тут жа праявіліся неверагодныя здольнасці, і вы сталі лепшай вучанцай музычнай школы...**

— Не зусім так. У музычную школу мяне не прынялі з-за... адсутнасці здольнасцяў. Тады паступленне ў музычную школу на аддзяленне фартэпіяна было як пошасць: жадалі ўсе! Я стала займацца з настаўніцай, як казалі, з «былых», — з дарэвалюцыйнай, яна была вельмі строга. Дзякуючы яе намаганням мяне прынялі на вячэрняе аддзяленне музычнай

школы. А там, сярод вучаніц — і 17-гадовыя дзяўчаты, і 30-40-гадовыя жанчыны, і 70-гадовая старая... Колькі давалася прыкласці сілаў, каб адчуць першую перамогу! — аднак у чацвёртым класе мяне перавялі на дзённае аддзяленне.

У год заканчэння школы пры паступленні ў кансерваторыю мая настаўніца папярэдвала: «Толькі не на фартэпіяна, там вільзны конкурс, не паступіш!» Я раздумвала, два разы перапісвала заяву, аднак у рэшце рэшт загадала сабе: «Больш за ўсё на свеце ты любіш іграць, значыць нічога іншага табе і не трэба!». А «пяцёрка» на экзамене ў кансерваторыю проста акрыліла мяне. Тады ж упершыню прыйшло разуменне, што дарослыя парады не заўсёды правільныя. І ўжо пазней, праз многа гадоў, выступаючы ў музычных школах ці перад студэнтамі, я часта паўтараю: «Можна стаць прыгажуняй, нават не будучы ёю, можна скараць усе вяршыні. Галоўнае — жадаць і дамагацца мэты».

— **А калі ж настаў ваш «зоркавы» час!**

— Адночы, калі вучылася на пачатковых курсах кансерваторыі, у інтэрнат, дзе я жыла, прыйшоў прафесар Кац і... шукаў мяне. Гэта азначала, што адбылося нешта проста неверагоднае! Аказалася, захварэў вядомы піяніст Уладзімір Вярдо, які павінен быў іграць 5-ы канцэрт Бетховена з нашым сімфанічным акадэмічным аркест-

рам, і так атрымалася што на той момант нікога ў Ніжнім Ноўгарадзе не было, хто быў бы гатовы іграць такі доўгі і складаны канцэрт. Як бацьчы, амаль усе творчыя людзі — акцёры, спевакі і музыканты — праходзяць праз такі востры класічны шанц...

Кац запомніў, што мінулым летам я іграла гэты твор, і сказаў, што калі я згадаю яго, каб пазваніла галоўнаму дырыжору, народнаму артысту І. Гусману. Ён, дарэчы, і дагэтуль лічыцца адным з самых лепшых дырыжораў Расіі. Дала згоду; думала, у мяне ў запасе тыдзень, каб падрыхтавацца, аказалася — суткі... Многія, між іншым, адгаворвалі ад гэтага рызыкоўнага кроку: адна памылка — і кар'ера не адбудзецца. А калі з'явілася на рэпетыцыі, Кац (што значыць старая, дарэвалюцыйная школа!) сустрэў мяне як прымдонну, тады як я была самай звычайнай студэнткай...

Жанчыну робіць... мужчына

— **Хто фарміраваў, ляпіў ваш талент? Бо, вы разумееце, аднаго шчаслівага выпадку, каб адбыцца, раскрыцца, як асоба, малавата...**

— З часам я зразумела, што жанчыну робіць мужчына. Менавіта сустрэчы з яркімі, выбітнымі асобамі фарміруюць адносіны да сябе самой. Ідэальна

для чалавека творчага, калі сустрача прыносіць каханне і аб'ядноўвае таленты. Часам вынікам знаёмства становіцца сумесная творчасць, хвалюючае жаданне ствараць, выплёскаць...

— **Некалькі год таму вы агучылі ідэю стварэння музычнай гасцёўні пры філармоніі, дзе вы працуеце піяністкай. Ідэя ажыццявілася, я сама не раз прысутнічала, бачыла ўзніскля твары, вас жа слухаюць як зачараваныя. І ўсё-ткі: атрымалі тое, што чакалі!**

— Нашы вечары былі прядуманымі для таго, каб павялічыць кола знаёмстваў, прыцягнуць увагу прадстаўнікоў іншых прафесій, у тым ліку і творчых. На жаль, людзі мастацтва не ведаюць адно аднога, адсюль і наша правінцыйнасць.

Дарэчы, узровень выканаўчай культуры ў нас не ніжэйшы, чым у расіян. А вось што можна было б у іх пераняць, дык гэта правіла хадзіць на прэм'еры спектакляў, на канцэрты класічнай музыкі, на прэзентацыі выстаў карцін. Прытым, што, да прыкладу, на спектаклі ходзяць музыканты, на выставы — акцёры і г. д. Толькі праз узаемаўзбагачэнне існуе магчымасць падняць узровень мастацтва наогул. Мы павінны імкнуцца стаць сапраўды культурнай і адукаванай нацыяй. І наша музычная гасцёўня, верыцца, дапамагае ў гэтым...

Вольга КУРТАНІЧ

Дрэва і лак — так пахне мара

— **Тацияна, можаце згадаць, як усё пачыналася: ваш шлях у творчасць!**

— Я часта згадваю дзяцінства, тады мы жылі ў правінцыйным расійскім горадзе Кастраме. Уявіце доўгі калідор камунальнай кватэры, на розных канцах якога

Луі АРАГОН:

"...мне зрабілі вялікі гонар, назваўшы тэарэтыкам літаратуры, тады як я ўсяго толькі сціплы практык, які, баючыся быць незразумелым і пазбягаючы нападак крытыкі, змушаны іншы раз даваць тэарэтычныя абгрунтаванні сваім слабасцям, каб абараніць тое, што ён піша."

Мікола АУРАМЧЫК
"Знаёмыя постаці" (нарыскі; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004, рэдактар С.Фядотава, 2000 экз., 254 стар., кошт 4280).

Калі я чытаў гэтую кніжку ўспамінаў, увесь час не пакадала мяне думка, што без актыўнага дачынення Міколы Якаўлевіча не маглі быць сапраўды сааўтарамі ўпарта адмаўляючы яму ў сааўтарстве. У М.Аўрамчыка выдатная памяць на неардынарныя выпадкі ды смешныя, а падчас проста анекдатычныя гісторыі. Калі такое згадваецца, пішучы пра нашых славянскіх класікаў, то, думаецца, што пра сваіх аднаплеткаў, а тым больш маладзейшых калег па пярэ, ён мог (і можа!) "сыпаць", як у той казцы "з рога ўсяго многа"... Прычым М.Аўрамчык заўжды намагавецца быць не абразлівым, а дасціпна-дакладным.

Аднак жа гэтая кніжка літаратурнага нарысаў мае зусім адваротную задачу і скіраванасць — пазнаёміць старэйшых школьнікаў з адметнымі праявамі жыцця і творчасці найбольш вядомых беларускіх паэтаў і пісьменнікаў. М.Аўрамчык абраў для гэта межавы шлях. Пад гэтым я маю на ўвазе публікацыю яго прыватных, яшчэ невядомых і з розных прычын не разгалошаных кантактаў і стасункаў з вядомымі літаратарамі, з якімі яму пашчасціла ў свой час быць блізка знаёмым, сябраваць альбо працаваць у адным выданні. Трэба адзначыць і тое, што, згадваючы прыватнае, нярэдка нязначае, М.Аўрамчыку ўдалося не звучыць агульны партрэтны малюнак таго ці іншага занага літаратара, а наадварот, тым сваім неабавязковым, але своечасова прыпомненым біяграфічным штрыхом пашырыць яго класічны вобраз да хрэстаматыійных рамак...

Пра П.Панчанку: "Пімен сядзеў каля шафэра, тварам да ўсіх, і ўголка трапна характарызаваў кожнага са сваіх калег. Калі чарга дайшла да мяне, ён ні з таго ні з с'яго чамусьці сказаў: — А вось мой даўні сябра Мікола Аўрамчык. Калі б ён быў пры ўладзе, яўрэйскае пытанне ў нас было б вырашана."

Я не надаў гэтым словам асаблівага значэння. Але на-

заўтра ў Мінску адны з калег цікавіліся, ці праўда, што Пімен сказаў гэтак, а другія пыталіся ў мяне, што ён меў на ўвазе.

— Хто яго ведае, — адказваў я цікаўным. — Можна, маё прозвішча, а магчыма, мой пямяркоўны характар".

Калі ж М.Аўрамчык запытаў пра тое ў самога П.Панчанкі, той неўразумела пацпенуў плячыма і здзіўлена перапытаў: "А хіба я казаў гэтак?"

Пра Максіма Танка: на пахаванні Я.Скрыгана, калі святар пачаў адпяванне, "Максім Танк раптам пачаў хрысціцца. Мне стала няёмка, што я не ўмею хрысціцца. Я не ведаў, што мне рабіць у гэты момант, як сябе паводзіць ва ўсіх навідавоку.

"От табе і камуніст, і падпольшчык", — збянтэжана падумаў я пра суседа (Максіма Танка — Л.Г.)"

Яшчэ пра Максіма Танка: у 1942 годзе ён прыязджаў у Маскву і наведаў Янку Купалу ў гатэлі "Масква" за гадзіну да яго гібелі. Янка Купала распываў пра навіны на фронце, а пасля разліў па келіхах шампанскае... Максім Танк не піў, пра што Янка Купала ведаў. М.Аўрамчык успамінае, што ён "вядома, не дапытваўся, ці піў Максім Танк тое віно, бо быў упэўнены, што ён нават і не прыгубіў келіха. Але, можа, і не зусім дарэчы іранічна зазначыць:

— Вось бачыш, а калі б ты выпіў за здароўе Івана Дамінікавіча, можа б, з ім і не здарылася нічога тады.

— Ага, брат, — неяк адчуваю адказаў ён мне."

Гэтая гожая, дабротна выдадзеная кніжка адкрываецца аб'ёмным нарысам "З імем Купалы — у сэрцы", а заканчваецца кароткай згадкай "Пра сябе". Але і тут аўтар застаецца самакрытым і верным пачуццю чалавечай годнасці: "Кажуць, што біяграфія паэта — у яго вершах. Мабыць, кароткая ў мяне біяграфія, бо вершаў напісаў я вельмі мала. Дваццаць гадоў рэдакцыйнай працы, звязанай з літаратурнай кансультацыяй, прайшлі для мяне ў цеснай сувязі з паэтычнай моладдзю. Разам з ёй і сам я вучыўся, з ёй перажываў яе расчараванні, радаваўся яе поспехам. Таму часамі здаецца, што я на дваццаць гадоў маладзей свайго ўзросту."

І гэта чыстая праўда, бо хоць праз паўгода М.Аўрамчыку стукне 85, а насамрэч толькі пяць гадоў таму як сустраўся ён са сваім першым каханнем (гл. газ. "Звязда" ад 13.05.04г.)... Што ж, шчаслівага веку вам і надалей, Мікола Якаўлевіч, і добрай памяці. Нашчадкам, спадзяюся, яна прыдасца...

Сяргей ТАРАСАЎ.
"Фрэскі" (абразкі і апавяданні; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004, рэдактар У.Мазго, мастак М.Купава, 2000 экз., 102 стар., іл., кошт 7570).

Апошнім часам многа гаворыцца пра новую дзяржаўную ідэалогію. Ідучы вялія дыскусіі як у грамадска-палітычных колах, так і ў культурна-асветніцкім асяродку. Інтэлігенцыя настойвае на гістарычным нацыянальным каларыце дзяржаўнай ідэалогіі, улада — на патрыятычным выхаванні і высоканавуковым эканамічным развіцці...

Мяркую, што самым прасцейшым выхадом з гэтай дыскусіі было б простае аб'яднанне абодвух накірункаў, тым больш, што яны адно другому не перэчаюць.

У звязку з гэтым на першы план высоўваюцца пытанні адукацыі і прапаганды гэтай дзяржаўнай ідэалогіі сярод грамадзян нашай дзяржавы. У першую чаргу, вядома, маладзейшага пакалення.

Таму кніжкі — не апошні аргумент на карысць вырашэння гэтай задачы. Аднак не трэба забываць, што кніжка можа як заахоўваць, так і адварнуць чытача ад пастаўленай мэты. Гэта ўжо залежыць ад таленту аўтара, яго мастацкага і гістарычнага досведу. Прасцей кажучы, ад яго любові і пашаны да сваёй работы, а таксама яго павагі да чытацкай аўдыторыі...

Сяргей Тарасаў — наш доволі вядомы археолаг і пісьменнік. Адсюль — найперш ад прывання — і гэтая яго кніжка "Фрэскі", напісаная для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Яна складаецца з гістарычных абразкоў і апавяданняў. Ды нават той, хто толькі возьме ў рукі гэты гожа мастацкі фаліант, пачынаючы з вокладкі адразу ж апынецца ў глыбокай відарыснай мінуўшчыне сваёй Айчыны. Знаны мастак Мікола Купава ў сваёй сюжэтна акрэсленай манеры, фактурна чытацкую ўвагу на гістарычных дзеях, помніках і постацях, як бы ставіць самога чытача ў якасці спадчынікі. І гэты вырасае ў кволях і туманна дзіцячых душах агмень для распальвання паходні на будучы шляхах іх патрыятычных вызнанняў.

Безумоўна, што малюнкi М.Купавы з'яўляюцца толькі пляцам і падмуркам той айчынай сядзібы, якую на аснове гістарычных сведчанняў мастацкімі сродкамі выбудоўвае і абывае пісьменнік Сяргей Тарасаў. Выкладае і выштукоўвае так, каб гэта было даступна і цікава сённяшнім падлеткам. Каб далёкая мінуўшчына без "алергічнай" несумяшчальнасці "прырастала" да сучаснасці. І аўтару ўдаецца ненавязліва даводзіць юным чытачам галоўнае — гістарычную веліч беларускага народа.

Пачынаючы ад першабытнасці нашага роду ў абразку "Адкуль пайшлі беларусы" (тут, праўда, адразу ўзгадваецца перагук з вядомай кніжкай У.Арлова "Адкуль наш род"), С.Тарасаў піша так: "Жыў на свеце чалавек па прозвішчу Бай. Была ў яго вялікая сям'я. Прышоў час Баю паміраць. Сабраў ён сваіх сыноў і падзяліў між імі маёмасць. Толькі аднаго сына запамятаваў, бо той якраз быў на паляванні са сваімі любімымі сабакамі. Звалі сына Белаполем. Пасля смерці бацькі вярнуўся Белаполь з палявання. Браты яму і кажучы: "Бацька аддаў нам усю маёмасць, а табе пакінуў сабак да наказаў, каб ты пусціў іх на волю. Аднаго — у правы бок, другога — у левы. Колькі зямлі абягуць за дзень, столькі і будзе тваёй. (...) Пайшоў Белаполь і злева і справа птушак: адну, што прыляцела з паўднёвага мора, другую — з мора паўночнага. Выпусціў птушак у розныя бакі, а наўздагон пусціў сабак. Тыя з такім імпульсам кінуліся за птушкамі, што аж пыл закружэў. І па сённяшні дзень іх няма. А па іх слядах дзве рэчкі пацяклі: у адзін бок — Дзвіна, у другі — Днепро. Вось на гэтых абшарах Белаполь і пасяліўся. Ад розных жонак у Белаполя пайшлі розныя плямёны пад найменнем беларусы. Яны і дагэтуль тут ходзяць, зямельку аруць ды жыта сеюць. У кожным паданні ёсць зярнятка праўды".

У кніжцы напісана пра гарады Полацк і Гародню, пра асветнікаў і князёў, Еўфрасінію Полацкую — Прадслава, Кірыла Тураўскага, Лазара Богшу, Францішка Скарыну, Усяслава Чарадзея, Андрэя Полацкага, Вітаўта, пра рэчкі Нямігу ды Лань...

Цяпер, дзякаваць Богу, Беларусь адносна таго часу ўзбуіла і ўзбагацела. І наўрад ці які сабака сёння зможа здаць яе абсягі за такі кароткі тэрмін, як у вышэй згаданай легендзе.

А падобныя гэтай кнігі, спадзяюся, будуць яшчэ больш спрыяць яе росквіту і адпаведна прымнажаць любоў да яе гісторыі не толькі грамадзян нашай рэспублікі, але і блізкіх і далёкіх суседзяў. Час не стаіць на месцы, аднак кожнае месца замацоўваецца ў часе — у былым, цяперашнім і будучым...

доўвае і абывае пісьменнік Сяргей Тарасаў. Выкладае і выштукоўвае так, каб гэта было даступна і цікава сённяшнім падлеткам. Каб далёкая мінуўшчына без "алергічнай" несумяшчальнасці "прырастала" да сучаснасці. І аўтару ўдаецца ненавязліва даводзіць юным чытачам галоўнае — гістарычную веліч беларускага народа.

Пачынаючы ад першабытнасці нашага роду ў абразку "Адкуль пайшлі беларусы" (тут, праўда, адразу ўзгадваецца перагук з вядомай кніжкай У.Арлова "Адкуль наш род"), С.Тарасаў піша так: "Жыў на свеце чалавек па прозвішчу Бай. Была ў яго вялікая сям'я. Прышоў час Баю паміраць. Сабраў ён сваіх сыноў і падзяліў між імі маёмасць. Толькі аднаго сына запамятаваў, бо той якраз быў на паляванні са сваімі любімымі сабакамі. Звалі сына Белаполем. Пасля смерці бацькі вярнуўся Белаполь з палявання. Браты яму і кажучы: "Бацька аддаў нам усю маёмасць, а табе пакінуў сабак да наказаў, каб ты пусціў іх на волю. Аднаго — у правы бок, другога — у левы. Колькі зямлі абягуць за дзень, столькі і будзе тваёй. (...) Пайшоў Белаполь і злева і справа птушак: адну, што прыляцела з паўднёвага мора, другую — з мора паўночнага. Выпусціў птушак у розныя бакі, а наўздагон пусціў сабак. Тыя з такім імпульсам кінуліся за птушкамі, што аж пыл закружэў. І па сённяшні дзень іх няма. А па іх слядах дзве рэчкі пацяклі: у адзін бок — Дзвіна, у другі — Днепро. Вось на гэтых абшарах Белаполь і пасяліўся. Ад розных жонак у Белаполя пайшлі розныя плямёны пад найменнем беларусы. Яны і дагэтуль тут ходзяць, зямельку аруць ды жыта сеюць. У кожным паданні ёсць зярнятка праўды".

У кніжцы напісана пра гарады Полацк і Гародню, пра асветнікаў і князёў, Еўфрасінію Полацкую — Прадслава, Кірыла Тураўскага, Лазара Богшу, Францішка Скарыну, Усяслава Чарадзея, Андрэя Полацкага, Вітаўта, пра рэчкі Нямігу ды Лань...

Цяпер, дзякаваць Богу, Беларусь адносна таго часу ўзбуіла і ўзбагацела. І наўрад ці які сабака сёння зможа здаць яе абсягі за такі кароткі тэрмін, як у вышэй згаданай легендзе.

А падобныя гэтай кнігі, спадзяюся, будуць яшчэ больш спрыяць яе росквіту і адпаведна прымнажаць любоў да яе гісторыі не толькі грамадзян нашай рэспублікі, але і блізкіх і далёкіх суседзяў. Час не стаіць на месцы, аднак кожнае месца замацоўваецца ў часе — у былым, цяперашнім і будучым...

У кніжцы напісана пра гарады Полацк і Гародню, пра асветнікаў і князёў, Еўфрасінію Полацкую — Прадслава, Кірыла Тураўскага, Лазара Богшу, Францішка Скарыну, Усяслава Чарадзея, Андрэя Полацкага, Вітаўта, пра рэчкі Нямігу ды Лань...

Цяпер, дзякаваць Богу, Беларусь адносна таго часу ўзбуіла і ўзбагацела. І наўрад ці які сабака сёння зможа здаць яе абсягі за такі кароткі тэрмін, як у вышэй згаданай легендзе.

А падобныя гэтай кнігі, спадзяюся, будуць яшчэ больш спрыяць яе росквіту і адпаведна прымнажаць любоў да яе гісторыі не толькі грамадзян нашай рэспублікі, але і блізкіх і далёкіх суседзяў. Час не стаіць на месцы, аднак кожнае месца замацоўваецца ў часе — у былым, цяперашнім і будучым...

А падобныя гэтай кнігі, спадзяюся, будуць яшчэ больш спрыяць яе росквіту і адпаведна прымнажаць любоў да яе гісторыі не толькі грамадзян нашай рэспублікі, але і блізкіх і далёкіх суседзяў. Час не стаіць на месцы, аднак кожнае месца замацоўваецца ў часе — у былым, цяперашнім і будучым...

Пятро ПРЫХОДЗЬКА.
"Бярозавы лісток" (вершы для дзяцей малодшага школьнага ўзросту; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004, рэдактар У.Мазго, мастак У.Сьпчанка, 1500 экз., 31 с. іл., кошт 2590).

Кажуць, што дзяцінства чалавек перажывае двойчы: у маленстве і ў глыбокай старасці... Нешта падобнае здарылася са старэйшым нашым паэтам Пятром Прыходзькам. У свае 84 гады ён выйшаў у свет з кніжкай дзіцячых вершаў...

П.Прыходзька — паэт традыцыйны, прывязаны літаратурнай пупавінай да зямных паднебных рэчаў, людзей і высокіх календарных дат беларускага жыцця. Піша ён даўно і па-свойму адметна. Асабліва важкі яго вершаваны набывак у ваеннай і пасляваеннай тэматыцы. Апошнім часам, не зважаючы на ўзрост, Пятро Фёдаравіч

актыўна ўдзельнічае ў грамадскім і літаратурным жыцці, раз-пораз заяўляючы пра сябе ў публіцыстычных артыкулах...

І вось — кніжка для дзяцей. Пачынаецца яна заяўкай на адстойванне нацыянальнай паэтычнай традыцыі, хоць ніхто яе і не прыватызаваў. Аднак П.Прыходзька ў першым жа вершы піша:

Я хачу сыграць удаля
На жалейцы на сваёй.

І вялікі наш Купала
У свет выходзіў разам з ёй.

Трошкі, канечне, забытана: ці то са сваёй ці то з Прыходзькавай жалейкай выходзіў у свет вялікі Купала? Зрэшты, няважна, абы гранне адпавядала...

А ўвогуле кніжка ўмясціла пад вокладкамі шмат добрых вершаў. Паэт, апроч сюжэтна-дэкларатывных вершаў пра ўсе і ўсіх, прапануе маленькім чытачам і надзіва неспасрэдня, сентыментальна-шчырыя радкі пра хатніх жывёл, флору і фауну нашай зямлі. Хіба не выдатны, скажам, верш "Муха-кразюха":

Дзе цукар, малако, мядуха,
Зайсёды муха там, кразюха.

І хто дзе мяса пакладзе —

Яна хоць крыху ды ўкрадзе.
І ў садзе, дзе на дрэвах мошкі,
Не ўступіць муха ім ні крошкі.

У птушак крала з-пад п'яра,
Як і расінку ў камара,
У павука, што кросны тчэ,
Хачела ўкрасіць штось яшчэ.

Ды канчаткова на галіне
Заблыталася ў павуціне.

Такія вершы, як "Сінічка-сястрычка", "Качаня", "Два мастакі", "Сабачка Мікі", "Шпак і парэчка", "Мамаратнік", "Блізняткі", не сапсавалі б кніжку і выдатнага дзіцячага паэта.

Пятру Прыходзьку вершы, як мала каму з сучасных літаратараў. Ён можа быць недасканалым у нейкім канкрэтным радку ці страфе, але цалкам, як паэт і асоба, ён заўжды шчыры і дачунальна праўдзівы. Ну, скажыце, хіба можа вам слухіцца чалавек, які дасягае ў простым паштовым канверце 45000 рублёў на ўшанаванне памяці паэта Васіля Гадулькі!..

У гэтым увес пашанотны вобраз Пятра Прыходзькі — у яго поўнай самаадданасці. Тым больш — дзецям, да якіх з узростам ён зноў вярнуўся...

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыі
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2386
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
7.07.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчэнне № 715
Заказ — 1015

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12